

Załącznik do uchwały nr .....
Rady Powiatu Żagańskiego
z dnia .....

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W POWIECIE ŻAGAŃSKIM NA LATA 2019 – 2025

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
I. PROCEDURY TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	4
1.1. Ramy prawne – Ustawa o pomocy społecznej i inne ustawy	4
1.2. Spójność Strategii z wybranymi dokumentami programowymi o zasięgu europejskim i krajowym	5
1.3. Spójność Strategii z wybranymi dokumentami programowymi o zasięgu regionalnym i lokalnym	11
1.4. Metodyka pracy nad Strategią	15
1.4.1. Analiza danych zastanych jako narzędzie diagnozy społecznej	15
1.4.2. Ekspertskie konsultacje społeczne – jakościowy nurt analiz	16
CZĘŚĆ A. DIAGNOZA: IDENTYFIKOWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	17
II. DIAGNOZA SPOŁECZNA POWIATU ŻAGAŃSKIEGO	17
2.1. Położenie geograficzne, podział administracyjny.....	17
2.2. Sytuacja demograficzna	19
2.3. Rodzina jako podmiot wsparcia	28
2.4. Sytuacja osób niepełnosprawnych	40
2.5. Starość jako problem społeczny i wyzwanie dla samorządu powiatu	46
2.6. Rynek pracy i bezrobocie	48
2.7. Bezdomność	59
III. ANALIZA SWOT	62
CZĘŚĆ B. PROGRAMOWANIE DZIAŁAŃ: CELE STRATEGII I KIERUNKI ICH REALIZACJI	72
IV. STRUKTURA CELÓW STRATEGII	72
4.1. Cel główny Strategii i cele strategiczne	72
4.2. Cele strategiczne i cele operacyjne	73
V. WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII	90
5.1. Wdrażanie Strategii	90
5.2. Monitoring i ewaluacja Strategii	92
PODSUMOWANIE	93
SPIS RYSUNKÓW, TABEL I WYKRESÓW	94
LITERATURA I ŹRÓDŁA	96

WSTĘP

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025 stanowi kontynuację *Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018* i zarazem rozwija wybrane obszary uwzględnione we wcześniejszym dokumencie. Nadal wiodącym celem działań określonych w *Strategii* jest poprawa warunków i jakości życia mieszkańców powiatu żagańskiego dotkniętych problemami społecznymi, zwłaszcza (z)marginalizowanych i wykluczonych społecznie lub zagrożonych wykluczeniem. W niniejszym dokumencie w systematyczny sposób zaprezentowano cele i kierunki działań oraz propozycje interwencji społecznych w obszarach i środowiskach, w których takie interwencje są niezbędne, w kontekście efektywnego przełamывania wykluczenia części mieszkańców powiatu i budowania spójności społecznej.

Struktura nowej *Strategii* nawiązuje do struktury poprzedniego dokumentu. Składa się ona z pięciu rozdziałów. W rozdziale pierwszym dokonano omówienia procedur tworzenia *Strategii*, w tym uwarunkowań prawnych i programowych przedłożonego dokumentu. Pozostałe rozdziały podzielono na dwie części. Część A stanowi społeczna diagnoza powiatu żagańskiego, przygotowana w głównej mierze w oparciu o analizę danych zastanych – pozyskanych dokumentów urzędowych oraz opracowań statystycznych. Zgromadzone w ten sposób dane ilościowe uzupełniono o jakościowe treści będące rezultatem konsultacji eksperckich, w których uczestniczyli przedstawiciele instytucji i organizacji działających w obszarze rozwiązywania problemów społecznych. Efektem prowadzonych dwutorowo analiz była identyfikacja konkretnych problemów występujących w powiecie żagańskim, których rozwiązywanie leży w gestii władz powiatu i podległych im jednostek organizacyjnych. Podsumowaniem tej części dokumentu jest przeprowadzona zgodnie z wymogami planowania strategicznego analiza SWOT. Właściwą część *Strategii* stanowi część B, w której wyszczególniono cele strategiczne i operacyjne, określono kierunki działań i sposoby ich realizacji oraz wskazano podmioty odpowiedzialne i (współ)uczestniczące w ich podejmowaniu. W tej części przedstawiono również propozycje dotyczące sposobów wdrażania zapisów dokumentu i monitorowania ich realizacji. Całość opracowania kończy krótkie podsumowanie. Do tekstu dołączono spis tabel, wykresów i rysunków oraz wykaz źródeł wykorzystanych w trakcie prac nad dokumentem.

Przedkładana *Strategia* w swej zasadniczej części jest spójna z dokumentami strategicznymi szczebla regionalnego i ponadregionalnego (poziom krajowy i unijny). Określone w niej cele są jednocześnie dostosowane do kompetencji i możliwości powiatu oraz już obowiązujących w powiecie dokumentów o charakterze planistycznym (np. *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Żagańskiego na lata 2015-2023*). Przyjęty siedmioletni okres realizacji wskazanych priorytetów i dyrektyw, jawi się jako optymalny w odniesieniu do dokumentów programowych tego typu (Lipke, Hryniewicka, 2008). Zbyt krótki horyzont czasowy nie pozwala na rozwiązanie zdiagnozowanych w przestrzeni lokalnej problemów, a nawet nie daje szans na przygotowanie działań o charakterze naprawczym czy korygującym (por. zasada efektów odłożonych w czasie). Z kolei zbyt długi okres planowania strategicznego osłabia mobilizację społeczną i ogranicza możliwości przewidywania zdarzeń (np. zmian w otoczeniu prawnym itp.), uniemożliwiając tym samym precyzyjne programowanie działań.

Przyjęte szerokie ujęcie problemów społecznych nawiązuje do podejścia zastosowanego w poprzednim dokumencie, dlatego proponowane kierunki działań wychodzą poza wąsko zdefiniowany system pomocy społecznej, wpisując się w szeroko rozumianą politykę społeczną. Wskazane przedsięwzięcia i rozwiązania strategiczne wyraźnie koncentrują się wokół problemów tych kategorii mieszkańców powiatu, które dotknięte (lub zagrożone) są problemami wykluczenia społecznego i wymagają wielowymiarowego, systemowego wsparcia, którego efektem ma być nie tylko doraźna poprawa warunków i jakości ich życia, ale – perspektywnie – ich (ponowne) społeczne włączenie (np. osoby ubogie, niepełnosprawne, seniorzy, rodziny wymagające zróżnicowanej pomocy itp.). Dopelnieniem takiego ujęcia problemów społecznych jest przyjęta w *Strategii* idea partycypacyjnego charakteru rozwoju społeczności lokalnych. Podobnie jak w poprzednim dokumencie, założono że realizacja celów i działań strategicznych, zmierzających do eliminowania wykluczenia społecznego i wzmacniania spójności społecznej stanowi wyzwanie dla całej społeczności i możliwa jest jedynie pod warunkiem szerokiej współpracy wielu podmiotów. Dotyczy to także podmiotów ekonomii społecznej, które dzięki posiadanym instrumentom mogą skutecznie działać na rzecz środowisk i grup defaworyzowanych. *Strategia* pozwala wyznaczyć ramy takich działań i stworzyć fundamenty dobrych praktyk w tym zakresie.

I. PROCEDURY TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

1.1. Ramy prawne – Ustawa o pomocy społecznej i inne ustawy

Opracowanie i wdrażanie strategii rozwiązywania problemów społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego reguluje Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.). Art. 16b ust. 1 ww. ustawy stanowi: *Gmina i powiat opracowują strategię rozwiązywania problemów społecznych, a samorząd województwa strategię w zakresie polityki społecznej. Zadania powiatu w tym zakresie określa art. 19 ustawy: Do zadań własnych powiatu należy: 1) opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami. Zgodnie z zapisami ustawy, strategia zawierać powinna diagnozę sytuacji społecznej, prognozę zmian w okresie objętym strategią oraz powinna określać: 1) cele strategiczne projektowanych zmian, 2) kierunki niezbędnych działań, 3) sposób realizacji strategii i ramy finansowe oraz 4) wskaźniki realizacji działań (art. 16b ust. 2).*

Umieszczenie przez Ustawodawcę zapisów dotyczących strategii w ww. ustawie stanowi podstawę do rozpatrywania kwestii związanych z problemami społecznymi przede wszystkim w kontekście zadań pomocy społecznej. W myśl art. 2 ustawy, pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, której celem jest umożliwianie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując wyłącznie własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Tak zdefiniowaną pomoc świadczą organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Art. 7 ustawy definiuje również beneficjentów pomocy społecznej wskazując powody jej przyznawania i wyznaczając obszary społecznej interwencji (obszary problemów społecznych).

Prawne uwarunkowania strategii rozwiązywania problemów społecznych wykraczają jednak poza ustawę o pomocy społecznej. Obowiązek opracowania strategii przez organy samorządowe znajduje także umocowanie (choć nie w sposób bezpośredni) w zapisach ustaw o samorządzie terytorialnym Rzeczypospolitej Polskiej, w tym także Ustawy o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 roku. Art. 4 ust. 1 ww. ustawy stanowi wykaz zadań publicznych o charakterze ponadgminnym, których wykonawcą jest samorząd powiatu. Znaczna ich część zawiera się w domenie polityki społecznej. Są wśród nich między innymi zadania w zakresie: edukacji publicznej, promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, polityki prorodzinnej, wspierania osób niepełnosprawnych, przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, a także współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych. Realizacja ww. zadań warunkuje poprawę jakości życia mieszkańców powiatu, poza tym (współ)decyduje o efektywnym przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i wzmacnianiu spójności społecznej. Zakres zadań nałożonych przez Ustawodawcę na samorząd powiatu obliguje zatem do rzetelnej całościowej – w tym także społecznej – diagnozy, identyfikacji problemów społecznych i wskazania grup i środowisk defaworyzowanych, przez co szczególnie wymagających wsparcia. W tym kontekście opracowanie i wdrażanie powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych może być efektywnym instrumentem planowania polityki społecznej, mobilizowania lokalnych zasobów i wzmacniania integracji.

Zadania realizowane w ramach opracowanych i przyjętych na różnych szczeblach samorządu terytorialnego dokumentów strategicznych nie mogą naruszać zakresów działania pozostałych jednostek samorządowych, tymczasem kompetencje samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich w zakresie polityki społecznej nie zawsze mają ściśle rozłączny charakter. Istotną w tym kontekście kwestią jest zatem wypracowanie ogólnych zasad i dobrych praktyk w obszarze wzajemnej współpracy, tak aby zarówno powstające na różnych poziomach dokumenty programowe i planistyczne (w tym również gminne i powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych oraz wojewódzkie strategie polityki społecznej), jak i podejmowane w ich ramach działania mogły być komplementarne względem siebie i spójne. Dopiero wtedy sprzyjają one integracji środowisk lokalnych i budowaniu lokalnego partnerstwa. Dysponowanie dobrze przygotowaną powiatową strategią

rozwiązywania problemów społecznych ułatwia proces konsultowania i negocjowania działań na różnych szczeblach samorządu, jak i z innymi podmiotami działającymi w obszarze szeroko pojętej polityki społecznej.

Poszczególne zagadnienia podejmowane w strategiach rozwiązywania problemów społecznych (odnośnie konkretnych zjawisk i problemów występujących w przestrzeni lokalnej) znajdują umocowanie również w innych aktach prawnych. Są to między innymi:

- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 roku o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci,
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym,
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o dodatkach mieszkaniowych,
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych,
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii,
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów,
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1.2. Spójność Strategii z wybranymi dokumentami programowymi o zasięgu europejskim i krajowym

Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2019-2025 w swej zasadniczej części pozostaje spójna z dokumentami strategicznymi wyższego szczebla. Przedstawione w niej cele i kierunki działań są pochodną najważniejszych wytycznych z zakresu polityki społecznej, zawartych zarówno w unijnej strategii *Europa 2020*, jak i w krajowych strategiach/programach rozwojowych, takich jak *Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, *Krajowy program przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020*, *Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020* czy *Krajowy Program Ekonomii Społecznej*. Poniżej przedstawiono syntetyczne omówienia ww. dokumentów.

Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia *Europa 2020* przyjęta przez Komisję Europejską w 2010 roku, jako kontynuacja wcześniej obowiązującej *Strategii Lizbońskiej*, jest obecnie jednym z podstawowych dokumentów unijnych, w których nacisk położony jest na inteligentny, zrównoważony i sprzyjający włączeniu społecznemu rozwój wspólnoty. *Europa 2020* stanowi ramy odniesienia do działań podejmowanych na szczeblu unijnym, krajowym oraz regionalnym. Wyodróżniono w niej kilka obszarów (ściśle ze sobą powiązanych), w których należy podjąć działania mające skutkować poprawą ogólnej kondycji Unii Europejskiej.

Najważniejsze cele strategii *Europa 2020* to:

- zwiększyć stopę zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat do co najmniej 75%;
- osiągnąć poziom inwestycji w działalność badawczo-rozwojową równy 3% PKB, przede wszystkim poprzez poprawę warunków inwestowania w B+R przez sektor prywatny;
- ograniczyć emisję CO₂ co najmniej o 20% w porównaniu z poziomem z 1990 roku; zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii do 20% oraz zwiększyć efektywność wykorzystania energii o 20%;
- ograniczyć liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10% oraz zwiększyć odsetek osób w wieku 30-34 lat posiadających wyższe wykształcenie do co najmniej 40%;
- ograniczyć liczbę Europejczyków żyjących poniżej krajowej granicy ubóstwa o 25% poprzez wydobycie z ubóstwa 20 mln osób (*Europa 2020... 2010: 35*).

Problematyka rozwiązywania problemów społecznych znajduje rozwinięcie przede wszystkim w dwóch przewodnich projektach UE – podejmowanych w obszarze zatrudnienia i walki z ubóstwem – których efektem ma być stwarzanie warunków do rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Są to:

- **Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia**, którego celem jest modernizacja rynków pracy przez zwiększanie mobilności siły roboczej i rozwijanie kwalifikacji przez całe życie, a w konsekwencji podniesienie współczynnika aktywności zawodowej i lepsze dopasowanie do siebie popytu i podaży na rynku pracy.
- **Europejski program walki z ubóstwem**, którego celem jest zapewnienie spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym.

W powiązaniu z ostatnim projektem w 2010 roku powstała *Europejska platforma współpracy i wymiany dobrych praktyk w zakresie walki z wykluczeniem społecznym* (Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego... 2010) a także celowe programy dotyczące wsparcia grup szczególnie zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem (m.in. samotnych rodziców, osób starszych, niepełnosprawnych, bezdomnych itp.) opracowywane i wdrażane na poziomie państw członkowskich.

Komisja Europejska wskazała na szereg wyzwań, związanych z realizacją celów dotyczących przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Są to przede wszystkim kwestie wynikające z niejednorodnego charakteru tych zjawisk – odmienne zagrożenia i problemy pociągają za sobą (i innych rodzajów interwencji wymaga) np. ubóstwo dzieci i młodzieży, osób bezrobotnych, pracujących ubogich, osób starszych, niepełnosprawnych, kobiet czy np. mniejszości etnicznych. Ponadto, wedle zaleceń Komisji Europejskiej uwagę należy również skupić na najbardziej dotkliwych formach wykluczenia (bezdomność i wykluczenie mieszkaniowe itp.) oraz pojawiających się coraz to nowych obszarach ekskluzji (wykluczenie bankowe, cyfrowe itp.).

Zgodnie z przyjętym w dokumencie założeniem, że walka z wykluczeniem społecznym i ubóstwem bazować powinna na wzroście gospodarczym, zatrudnieniu i skutecznej, innowacyjnej ochronie socjalnej, w ramach *Europejskiej platformy współpracy* postuluje się:

- realizację działań mobilizujących wszystkie dziedziny polityki (rynek pracy, system opieki zdrowotnej, system edukacji, polityki mieszkaniowej, bankowość i usługi teleinformatyczne itp.);
- intensywniejsze i efektywniejsze wykorzystywanie funduszy unijnych wspierających włączenie społeczne i realizację celów spójności społecznej;
- promocję innowacyjności społecznej, także w zakresie polityki społecznej;
- partnerską współpracę ze społeczeństwem obywatelskim oraz wykorzystanie potencjału gospodarki społecznej – szerszy udział zainteresowanych stron, promocja działań samopomocowych;
- koordynację polityki i działań państw członkowskich w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Kierunki działań i rekomendacje zawarte w strategii *Europa 2020*, w *Europejskim programie walki z ubóstwem*, jak i w ramach *Europejskiej platformy współpracy* znajdują odzwierciedlenie i rozwinięcie w dokumentach strategicznych obowiązujących w państwach członkowskich UE. W przypadku Polski są to między innymi dokumenty omówione poniżej.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Wytyczanie kierunków działań sprzyjających integracji społecznej i zmniejszanie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym jest jednym z priorytetów *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (SOR). Strategia ta jest aktualizacją *Strategii Rozwoju Kraju 2020* i określa model rozwoju Polski (wizję, zasady, cele) w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym do 2020 roku z perspektywą do roku 2030. Według zapisów dokumentu, *Strategia* jest ukierunkowana na inkluzywny rozwój społeczno-gospodarczy, a główną siłą napędową rozwoju i zarazem priorytetem publicznym jest spójność społeczna (*Strategia na rzecz...* 2017: 49). Oczekiwany efektem jej realizacji w długoterminowej perspektywie ma być wzrost dochodów mieszkańców Polski oraz *poprawa jakości życia, rozumiana jako stworzenie przyjaznych warunków bytowych, przede wszystkim dla rodzin; zapewnienie odpowiedniej jakości edukacji i szkoleń, podwyższających kwalifikacje i kom-*

petencje obywateli; wzrost zatrudnienia i lepsze jakościowo miejsca pracy; poprawa dostępu do infrastruktury; zapewnienie odpowiedniej opieki medycznej, poprawiającej zdrowotność obywateli; satysfakcjonującego stanu środowiska oraz poczucia bezpieczeństwa (Strategia na rzecz... 2017: 50).

Celem głównym SOR jest *tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski, przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym (Strategia na rzecz... 2017: 59).* Ten ogólny zapis znajduje odzwierciedlenie w trzech celach szczegółowych:

- I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silnie o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną.
- II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.
- III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarstwu.

Rekomendacje, których efektem ma być wzrastająca spójność w wymiarze społecznym są skupione w szczególności w ramach celu II. Autorzy SOR zaznaczają, że *utrzymujące się zróżnicowania społeczne mogą stać się barierą dla dynamicznego rozwoju gospodarki, dlatego rozwój winien sprzyjać włączeniu społecznemu, co oznacza gospodarkę o wysokim poziomie zatrudnienia dobrej jakości i przedsiębiorczości (Strategia na rzecz... 2017: 53).* Pojawia się zatem konieczność dostosowania gospodarki między innymi do niekorzystnych trendów demograficznych (ujemny przyrost naturalny, spadek udziału osób w wieku aktywności zawodowej oraz szybki wzrost udziału osób starszych w całej populacji), poprzez zapewnienie dostępności zróżnicowanych usług społecznych będących odpowiedzią na te wyzwania. Poza tym istotnym jest wspieranie rozwoju i wykorzystanie potencjału poszczególnych grup i kategorii społecznych na rynku pracy.

Według zapisów SOR szansę na ograniczenie zagrożeń związanych z przemianami demograficznymi daje aktywna polityka prorodzinna (oraz ukierunkowana polityka migracyjna, nastawiona na zapewnienie równowagi na rynku pracy), w ramach której proponuje się kompleksowe działania o charakterze finansowym, instytucjonalnym i prawnym, počawszy od wsparcia finansowego, po opiekę zdrowotną, opiekę nad dzieckiem, zapewnienie potrzeb mieszkaniowych czy możliwość godzenia ról zawodowych i rodzinnych. Niezbędne w tym kontekście jest także rozwijanie nowych gałęzi gospodarki, przede wszystkim tzw. srebrnej gospodarki i kreowanie rynku usług i produktów dla seniorów, będących odpowiedzią na potrzeby starzejącej się populacji (*Strategia na rzecz... 2017: 12-13*).

Krajowy program przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020

Głównym celem *Krajowego programu przeciwdziałaniu ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020* jest trwałe zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o 1,5 mln osób oraz wzrost spójności społecznej. Cel ten uszczegółowiono, formułując pięć celów operacyjnych:

- I. Usługi dla aktywności i profilaktyki – ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży – zapewnienie rodzinom z dziećmi dostępu do wysokiej jakości usług społecznych, który zwiększy szanse na aktywizację rodziców i umożliwi kompleksową profilaktykę zapobiegającą ubóstwu.
- II. Gwarancje dla przyszłości młodzieży – stworzenie szansy dla młodzieży wejścia na rynek pracy i tworzenia rodzin – stworzenie spójnego systemu działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych umożliwiającego młodzieży przygotowanie do wejścia na rynek pracy, zdobycie niezbędnych kompetencji oraz umiejętności ułatwiających włączenie społeczne, aktywność zawodową i rozwój rodziny.
- III. Aktywna osoba, zintegrowana rodzina, odpowiedzialne lokalne środowisko – rozwój systemu aktywnej integracji, działającego na rzecz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym osób, rodzin i środowisk zagrożonych wykluczeniem, umożliwiając łączenie ról społecznych, zawodowych i rodzinnych oraz zwiększenie roli społeczności lokalnej opartych o zasadę partnerstwa publiczno-społecznego.
- IV. Zapobieganie niepewności mieszkaniowej – zapewnienie dostępu do niedrogich mieszkań na wynajem umożliwiających stabilność i aktywizację zawodową rodzin oraz zapobieganie utracie mieszkania i bezdomności powodującej wykluczenie społeczne.
- V. Seniorzy – bezpieczni, aktywni, potrzebni – zapewnienie osobom starszym, niepełnosprawnym, zależnym przyjaznych form opieki i aktywnego spędzania czasu oraz aktywnego włączania się osób starszych w życie publiczne i zawodowe (*Program przeciwdziałaniu ubóstwu... 2014: 47*).

Dopełnieniem wskazanych powyżej celów są priorytety *Programu przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020*:

- Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży.
- Zapewnienie spójności działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych na rzecz dzieci i młodzieży.
- Aktywna integracja w społeczności lokalnej.
- Bezpieczeństwo i aktywność osób starszych.
- Zapobieganie niepewności mieszkaniowej i przeciwdziałanie bezdomności.
- Zarządzanie i zmiany strukturalne systemu integracji społecznej.

Przedstawione powyżej cele i priorytety *Programu* stanowią uniwersalny katalog kluczowych zagadnień z zakresu przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Nie tylko wskazano w nich najbardziej zagrożone wykluczeniem grupy i środowiska, ale także wyartykułowano konieczność rozwoju zróżnicowanych usług społecznych oraz skoordynowania działań inicjowanych na różnych szczeblach i przez różne podmioty – od instytucji państwowych poprzez organy samorządowe po organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej. Mobilizacja szerokiego grona aktorów społecznych, promocja i rozwój współpracy i partnerstwa instytucjonalnego oraz partycypacji społecznej stanowią konieczne warunki do poprawy jakości życia przedstawicieli grup i środowisk defaworyzowanych i wzrostu spójności społecznej. Konkluzja ta znajduje rozwinięcie także w części programowej niniejszego dokumentu.

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020

Efektywność działań ukierunkowanych na zwiększanie spójności społecznej i rozwiązywanie problemów społecznych w znacznej mierze zależy od jakości kapitału społecznego mieszkańców danej zbiorowości. Według definicji przyjętej w *Strategii rozwoju kapitału społecznego 2020*, kapitał ten to *wynikająca z zaufania oraz obowiązujących norm i wzorów postępowania, zdolność obywateli do mobilizacji i łączenia zasobów, która sprzyja kreatywności oraz wzmacnia wolę współpracy i porozumienia w osiąganiu wspólnych celów* (*Strategia rozwoju kapitału...* 2013: 37). Misją cytowanej powyżej *Strategii* jest *tworzenie, utrzymywanie i doskonalenie warunków rozwoju kapitału społecznego w Polsce przez wspieranie działań na rzecz aktywności i kreatywności obywateli oraz ich współpracy dla dobra wspólnego* (*Strategia rozwoju kapitału...* 2013: 38). Realizacja misji zakłada uwzględnianie następujących zasad horyzontalnych:

- wzmacnianie spójności społecznej, więzi społecznych i solidarności społecznej,
- upowszechnianie otwartości, tolerancji i szacunku dla innych jako zasad współżycia społecznego,
- zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, wiek, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię, przekonania, poglądy polityczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność lub orientację seksualną,
- wyrównywanie szans grup i środowisk wykluczonych społecznie lub zagrożonych marginalizacją,
- partnerstwo i współdziałanie podmiotów sektora publicznego z obywatelami oraz ich reprezentantami, w szczególności z organizacjami obywatelskimi,
- wzmacnianie wspólnot lokalnych przez wspieranie rozwoju ich podmiotowości, wzajemnej pomocy wspólnot oraz wymiany usług lokalnych,
- innowacyjność, efektywne wykorzystanie nowych technologii w rozwoju społecznym (*Strategia rozwoju kapitału...* 2013: 38).

W ramach tak zdefiniowanych zasad (a także celów i kierunków działań) określono priorytetowe obszary interwencji. Są to między innymi:

- zmiany w zakresie polityki publicznej kierowanej do młodych, tak aby nie dopuszczać do ograniczenia ich potencjałów, przede wszystkim poprzez wspieranie transferu edukacja – zatrudnienie,
- zmiany w systemie świadczeń z tytułu zabezpieczenia społecznego, w kierunku poprawy jego efektywności, tak aby zwiększyć wsparcie dla osób wykluczonych społecznie,
- poprawa efektywności aktywizacji zawodowej i rozwój usług oraz instrumentów rynku pracy poprzez podniesienie efektywności urzędów pracy,

- wzmocnienie potencjału instytucji publicznych oraz rozwój aktywności i współpracy instytucji publicznych i niepublicznych działających w obszarze pomocy społecznej i integracji społecznej, szczególnie sektora niepublicznego, w tym współpraca ośrodków pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy,
- rozbudowa narzędzi zapewniających osobom wykluczonym dostęp do usług publicznych pozwalających na powrót na rynek pracy,
- ograniczenie skali ubóstwa i zagrożenia ubóstwem, w szczególności wśród dzieci, osób starszych, niepełnosprawnych,
- wzmocnienie działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją lub przeżywających trudności,
- rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej,
- powszechność dostępu do usług publicznych oraz aktywności zawodowej na otwartym rynku pracy dla osób niepełnosprawnych,
- integracja społeczna imigrantów i osób powracających z zagranicy,
- rozwój aktywnych, w tym innowacyjnych, form pomocy osobom zagrożonym lub wykluczonym społecznie (w tym: innowacji społecznych w sferze integracji oraz ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej),
- wsparcie dla osób zagrożonych lub dotkniętych przemocą w rodzinie,
- wsparcie dla osób niepełnosprawnych i ich otoczenia,
- zapobieganie nowym typom wykluczeń społecznych – np. cyfrowemu, energetycznemu itp.,
- dostosowanie opieki zdrowotnej do wyzwań demograficznych poprzez działania odpowiadające potrzebom i oczekiwaniom w szczególności matek i dzieci oraz osób starszych,
- rozwój alternatywnych wobec opieki instytucjonalnej form opieki środowiskowej dla osób przewlekłe chorych, starszych, niesamodzielnych,
- zwiększenie dostępności do wysokiej jakości usług medycznych, w tym nowoczesnej rehabilitacji,
- zwiększenie dostępności mieszkań, w tym poprzez rozbudowę systemu najmu oraz rozwój mieszkalnictwa społecznego (jako formy doraźnego i ograniczonego czasowo wsparcia osób w trudnej sytuacji materialnej),
- ułatwienie zatrudniania osób podlegających karze pozbawienia wolności (za: *Program przeciwdziałania ubóstwu...* 2014: 46).

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

Ekonomia społeczna jest współcześnie jednym z najszybciej rozwijających się instrumentów aktywizacji społecznej i zawodowej przedstawicieli środowisk wykluczonych i zarazem jednym z efektywniejszych mechanizmów integracji społecznej. Podejmowane w jej ramach działania ukierunkowane są głównie na efekty społeczne, wzrost spójności społecznej i rewitalizację społeczności lokalnych, nie zaś na zysk ekonomiczny.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) wyznacza ramy i kierunki polityki publicznej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Przedstawiona poniżej, krótka synteza *Programu* dotyczy przygotowanego przez MRPIPS projektu *Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2015-2023. Ekonomia Solidarności Społecznej*, który stanowi aktualizację wcześniejszego dokumentu. Powodem wznowienia prac nad KPRES była konieczność dostosowania jego zapisów do nowych kierunków polityk publicznych wyznaczonych przez przyjętą w 2017 roku *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*.

Istotną zmianą w nowym *Programie* jest wyodrębnienie w ramach szeroko rozumianej ekonomii społecznej – ekonomii solidarnej (choć zakres obu tych pojęć pozostaje mocno niedookreślony), którą tworzą podmioty, których nadrzędnym celem jest aktywizacja i reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (*Krajowy Program Rozwoju Ekonomii...* 2018: 10). Wśród tak zdefiniowanych podmiotów w *Programie* wyróżnia się:

- przedsiębiorstwa społeczne (podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, aktywizują zawodowo osoby trudnozatrudnialne, nie

prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej, są zarządzane w sposób partycypacyjny i mogą otrzymać status przedsiębiorstwa społecznego),

- spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
- zakłady pracy chronionej (ZPCh),
- jednostki reintegracyjne, w tym jednostki aktywizujące osoby niepełnosprawne (Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej) oraz jednostki zatrudnienia socjalnego aktywizujące osoby wykluczone społecznie (Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej) (*Krajowy Program Rozwoju Ekonomii...* 2018: 10).

Według nadrzędnego celu *Programu* ekonomia społeczna i solidarna ma stać się istotnym instrumentem aktywnej polityki społecznej i wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego. Do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej mają być zatem ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostawcami usług użyteczności publicznej (*Krajowy Program Rozwoju Ekonomii...* 2018: 15-16).

Osiągnięcie celu głównego i zarysowanych w nim priorytetów, według autorów KPRES, wymagało będzie realizacji czterech celów szczegółowych:

- Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej (*Krajowy Program Rozwoju Ekonomii...* 2018: 16).

Ze względu na rosnący udział podmiotów ekonomii społecznej w procesach integracji społecznej i aktywnego wspierania przedstawicieli środowisk defaworyzowanych, rekomendacje i proponowane kierunki działań przedłożone w *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025* w wielu aspektach nawiązują do postulatów KPRES. W szczególności dotyczy to działań na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i niepełnosprawnych. Wobec trudności z aktywizacją społeczno-zawodową tych osób, instrumenty ekonomii społecznej (i solidarnej) mogą sprzyjać lepszemu wykorzystaniu ich potencjału i zasobów, a tym samym ich społecznej i zawodowej reintegracji.

Inne dokumenty strategiczne i programy o zasięgu krajowym

Wskazówki i rekomendacje w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i – szerzej – wzmacniania spójności społecznej, dostosowane do konkretnych problemów i/lub grup/kategorii odbiorców, zawarte są także w innych programach i dokumentach strategicznych o zasięgu krajowym. Są to między innymi:

- Program współpracy MRPiPS z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2018-2020;
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020;
- Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017–2022;
- Rządowy Program „Rodzina 500+”;
- Rządowy Program „Dobry start”;
- Program asystent rodziny i koordynator pieczy zastępczej (roczne edycje);
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020;
- Pokonać bezdomność. Program pomocy osobom bezdomnym;
- Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020;
- Program Wieloletni „Senior+” na lata 2015-2020;
- Program „Opieka 75+”.

1.3. Spójność Strategii z wybranymi dokumentami programowymi o zasięgu regionalnym i lokalnym

Rekomendacje zawarte w przedkładanej *Strategii* dostosowano również do zapisów dokumentów strategicznych szczebla regionalnego. Są to przede wszystkim: *Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020*, *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020* oraz *Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015-2023*.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 (SRWL), zaktualizowana w 2010 roku to najważniejszy dokument programowy samorządu województwa lubuskiego, określający kierunki rozwoju regionalnego i wskazujący obszary szczególnej interwencji (*Strategia Rozwoju Województwa... 2012*: 5). SRWL w swej zasadniczej części jest spójna z zapisami unijnej strategii *Europa 2020*, jak również z zapisami zawartymi w dokumentach strategicznych o zasięgu krajowym. Zgodność priorytetów i kierunków rozwoju na poziomie centralnym i regionalnym w sposób istotny warunkuje skuteczność ich realizowania.

Cel główny *Strategii* sformułowano następująco: *wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem* (*Strategia Rozwoju Województwa... 2012*: 30). Wyzwania odnoszące się do działań z zakresu niwelowania problemów społecznych (w prezentowanym tu rozumieniu) stanowią część składową 3 celu strategicznego SRWL: *Społeczna i terytorialna spójność regionu*.

W ramach tak sformułowanego priorytetu określono kilka obszarów działania (celów operacyjnych):

- 3.1. Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych.
- 3.2. Zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna.
- 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej.
- 3.4. Promocja włączenia zawodowego i społecznego.
- 3.5. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.
- 3.6. Wsparcie budowy oraz modernizacji systemów i infrastruktury zapobiegania zagrożeniom.

Wskazano również główne kierunki interwencji, które korespondują z celami i kierunkami działań proponowanymi w przedkładanej żagańskiej *Strategii*. W szczególności dotyczy to obszaru 3.4. – Promocja włączenia zawodowego i społecznego (*Strategia Rozwoju Województwa... 2012*: 48):

- a) *Ograniczenie skali zjawiska wykluczenia społecznego i ubóstwa poprzez:*
  - *promocję i rozwój pracy socjalnej i ekonomii społecznej,*
  - *tworzenie kompleksowego systemu wsparcia osób starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych oraz dotkniętych przemocą w rodzinie,*
  - *rozwój różnorodnych usług opiekuńczych.*
- b) *Rozwijanie współpracy między służbami zatrudnienia a instytucjami pomocy społecznej w zakresie wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.*
- c) *Aktywizacja zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zwłaszcza długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych i z obszarów wiejskich, poprzez aktywne programy rynku pracy.*
- d) *Zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom przeżywającym trudne sytuacje życiowe:*
  - *identyfikowanie przyczyn wykluczenia społecznego, badanie skali ubóstwa i uzależnień,*
  - *rozwój profesjonalnej pracy socjalnej i poradnictwa społecznego,*
  - *promocja dobrych praktyk i rozwiązań środowiskowych na rzecz grup wykluczonych,*
  - *zapewnienie dostępu do opieki instytucjonalnej.*
- e) *Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej:*
  - *tworzenie sieci placówek, ośrodków i grup wsparcia dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym,*
  - *likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej,*
  - *inspirowanie do tworzenia sieci świetlic i ośrodków wsparcia,*
  - *rozwój sieci placówek wczesnej interwencji, grup wsparcia i poradnictwa rodzinnego.*
- f) *Podejmowanie skutecznych działań w zakresie polityki imigracyjnej.*

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020 stanowi istotny element polityki regionalnej, który wyznacza ramy i wpływa na kształt polityki społecznej województwa. Podstawą formułowania założeń Strategii jest *Diagnoza społeczna*, w której zdefiniowano problemy społeczne i ich przyczyny oraz określono grupy społeczne zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym (Strategia Polityki Społecznej... 2014: 3).

Do głównych problemów społecznych regionu zaliczono:

- **Starzenie się populacji** (systematyczny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym; wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze dla starszych i samotnych mieszkańców regionu; niewielka aktywność społeczna i środowiskowa tej kategorii osób);
- **Zmianę modelu rodziny** (odkładanie decyzji o zawarciu związku małżeńskiego; spadek dzietności; ograniczenia finansowe rodzin wielodzietnych);
- **Bezrobocie** (utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia strukturalnego; długotrwałe bezrobocie osób z niskim poziomem wykształcenia i o niskiej mobilności zawodowej i życiowej; bezrobocie młodzieży kształconej niezgodnie z potrzebami rynku pracy; bezrobocie kobiet i mieszkańców wsi; adaptacja do długotrwałego bezrobocia i transmisja tego modelu życia na kolejne pokolenia);
- **Ubóstwo** (silna korelacja zjawiska z bezrobociem, brakiem wykształcenia, niskimi kwalifikacjami zawodowymi, złym stanem zdrowia, niepełnosprawnością, życiową nieporadnością);
- **Problemy dotyczące osób i rodzin w sytuacjach kryzysowych** (alkoholizm; narkomania; przemoc w rodzinie; bezdomność kobiet z dziećmi; przestępczość nieletnich; niewypełnianie funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do dzieci);
- **Niepełnosprawność** (wysoki odsetek osób niepełnosprawnych w regionie; niska aktywność zawodowa i niewystarczająca adaptacja do wymogów rynku pracy; bariery edukacyjne; bariery architektoniczne; bariery w sferze świadomości społecznej);
- **Niski kapitał kulturowy mieszkańców regionu.**

Wobec tak zdiagnozowanych problemów społecznych w *Strategii* wskazano kategorie osób szczególnie wrażliwe na wykluczenie i marginalizację oraz kategorie realnie zagrożone wykluczeniem. Do pierwszej grupy zaliczono:

- osoby starsze, samotne;
- rodziny niepełne;
- rodziny wielodzietne;
- rodziny żyjące w chronicznym ubóstwie;
- osoby długotrwałe bezrobotne;
- osoby niepełnosprawne i przewlekle chore;
- osoby słabo wykształcone i o niskich kwalifikacjach zawodowych;
- osoby nadmiernie spożywające alkohol oraz środki psychoaktywne;
- dzieci i młodzież z rodzin dysfunkcyjnych i patologicznych.

Drugą kategorię tworzą natomiast:

- samotne matki z dziećmi;
- młodzież długotrwałe bezrobotna;
- dzieci wychowujące się poza rodziną;
- rodziny długotrwałe żyjące poniżej minimum egzystencji;
- osoby o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności;
- osoby chore psychicznie i upośledzone umysłowo;
- dzieci i młodzież „wypadająca” z systemu szkolnego;
- osoby zagrożone eksmisją z zamieszkiwanych lokali;
- alkoholicy;
- narkomani;
- byli więźniowie z długimi wyrokami.

W dokumencie sformułowano cztery zasadnicze priorytety polityki społecznej województwa, ukierunkowane na rozwiązywanie problemów i podejmowanie interwencji w środowiskach i grupach zagrożonych wykluczeniem społecznym (*Strategia Polityki Społecznej...* 2014: 25). Są to:

1. Wyrównywanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży – poprzez:
  - wspieranie rodzin w wypełnianiu ich funkcji, szczególnie opiekuńczo-wychowawczych oraz zapewnianie dzieciom i młodzieży z rodzin ubogich pomocy socjalnej;
  - promowanie rozwiązań wspierających rodziny naturalne oraz inspirowanie środowisk lokalnych do podejmowania działań na rzecz rozwijania rodzinnej opieki zastępczej;
  - działania zapewniające udział dzieci i młodzieży (zwłaszcza pochodzących z rodzin wielodzietnych) w różnych formach zajęć kulturalnych, sportowych oraz edukacyjnych;
  - zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży niepełnosprawnej do edukacji i rehabilitacji;
  - promocję zdrowia i zdrowego stylu życia.
2. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób i rodzin oraz ich integracja ze społeczeństwem – poprzez:
  - działania na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym likwidację barier architektonicznych, urbanistycznych i barier w komunikowaniu się;
  - działania na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób uzależnionych.
3. Doskonalenie systemu wsparcia społecznego – poprzez:
  - działania na rzecz rozwoju usług środowiskowych oraz instytucjonalnych, wynikających z prognozy demograficznej o starzeniu się społeczeństwa;
  - podniesienie jakości świadczonych usług poprzez podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej.
4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego – poprzez:
  - rozwijanie współpracy z podmiotami III sektora, w tym podmiotami ekonomii społecznej;
  - podejmowanie działań mających na celu przestrzeganie praw obywatelskich i przeciwdziałanie dyskryminacji.

W *Strategii*, podobnie jak w innych, wyżej cytowanych dokumentach, podkreśla się, że realizacja szeroko zakrojonych priorytetów wymaga zaangażowania i współpracy samorządu województwa z partnerami ze sceny regionalnej i ponadregionalnej, współodpowiedzialnymi za inicjowanie działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych (w tym z instytucjami państwowymi, władzami samorządowymi gmin i powiatów, jak również organizacjami pozarządowymi) i budowanie partnerstwa na potrzeby spójności społecznej.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015-2023

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015-2023 jest najważniejszym dokumentem programowym powiatu żagańskiego, poprzez który samorząd realizuje ustawowe obowiązki w zakresie prowadzenia polityki rozwoju. W opracowaniu określono misję, cele i kierunki działań w perspektywie do roku 2023. Formuła, jak i treść *Strategii* są spójne z dokumentami programowymi regionalnymi i krajowymi. Jako podstawowy dokument planistyczny powiatu, *Strategia* ta stanowiła istotne źródło informacji i danych wykorzystanych w przedłożonej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2019-2025*.

Zdefiniowana w dokumencie misja powiatu przedstawia się następująco: *Zrównoważony rozwój powiatu żagańskiego w zakresie: społecznym, gospodarczym, infrastruktury technicznej, przestrzeni oraz środowiska naturalnego*. Nadrzędnym celem do realizacji jest *poprawa poziomu życia mieszkańców poprzez zrównoważony rozwój powiatu*, rozumiany jako zaspokojenie potrzeb obecnego pokolenia bez umniejszania szans przyszłych pokoleń (*Strategia zrównoważonego rozwoju...* 2015: 16).

W dokumencie wskazano 3 główne cele strategiczne:

1. Zwiększenie konkurencyjności powiatu żagańskiego.
2. Poprawa jakości życia mieszkańców.
3. Rozwój infrastruktury powiatu żagańskiego.

Działania ukierunkowane na rozwiązywanie problemów społecznych, w prezentowanym tu rozumieniu, skupione zostały w ramach realizacji 2 celu strategicznego: *Poprawa jakości życia mieszkańców*. Proponuje się w tym zakresie cztery cele operacyjne: Rozwój bezpieczeństwa socjalnego, zdrowotnego i publicznego (cel operacyjny 2.1.), Podniesienie poziomu edukacji i kształcenia ustawicznego (2.2.); Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych (2.3.) oraz Rozwój administracji publicznej i społeczeństwa obywatelskiego (2.4).

Kierunki działań w tym zakresie koncentrują się między innymi wokół następujących przedsięwzięć:

- Rozwój infrastruktury, wyposażenia oraz standardu obsługi w placówkach zdrowia i pomocy społecznej (2.1.);
- Dostosowanie infrastruktury budynków użyteczności społecznej do potrzeb osób niepełnosprawnych (2.1.);
- Rozwój infrastruktury i opieki nad osobami starszymi oraz osobami z zaburzeniami psychicznymi (2.1.);
- Przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego (2.1.);
- Organizowanie i wspieranie funkcjonowania różnych form pomocy (2.1.);
- Wspieranie działań mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem (2.1.);
- Rozwój systemu edukacji umożliwiający w pełni kształcenie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami (2.1.);
- Wsparcie, integracja i aktywizacja osób starszych, niepełnosprawnych oraz zależnych i umożliwienie im pełnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej (2.1.);
- Rozwój oferty szkolnictwa dostosowanego do potrzeb rynku pracy (2.2.);
- Rozwój opieki specjalistycznej dla uczniów, w tym opieki medycznej, psychologicznej (2.2.);
- Wspieranie rozwoju inicjatyw obywatelskich, w tym współpracy pomiędzy sektorem pozarządowym i publicznym (2.4.);
- Rozwój wolontariatu na terenie powiatu (2.4.).

Także w pozostałych obszarach (w ramach celów strategicznych 1 i 3) proponowane są działania na rzecz włączenia społecznego i integracji społecznej. Są to np.:

- Wspieranie zatrudnienia osób pozostających bez pracy (1.1. – cel operacyjny: Wspieranie aktywności mieszkańców powiatu);
- Rozwój działań wpisujących się w program walki z wykluczeniem społecznym (1.1.);
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców powiatu oraz zapobieganie wykluczeniu cyfrowemu (1.1.);
- Rozwój działań wspierających efektywność działań na rzecz klientów Powiatowego Urzędu Pracy, w tym nowoczesnych narzędzi komunikacji i transferu wiedzy (1.1.);
- Zwiększenie współpracy pomiędzy przedstawicielami samorządu a podmiotami gospodarczymi i społecznymi (1.1.);
- Wspieranie mobilności zawodowej mieszkańców powiatu (1.1.);
- Wspieranie w zakresie tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej (1.1.);
- Wspieranie aktywności społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych na otwartym i chronionym rynku pracy (1.1.);
- Wzrost dostępności mieszkań komunalnych, socjalnych i chronionych (3.3. – cel operacyjny: Wspieranie rozwoju mieszkalnictwa) (por. *Strategia zrównoważonego rozwoju...* 2015: 18-28).

Inne dokumenty strategiczne i programowe o zasięgu regionalnym i lokalnym

Zaprezentowane powyżej wątki z zakresu polityki społecznej, działań na rzecz integracji społecznej i rozwiązywania problemów społecznych ujęte zostały także w innych dokumentach o zasięgu regionalnym i lokalnym. Są to między innymi:

- Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim na lata 2013 – 2020;

- Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020;
- Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2018-2023;
- Wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- Wojewódzki program na rzecz osób starszych;
- Wojewódzki program przeciwdziałania narkomanii;
- Wojewódzki program pomocy społecznej;
- Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla powiatu żagańskiego na lata 2018-2022;
- Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w powiecie żagańskim na lata 2018-2022;
- Program wsparcia osób niepełnosprawnych w powiecie żagańskim.

W trakcie prac nad *Strategią rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025* korzystano z zapisów i rekomendacji zawartych we wcześniejszej *Strategii*, jak również analizowano analogiczne dokumenty szczebla gminnego obowiązujące w poszczególnych gminach powiatu żagańskiego. Uwzględniono następujące dokumenty:

- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018,*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Małomice na lata 2014-2020,*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Żagań na lata 2015-2020,*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Niegostawice na lata 2014-2020,*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Łłowa na lata 2008-2017 (brak akt.),*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Żagań na lata 2008-2018 (brak akt.),*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w gminie Wymiarki na lata 2018-2027,*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Brzeźnica na lata 2014-2020,*
- *Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Szprotawa na lata 2014-2020.*

1.4. Metodyka pracy nad Strategią

1.4.1. Analiza danych zastanych jako narzędzie diagnozy społecznej

Prace nad przygotowaniem *Strategii* miały szeroko zakrojony charakter. Pozyskiwanie i uzupełnianie danych trwało przez cały okres ich realizacji. Dzięki dobrej współpracy z koordynatorem projektu i przedstawicielami Starostwa Powiatowego w Żaganiu, jak również reprezentantami licznych instytucji funkcjonujących na terenie powiatu pozyskano w większości dane najbardziej aktualne, stanowiące fundament rzetelnej diagnozy społecznej.

Analizie poddano zarówno dokumenty statystyki publicznej (korzystano m.in. z danych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny/Bank Danych Lokalnych), jak i materiały i sprawozdania przygotowywane przez instytucje działające na terenie województwa i powiatu, np. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, ośrodki pomocy społecznej z poszczególnych gmin, Komendę Powiatową Policji w Żaganiu i inne. Jak wspomniano powyżej, cennym źródłem informacji były także obowiązujące w województwie i powiecie dokumenty planistyczne i strategiczne, w szczególności *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020* i *Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015-2023*. W analizie korzystano także z danych upublicznianych na oficjalnych stronach internetowych powiatu żagańskiego i województwa lubuskiego (BIP).

Wielość źródeł, z jakich pozyskiwane są dane stanowi niewątpliwą walor wykorzystanej w niniejszym projekcie metody *desk research*, pozwala bowiem na wielowymiarowe spojrzenie na podejmowane zagadnienia i tym samym wszechstronną diagnozę. Niemniej jednak rozproszenie istotnych informacji w różnych instytucjach i dokumentach (sprawozdaniach, raportach, zestawieniach itp.) wymaga nie tylko ich zgromadzenia, ale także dokonania selekcji, skategoryzowania i osadzenia w konkretnym kontekście. Tak przygotowane zestawienia i bazy danych w dalszej perspektywie wykorzystuje się do programowania kierunków działań i propozycji ich realizacji.

1.4.2. Eksperckie konsultacje społeczne – jakościowy nurt analiz

Przedłożona *Strategia* budowana była w oparciu o model partycypacyjny i zaangażowanie społeczności lokalnej. Przez cały okres prac nad *Strategią* nie tylko pozyskiwano dokumenty i dane, ale i konsultowano się z koordynatorem projektu z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu (p. Dyrektor Anną Kulczyńską), partnerami ze Starostwa Powiatowego oraz przedstawicielami innych instytucji i organizacji, które podejmują działania w zakresie polityki społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Istotnym etapem prac, pomocnym w dopracowaniu analizy SWOT, a zwłaszcza w wyznaczeniu celów, kierunków działań i interwencji społecznych były eksperckie konsultacje społeczne, które zorganizowano 11. czerwca 2019 roku siedzibie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu.

Do udziału w spotkaniu zostali zaproszeni przedstawiciele Starostwa Powiatowego w Żaganiu oraz tych podmiotów, które działają w obszarze rozwiązywania problemów społecznych. Za pośrednictwem gospodarza spotkania, jakim było Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, zaproszenia wystosowano do ośrodków pomocy społecznej działających na terenie powiatu, do Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu, do przedstawicieli Powiatowej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych, Środowiskowego Domu Samopomocy w Szprotawie, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Żaganiu i Szprotawie oraz przedstawicieli Warsztatu Terapii Zajęciowej w Wiechlicach i Lutolskiej Spółdzielni Socjalnej WINDA.

Na zaproszenie odpowiedzieli i w spotkaniu wzięli udział reprezentanci następujących podmiotów:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Iłowej,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Wymiarkach,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Gozdnicy,
- Ośrodek Pomocy Społecznej w Małomicach,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Żaganiu,
- Środowiskowy Dom Samopomocy w Szprotawie,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Żaganiu,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Szprotawie,
- Lutolska Spółdzielnia Socjalna WINDA,
- Starostwo Powiatowe w Żaganiu.

W ramach konsultacji dyskutowano między innymi propozycje konkretnych działań i interwencji w zakresie rozwiązywania problemów społecznych powiatu. Za punkt wyjścia posłużyła przygotowana wcześniej diagnoza społeczna powiatu i analiza SWOT. Starano się maksymalnie wykorzystać często wieloletnie doświadczenie uczestników spotkania w organizowaniu i realizowaniu działań na rzecz rozwiązywania problemów społecznych w powiecie, w świadczeniu usług i wsparcia na rzecz konkretnych kategorii mieszkańców wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym i zabieganiu o ich (ponowne) społeczne włączenie. Nie bez znaczenia było w tym przypadku również bardzo dobre rozeznanie osób obecnych na spotkaniu w potencjale i możliwościach lokalnej zbiorowości, jak i szeroka wiedza na temat istotnych uwarunkowań zewnętrznych, wpływających (lub nawet determinujących) na zakres i charakter działań poszczególnych podmiotów (zmieniające się regulacje prawne itp.). Spotkanie było bardzo konstruktywne. Wnioski płynące z dyskusji zostały uwzględnione w niniejszym dokumencie.

Wszystkim Osobom, które skorzystały z zaproszenia i uczestniczyły w spotkaniu konsultacyjnym należą się w tym miejscu podziękowania za poświęcenie swojego czasu, chęć podzielenia się swoją wiedzą i spostrzeżeniami oraz autentyczne zaangażowanie w dyskusje i konstruktywne wnioski.

CZĘŚĆ A

DIAGNOZA: IDENTYFIKOWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

II. SPOŁECZNA DIAGNOZA POWIATU ŻAGAŃSKIEGO

2.1. Położenie geograficzne, podział administracyjny powiatu

Powiat żagański położony jest w południowo-wschodniej części województwa lubuskiego i graniczy: na zachodzie – z powiatem żarskim, na północy – z powiatem zielonogórskim, na północnym wschodzie – z powiatem nowosolskim, na wschodzie i południu natomiast – z województwem dolnośląskim (z zachodu na wschód odpowiednio z powiatami: zgorzeleckim, bolesławieckim i polkowickim).

Rysunek 1

Podział administracyjny województwa lubuskiego

Źródło: www.lubuskie.pl

Powiat położony jest na części Nizin Środkowopolskich i Sasko-Łużyckich. Krajobraz przyrodniczy tworzą doliny Bobru, Kwisy i Czernej Wielkiej, wysoczyzny i wzgórza morenowe (zachodnia część Wzgórz Dalkowskich i południowa część Wzgórz Żarskich), stożek Bobru, Kwisy i Czernej Wielkiej (Bory Dolnośląskie), a także Pradolina Wrocławsko-Magdeburgska i Równina Szprotawska. Krajobraz kulturowy natomiast jest wynikiem ścierania się na tych terenach wpływów niemieckich, czeskich i polskich. Materialnym świadectwem bogatej historii tych ziem są budowle rezydencjalne, sakralne, zabytkowe cmentarze, jak również założenia pałacowo-parkowe i układy przestrzenne wsi. Zarówno walory przyrodnicze powiatu, jak i dziedzictwo kultury materialnej nadają specyficzny rys jego krajobrazowi i podkreślają jego wyjątkowość.

Powiat żagański jest jednym z 12 ziemskich powiatów województwa lubuskiego. Zajmuje powierzchnię 1132 km², co stanowi 8,09% powierzchni województwa. Strukturę administracyjną powiatu tworzy dziewięć gmin: dwie gminy miejskie – Żagań i Gozdnicza; trzy gminy miejsko-wiejskie – Iłowa, Małomice i Szprotawa oraz cztery gminy wiejskie – Brzeźnica, Niegostawice, Wymiarki i Żagań.

Sieć osadnicza powiatu jest zróżnicowana pod względem wielkości miast oraz ich położenia na terenie powiatu i wyróżnia się:

- skrajnym położeniem mniejszych miast: Iłowej, Gozdnicy oraz Małomic;
- koncentracją miejscowości w dolinie Bobru;
- rozrzedzeniem sieci osadniczej w południowej części powiatu (duże kompleksy leśne – Bory Dolnośląskie) (www.bip.powiatzaganski.pl).

Rysunek 2

Podział administracyjny powiatu żagańskiego

Źródło: www.gminy.pl

2.2. Sytuacja demograficzna

Powiat żagański zamieszkuje ok. 80 tysięcy osób (80 114 os. – stan na 31.12.2017 r.), z czego większość (60,7%) stanowią mieszkańcy miast, pozostali (39,3%) zamieszkują tereny wiejskie. Współczynnik feminizacji – 105 kobiet na 100 mężczyzn – idealnie odpowiada średniej wojewódzkiej. Przeciętna gęstość zaludnienia wynosi 71 osób na km² i jest nieco niższa niż w regionie (73 osób na km²). W poszczególnych gminach jednak wskaźnik gęstości zaludnienia jest wysoce zróżnicowany i waha się od 26–37 osób na km² w gminach wiejskich do 648 osób na km² w Żaganiu (tabela 1, wykres 1).

Tabela 1

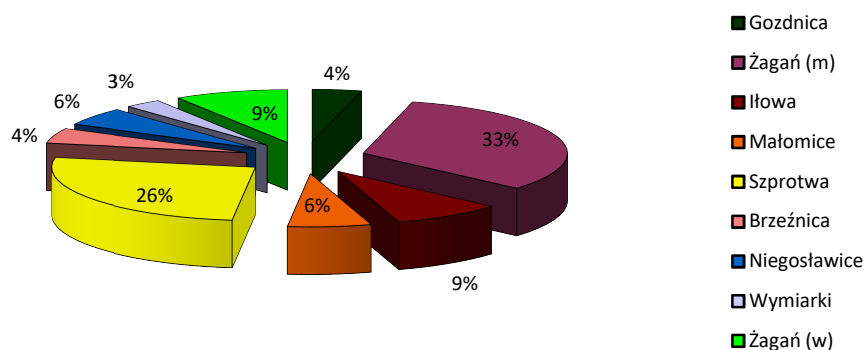
Powierzchnia i ludność powiatu żagańskiego

Jednostka administracyjna	Powierzchnia [km ²]	Ludność		Gęstość zaludnienia [os. / km ²]
		ogółem	w tym kobiet	
Województwo lubuskie	13988	1016832	521902	73
Powiat żagański	1132	80114	41033	71
Gozdnicza	24	3100	1615	130
Żagań (gm. miejska)	40	26148	13486	648
Iłowa	153	6931	3553	45
Małomice	80	5261	2682	66
Szprotawa	233	20925	10828	90
Brzeźnica	122	3728	1862	31
Niegostawice	136	4457	2223	33
Wymiarki	63	2321	1218	37
Żagań (gm. wiejska)	281	7247	3566	26

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Województwo Lubuskie 2018 – Podregiony, powiaty, gminy*, stan na 31.12.2017 r., www.zielonagora.stat.gov.pl

Wykres 1

Procentowy udział ludności gmin w stosunku do ogółu mieszkańców powiatu żagańskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Województwo Lubuskie 2018 – Podregiony, powiaty, gminy*, stan na 31.12.2017 r., www.zielonagora.stat.gov.pl

Ruch naturalny i migracyjny ludności

Na przestrzeni ostatnich lat, zgodnie z ogólnopolskimi trendami, liczba ludności powiatu żagańskiego systematycznie maleje. W porównaniu z danymi z 2008 roku, zawartymi w poprzedniej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018*, liczba ludności zmniejszyła się o 1754 osoby, co stanowi 2,14% ogółu. Obserwowane w powiecie procesy depopulacji mają związek z pogłębiającym się, ujemnym saldem migracji, jak również ujemnym przyrostem naturalnym. Saldo migracji w województwie lubuskim wynosi -0,94 (stan na 31.12.2017 r.). Ujemny wskaźnik jest charakterystyczny dla większości powiatów w regionie. Wyjątek stanowią jedynie powiaty gorzowski (2,19) i zielonogórski (0,80) oraz miasto Zielona Góra (3,91). Powiat żagański lokuje się obecnie na drugim miejscu w województwie pod względem najniższego wskaźnika migracji (-3,96), tuż za powiatem krośnieńskim (-4,76). Powiat żagański jest również jednym z sześciu powiatów w województwie, w którym w 2017 roku odnotowano ujemny przyrost naturalny (-2,10). Wskaźnik ten istotnie odbiega od średniej wojewódzkiej (0,01) i jest również najniższy w regionie (tabela 2).

Tabela 2

Przyrost naturalny i saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w powiecie żagańskim na tle innych powiatów województwa lubuskiego

Jednostka administracyjna	Przyrost naturalny [na 1000 ludności]		Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych [na 1000 ludności]	
	2010	2017	2010	2017
Województwo lubuskie	1,42	0,01	-0,46	-0,94
Powiat gorzowski	2,66	0,79	6,43	2,19
Powiat międzyrzecki	1,22	0,86	-2,86	-2,81
Powiat słubicki	2,36	0,30	-0,19	-0,89
Powiat strzelecko-drezdenecki	2,09	-1,31	-2,72	-2,97
Powiat sulęciński	0,64	-0,48	-2,93	-2,69
Gorzów Wielkopolski	1,43	0,14	-1,34	-0,35
Powiat krośnieński	0,89	-0,72	-2,46	-4,76
Powiat nowosolski	1,92	-0,71	-0,71	-1,93
Powiat świebodziński	1,02	0,64	-1,90	-1,14
Powiat wschowski	3,91	1,48	-1,04	-2,96
Powiat zielonogórski	2,29	0,97	3,32	0,80
Powiat żagański	0,39	-2,10	-3,35	-3,96
Powiat żarski	0,53	-0,39	-1,51	-3,02
Zielona Góra	0,40	0,73	1,25	3,91

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Województwo Lubuskie 2018 – Podregiony, powiaty, gminy*, stan na 31.12.2017 r., www.zielonagora.stat.gov.pl

Od kilkunastu lat obserwuje się w powiecie niemal systematyczny wzrost liczby zgonów w stosunku do liczby urodzeń. Wyższe wskaźniki umieralności odnotowuje się wśród mężczyzn. Od 2013 roku przyrost naturalny osiąga wartości ujemne (tabela 3, wykres 2).

Tabela 3

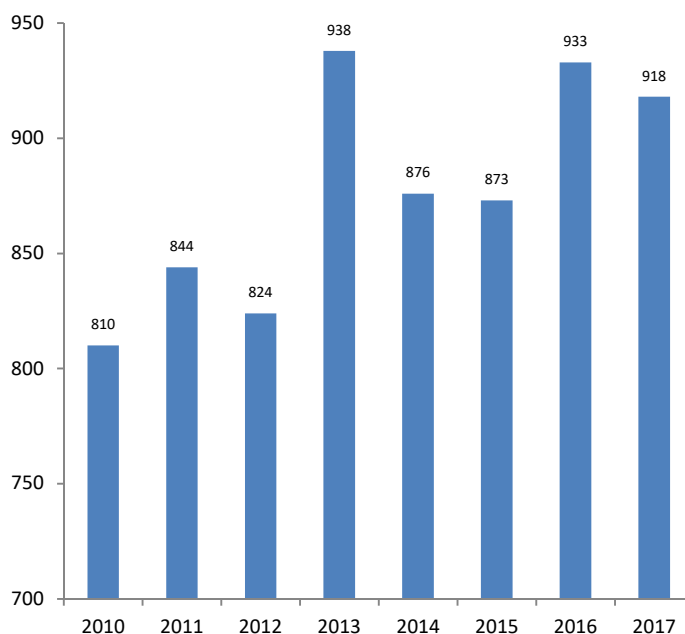
Ruch naturalny ludności w powiecie żagańskim w latach 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Urodzenia	842	758	825	700	713	670	765	749
Zgony	810	844	824	938	876	873	933	918
Przyrost naturalny ogółem	32	-90	1	-238	-163	-203	-168	-169
Przyrost naturalny [na 1000 ludności]	0,39	-1,09	0,01	-2,90	-2,00	-2,50	-2,08	-2,10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Wykres 2

Liczba zgonów w powiecie żagańskim w latach 2010-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Małżeństwa i rozwody w powiecie

W odniesieniu do liczby zawieranych małżeństw w powiecie wyraźnie rysuje się tendencja spadkowa. W analizowanym okresie (lata 2010-2017) średnio co roku zawierano w powiecie 414 małżeństw. Zdecydowanie częściej jednak mieszkańcy powiatu decydowali się na wejście w związek małżeński w latach 2010-2012 niż w latach późniejszych. Wskaźnik małżeństw zawartych w danym roku w przeliczeniu na 1000 ludności oscyluje wokół 5, jednak i tu zarysowuje się wyraźny spadek z 5,3-5,4 – w latach 2010-2012 do 4,8-5,0 – w latach kolejnych. W przypadku rozwodów natomiast odnotowuje się względną stabilność. Średnio co roku w powiecie orzeczonych jest 155 rozwodów. Rekordowym pod tym względem był dla powiatu rok 2015 – orzeczono wówczas 178 rozwodów. W roku 2012 natomiast było ich najmniej (w analizowanym okresie) – 139 (tabela 4, wykres 3).

Tabela 4

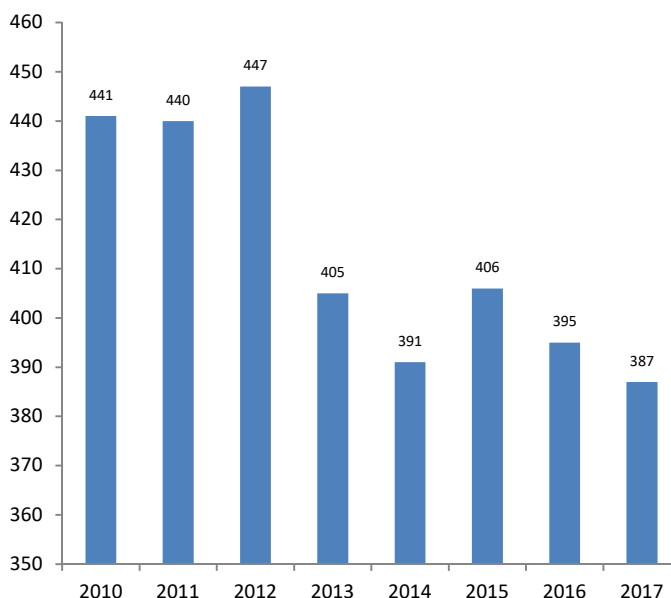
Małżeństwa i rozwody w powiecie żagańskim w latach 2010-2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Małżeństwa	441	440	447	405	391	406	395	387
Małżeństwa na 1000 ludności	5,3	5,3	5,4	4,8	4,8	5,0	4,9	4,8
Rozwody	149	171	139	150	160	178	151	147
Rozwody na 1000 ludności	1,8	2,1	1,7	1,8	2,0	2,2	1,9	1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Wykres 3

Liczba małżeństw zawartych w powiecie żagańskim w latach 2010-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

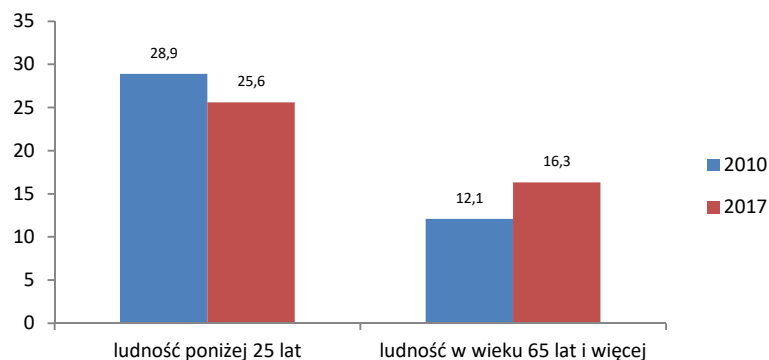
Malejąca liczba zawieranych małżeństw, podobnie jak pogłębiający się ujemny przyrost naturalny odpowiadają tendencjom ogólnopolskim. Procesy te są wskaźnikiem (i zarazem jedną z przyczyn) negatywnych zjawisk demograficznych (starzenie się społeczeństwa), które znajdują odzwierciedlenie również w długookresowych prognozach ludnościowych dla powiatu (por. poniżej – wykres 6, tabela 5).

Struktura wieku ludności

Struktura wieku ludności powiatu żagańskiego odpowiada przeciętnym wartościom w województwie. Jedną czwartą (25,6%) ogółu ludności powiatu stanowią obecnie osoby młode w wieku poniżej 25 lat (w województwie – 25,9%). Osoby najstarsze, w wieku 65 lat i więcej stanowią 16,3% populacji (w województwie – 16,2%) (stan na 31.12.2017 r.). Zmieniające się w czasie proporcje obu wymienionych powyżej kategorii ludności dobrze obrazują procesy starzenia się ludności regionu i powiatu. W stosunku do roku 2010 liczba osób młodych w powiecie jak i w województwie zmalała o 3,3 p.p., zaś liczebność najstarszej kategorii wiekowej wzrosła – w skali powiatu o 4,2 p.p., w województwie natomiast o 4,5 p.p. (wykres 4).

Wykres 4

Udział ludności w wieku do 25 lat i w wieku 65 lat i więcej w populacji powiatu [w %]

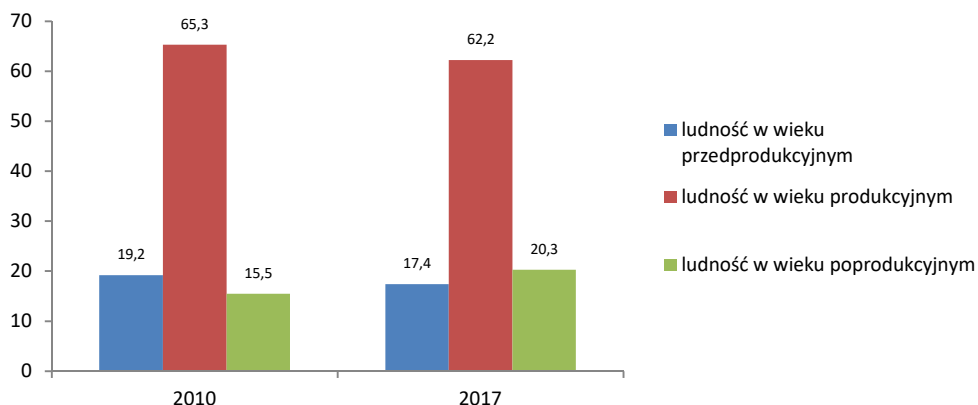
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Województwo Lubuskie 2018 – Podregiony, powiaty, gminy*, stan na 31.12.2017 r., www.zielonagora.stat.gov.pl

Procesy starzenia się populacji powiatu widoczne są również w podziale na trzy główne ekonomiczne grupy wieku – przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 62,2% ogółu mieszkańców. Widoczna staje się jednak znaczna przewaga osób w wieku poprodukcyjnym (20,3%) nad osobami w wieku przedprodukcyjnym (17,4%). Jeszcze w 2010 roku proporcje były odwrotne – młodsze kategorie wiekowe przeważały nad ludnością w wieku poprodukcyjnym. W strukturze ludnościowej powiatu mieszkańcy w wieku produkcyjnym stanowili wówczas 65,3%, w wieku przedprodukcyjnym – 19,2% i poprodukcyjnym 15,5% (por. *Lubuskie. Podregiony, powiaty, gminy... 2011*) (wykres 5).

Szybko postępujące zmiany demograficzne, przyczyniać się będą do wzrastającego obciążenia osób w wieku produkcyjnym. Tendencję tę dobrze ilustruje sukcesywnie rosnący współczynnik obciążenia demograficznego, który określa stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. W roku 2017 współczynnik ten w powiecie żagańskim był nieznacznie niższy niż w województwie (62) i w Polsce (63) i wynosił 61 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Dla porównania w roku 2010 wynosił 52,8 (por. *Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy... 2017*).

Wykres 5

Struktura ludności powiatu żagańskiego w latach 2010 i 2017 [w %]

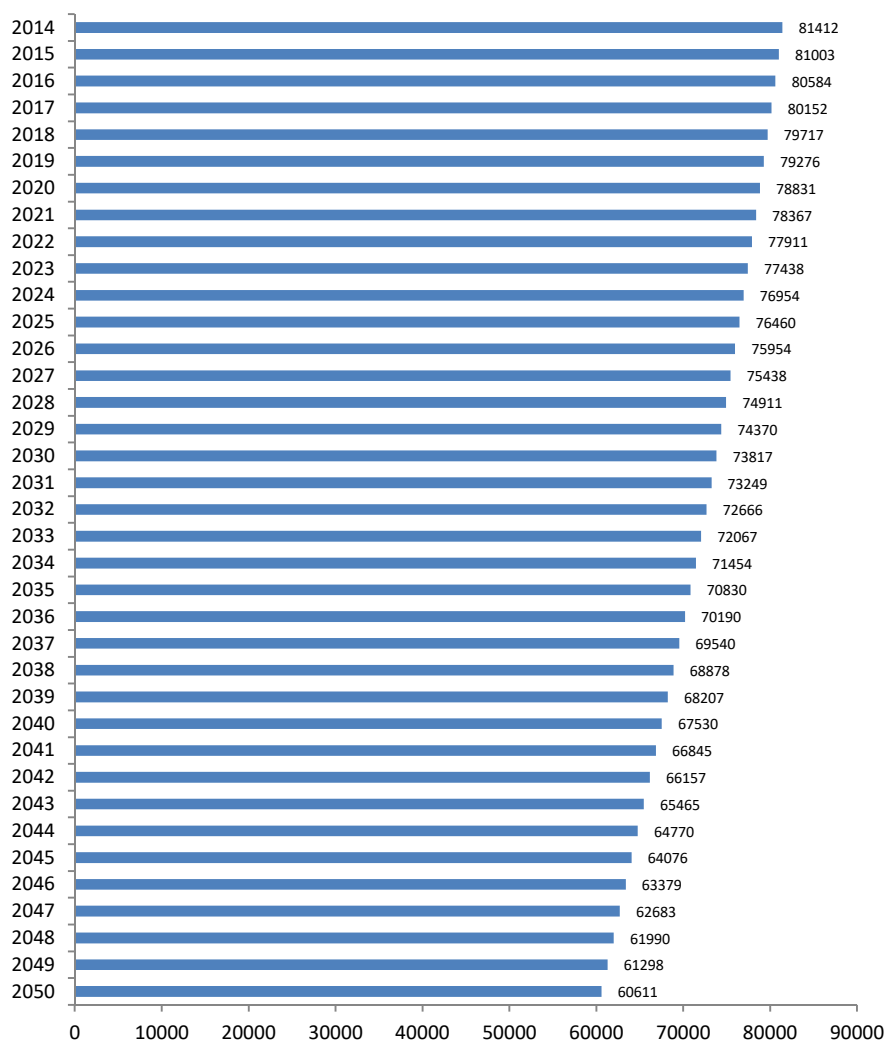
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Województwo Lubuskie. Podregiony, powiaty, gminy. 2011*, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2011 oraz *Województwo lubuskie 2018 – Podregiony, powiaty, gminy*, www.zielonagora.stat.gov.pl

Prognoza demograficzna dla powiatu na lata 2014-2050

Długookresowe prognozy demograficzne dla powiatu wskazują na dalsze, postępujące procesy depopulacji. Według GUS liczba ludności powiatu będzie systematycznie maleć. W perspektywie 2035 roku liczba mieszkańców powiatu ma wynosić już tylko ok. 70 tys. osób, w roku 2050 natomiast nieznacznie tylko przekraczać 60 tys. osób, co stanowi 75% dzisiejszej populacji powiatu (wykres 6).

Wykres 6

Liczba ludności powiatu żagańskiego według prognozy GUS na lata 2014-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050* (opracowana w 2014 r.), www.stat.gov.pl

Prognoza zakłada również systematyczny spadek urodzeń (zmniejszać się będzie także liczba kobiet w wieku rozrodczym), przy jednoczesnej – utrzymującej się na względnie stabilnym poziomie (w liczbach bezwzględnych) dynamice zgonów. Według prezentowanej prognozy, do 2050 roku liczba urodzeń w powiecie spaść ma blisko o połowę, do poziomu znacznie poniżej 400 urodzeń rocznie. Liczba zgonów natomiast w prognozowanym okresie oscyluje wokół 800-900 rocznie. Przy malejącej systematycznie liczbie mieszkańców, utrzymująca się na zbliżonym poziomie liczba zgonów będzie pogłębiać niekorzystny bilans demograficzny (tabela 5).

W kontekście prognozowanej depopulacji powiatu istotne znaczenia ma także utrzymujące się ujemne saldo migracji, zarówno wewnętrznych, jak i zagranicznych. W całym prognozowanym okresie przeważają odpływy ludności z terenu powiatu nad napływami. W przypadku migracji wewnętrznych różnica ta oscyluje wokół 200 osób każdego roku. Na uwagę zasługuje jednak rosnąca, według prognoz, liczba imigrantów, która w 2014 roku była dwukrotnie niższa niż liczba emigrujących z powiatu (29 imigrantów przy 58 emigrantach). W kolejnych latach ten negatywny bilans w przypadku migracji zagranicznych ma się poprawiać (tabela 5).

Tabela 5

Ruch naturalny i migracyjny ludności w powiecie żagańskim według prognozy GUS na lata 2014-2050

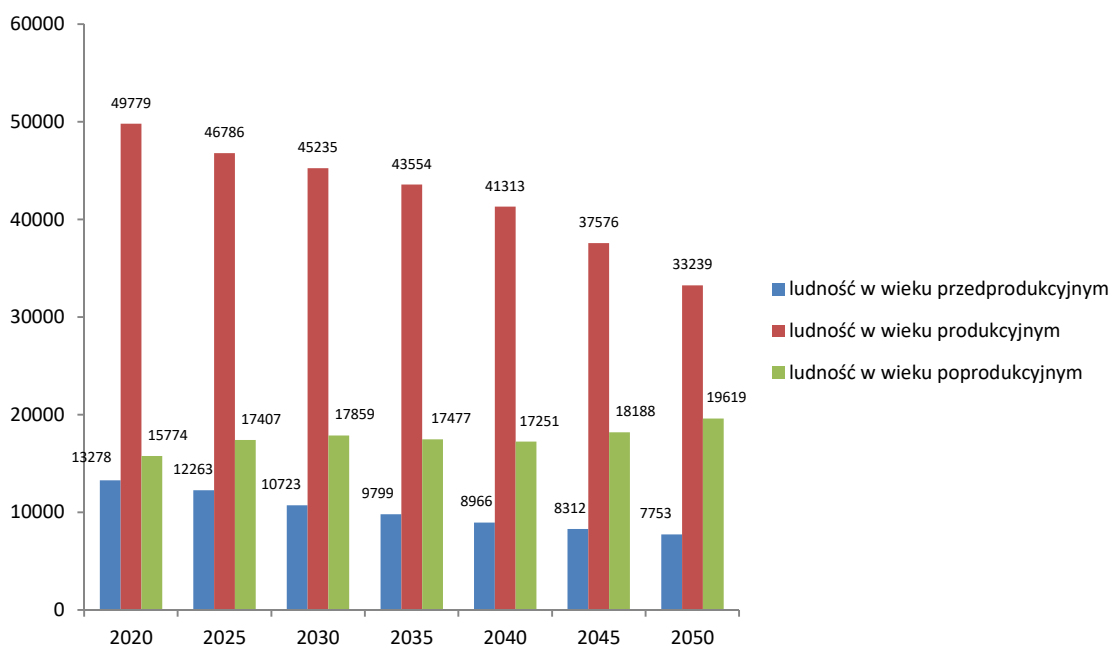
Rok	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały		Migracje zagraniczne na pobyt stały	
	Urodzenia	Zgony	Napływ	Odpływ	Imigracja	Emigracja
2014	685	803	1000	1244	29	58
2016	655	818	949	1179	32	58
2018	639	826	926	1149	33	58
2020	626	831	903	1121	36	58
2022	596	832	877	1086	38	58
2024	570	833	850	1052	39	58
2026	542	836	826	1022	42	58
2028	523	842	804	997	43	58
2030	499	852	783	971	46	58
2032	483	869	771	958	48	58
2034	469	890	761	945	50	58
2036	458	906	755	940	51	58
2038	448	920	756	939	51	58
2040	438	926	756	938	51	58
2042	429	928	756	938	51	58
2044	414	923	758	937	51	58
2046	399	912	759	936	51	58
2048	384	895	762	937	51	58
2050	367	872	762	937	51	58

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.)*, www.stat.gov.pl

W objętym prognozą okresie nastąpią również zmiany w strukturze wieku ludności. Przewidywany jest systematyczny wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym i znaczący spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. W kolejnych latach zatem pogłębiać się będzie dystans liczebny pomiędzy najmłodszymi i najstarszymi kategoriami wiekowymi w powiecie. W 2050 roku różnica ta ma wynieść niemal 12 tys. osób (na niekorzyść najmłodszych) – 7 753 osoby w wieku produkcyjnym przy 19 619 osobach w wieku poprodukcyjnym (wykres 7). Bardziej szczegółowe analizy wskazują, że w kategorii osób w wieku produkcyjnym systematycznie wzrastać będzie liczba osób w wieku niemobilnym. Od 2031 roku osoby te mają stanowić już większość w tej zbiorowości. Naturalną konsekwencją zarysowanych tu procesów będzie także dalszy znaczący wzrost współczynnika obciążenia demograficznego.

Wykres 7

Struktura wieku ludności w powiecie żagańskim według prognozy GUS na lata 2014-2050

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.)*, www.stat.gov.pl

Nieuchronne procesy starzenia się społeczeństwa polskiego, w tym także, jak pokazują przeprowadzone analizy, ludności powiatu żagańskiego (s)powodują konieczność wprowadzenia istotnych zmian w funkcjonowaniu zarówno państwa i jego instytucji, jak i samorządów. Zwiększająca się populacja osób starszych staje się obecnie (lub już jest) najpoważniejszym wyzwaniem dla polityki społecznej zarówno w skali ogólnopolskiej, jak i w skali regionów czy powiatów. Wobec zmniejszającej się roli rodziny jako podstawowej instytucji świadczącej wsparcie i usługi opiekuńcze na rzecz osób zależnych, istotnym staje się problem dostępności takich usług organizowanych przez inne podmioty. Ważną w tym kontekście kwestią jest zatem rozwój instytucji i placówek, zapewniających długoterminową opiekę i wielopłaszczyznową pomoc tym osobom starszym, które są niesamodzielne (domy pomocy społecznej, domy dziennego pobytu, kluby seniora, hospicja, szpitalne oddziały geriatryczne itp.), a także systemowe wsparcie w tym zakresie udzielane rodzinom, które taką opiekę nadal sprawują. Istotną kwestią jest także skuteczność tworzonych programów reintegracyjnych i innych narzędzi służących włączaniu osób starszych w życie zawodowe i publiczne (m.in. w celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu seniorów). Jednocześnie, niezwykle ważne jest ciągłe promowanie rodziny, wzajemnej odpowiedzialności jej członków i solidarności międzypokoleniowej we współczesnym społeczeństwie. Dobra te stanowią przeciwwagę dla rozwijającej się obecnie kultury, opartej o wartości indywidualistyczne, skutkujące atomizacją społeczną, obojętnością, egocentryzmem itp.

Struktura wykształcenia mieszkańców powiatu

W oparciu o dane z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku zauważyć można zmiany w strukturze wykształcenia mieszkańców powiatu w porównaniu z danymi z poprzedniego Spisu (z 2002 roku). Na uwagę zasługuje zwłaszcza wzrost odsetka osób legitymujących się wyższym wykształceniem (z 5,8% w 2002 roku do 10,3% w roku 2011) oraz kilkuprocentowe spadki w kategoriach osób z najniższym poziomem wykształcenia – wykształceniem gimnazjalnym i podstawowym (spadek z 32,0% do 26,4%) oraz bez wykształcenia

(z nieukończonym wykształceniem podstawowym) (spadek z 5,5% do 2%). Obecnie, niemal co trzeci mieszkaniec powiatu legitymuje się wykształceniem średnim (22% – wykształcenie średnie zawodowe wraz z policealnym oraz 8,6% wykształcenie średnie ogólnokształcące), natomiast co czwarty (25,7%) posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe. Na tle województwa ciągle jednak w powiecie żagańskim udział osób najwyższej wykształconych jest względnie niski (w województwie – 14,4%) (tabela 6).

Tabela 6

Struktura wykształcenia ludności powiatu żagańskiego w latach 2002 i 2011* [w %]

Poziom wykształcenia	2002	2011	
	powiat żagański	województwo lubuskie*	powiat żagański
Wyższe	5,8	14,4	10,3
Średnie zawodowe (z policealnym)	28,6	20,2	22,0
Średnie ogólnokształcące		11,4	8,6
Zasadnicze zawodowe	27,2	23,8	25,7
Gimnazjalne i podstawowe ukończone	32,0	23,0	26,4
Podstawowe nieukończone (i bez wykształcenia szkolnego)	5,5	1,6	2,0
Nieustalony poziom wykształcenia	0,8	5,7	5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Ludność w województwie lubuskim. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2013 oraz *Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018*, Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Żagań 2011.

* w zestawieniu uwzględniono ludność w wieku 13 lat i więcej

***

Zakres i dynamika procesów demograficznych zachodzących na terenie powiatu żagańskiego i prognozowanych na kolejne lata, w znacznej mierze odpowiada sytuacji w regionie czy kraju (a nawet Unii Europejskiej). Powiat żagański nie stanowi zatem wyjątku w tym względzie. W Polsce (i Europie) od co najmniej dwóch-trzech dekad zwraca się uwagę (choć – jak się wydaje – ciągle jeszcze niedostatecznie mocno) na postępujące procesy starzenia się społeczeństwa, malejącą dzietność, zmieniające się proporcje ludności w najmłodszych i najstarszych kategoriach wiekowych (na korzyść tych drugich). Obserwuje się zmiany zachodzące również w strukturze i funkcjonowaniu rodzin. Wskaźnikiem tych zmian jest choćby sukcesywny spadek liczby zawieranych małżeństw. Na przełomie lat 80. i 90. w Polsce zawierano rocznie ok. 250 tys. małżeństw, dziś jest to tylko ok. 190 tys. Wzrasta akceptacja w stosunku do związków nieformalnych (kohabitatów), mniej trwałych form wspólnego życia, rozwodów oraz urodzeń pozamałżeńskich. Wzrasta – również znacząco i systematycznie – wiek zawierania pierwszych związków małżeńskich (z 20-24 lat – na początku lat 90. do 25-29 lat obecnie).

Radykalne zmiany dotyczą również procesów prokreacyjnych. Wzrasta wiek urodzenia pierwszego dziecka, co często ma związek ze zjawiskiem odroczonej prokreacji. Skrajnie niski współczynnik dzietności w Polsce, utrzymujący się od trzech dekad poniżej poziomu zapewniającego prostą zastępowalność pokoleń (2,10-2,15), oscyluje obecnie wokół 1,3. Pomimo dokonywanych zmian w polityce prorodzinnej i wprowadzania programów pronatalistycznych (np. program „Rodzina 500+”), prognozy w tym obszarze nie są dla Polski optymistyczne.

Globalne procesy demograficzne, charakterystyczne dla współczesnej Europy, także dla Polski, niczym w soczewce odbijają się również w mezo- i mikroskali, w tym przypadku – w powiecie żagańskim.

2.3. Rodzina jako podmiot wsparcia

Współczesna rodzina podlega radykalnym i głębokim zmianom. Badacze społeczni, w tym socjologowie rodziny, rozważając kondycję współczesnych rodzin dzielą się na tych zorientowanych „pesymistycznie”, którzy głoszą kryzys, dekompozycję czy wręcz upadek tradycyjnie pojmowanej rodziny i tych „optymistycznych”, którzy wskazują na przeobrażenia, które dokonują się w otoczeniu rodziny, i które w związku z tym nie pozostają bez wpływu na samą rodzinę. Wśród procesów najsilniej, jak się wydaje, oddziałujących na rodzinę, na jej kształt, struktury czy funkcje można wymienić zmiany o charakterze gospodarczo-technologicznym i modernizacyjnym (np. rozwój sektora usług, zmiany na rynku pracy, rozwój medycyny, także w zakresie metod antykoncepcji) oraz zmiany społeczno-kulturowe (np. emancypacja kobiet, rozwój demokracji, sekularyzacja, przejście od wartości kolektywistycznych do indywidualistycznych), które jako źródło transformacji rodziny wskazywane są w teorii tzw. drugiego przejścia demograficznego (procesy stanowiące jego istotę przedstawiono pokrótce w podsumowaniu poprzedniego podrozdziału).

Na przekształcenia dokonujące się w obrębie rodziny wpływ mają także zmiany charakteru więzi społecznych, także więzi w rodzinie, powodujące, że jednostki są coraz bardziej autonomiczne, coraz bardziej zindywidualizowane i coraz mniej wspólnotowe. Tym co względnie najłatwiej zaobserwować, są przemiany w obrębie funkcji rodziny. Dzisiejsza rodzina coraz częściej jest pozbawiana niektórych tradycyjnie przypisywanych jej funkcji, np. opiekuńczych, zabezpieczających, ekonomicznych, także socjalizacyjnych. Funkcje te nierzadko przejmują instytucje działające w otoczeniu rodziny (albo wspierają rodzinę w ich realizacji). Wiąże się to również z dokonującymi się szybko zmianami w postrzeganiu i definiowaniu małżeństwa i rodzicielstwa. Zwłaszcza rodzicielstwo stało się współcześnie wyborem, jedną z możliwych alternatyw, a nie biologiczną i społecznie wymaganą koniecznością. Szybko następują także procesy redefiniowania stereotypów i ról płciowych, także ról rodzinnych. Dotyczy to nie tylko ról kobiet, choć tu zmiany są szczególnie widoczne.

Rodzina przestaje być jedynym i absolutnym punktem odniesienia. Ewolucja w zakresie struktur i funkcji rodziny niekiedy sprzyja pojawianiu się problemów, z którymi same rodziny i ich członkowie sobie nie radzą i wymagają instytucjonalnego wsparcia. Wsparcie to na poziomie powiatu świadczony jest w różnych obszarach i formach i prowadzić ma docelowo do poprawy warunków i jakości życia mieszkańców powiatu. Pomoc udzielana jest rodzinom (i osobom) między innymi na mocy ustawy o pomocy społecznej (a także innych ustaw) i zgodnie z jej zapisami ma umożliwiać przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których jednostki i rodziny nie są w stanie pokonać, wykorzystując wyłącznie własne zasoby.

***

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku w powiecie żagańskim istniały 29 574 gospodarstwa domowe. Średnia liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,79, dokładnie odpowiadając średniej dla województwa. W 2011 roku w powiecie mieszkało 23 981 rodzin, z czego 71% stanowiły małżeństwa z dziećmi. 24% ogólnej liczby rodzin stanowiły natomiast rodziny niepełne (monoparentalne) – w przeważającej większości – matki samotnie wychowujące dziecko/dzieci.

Wsparcie dla rodzin z dziećmi w powiecie żagańskim traktowane jest jako jeden z priorytetowych obszarów polityki społecznej. W powiecie funkcjonują 3 żłobki i 2 kluby dziecięce, oferujące miejsca dla 255 dzieci. Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową na terenie powiatu kształtuje się na poziomie 10,8%, co jest wynikiem zadowalającym. Powiat żagański należy do tych powiatów, w których bardzo dobrze rozwinięta jest także sieć placówek wsparcia dziennego (światlic), realizujących zadania z zakresu wspierania rodzin, zwłaszcza tych mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Placówki te są prowadzone w formie opiekuńczej (opieka i wychowanie, pomoc w nauce, organizacja czasu wolnego, zabawa, zajęcia sportowe itp.), specjalistycznej (socjoterapia, terapia logopedyczna, pedagogiczna, psychologiczna, realizacja funkcji kompensacyjnych, prowadzenie indywidualnych programów korekcyjnych, psychokorekcyjnych czy psychoprofilaktycznych), bądź podwórkowej (animacja i socjoterapia). W powiecie działają 22 takie placówki, co stanowi 14,3% ogólnej liczby tego typu podmiotów w województwie. Na terenie powiatu działają także dwie Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne – w Żaganiu i w Szprotawie (por. *Diagnoza usług społecznych...* 2017).

Beneficjenci pomocy społecznej

W powiecie żagańskim obserwuje się sukcesywny spadek liczby rodzin (i osób w rodzinach) objętych pomocą społeczną. W 2018 roku z pomocy tej w skali całego powiatu skorzystało 2886 rodzin (5600 osób w rodzinach), czyli o 1057 rodzin (i 3552 osoby) mniej niż w roku 2014 (3943 rodziny i 9152 osoby). Wyraźną tendencję spadkową w tym zakresie zaobserwować można we wszystkich gminach powiatu (tabela 7).

Tabela 7

Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną w gminach powiatu żagańskiego*

Jednostka administracyjna	2014		2015		2016		2017		2018	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Powiat żagański	3943	9152	3776	8518	3592	7780	3195	6604	2886	5600
Gozdnica	229	497	218	466	216	440	228	422	212	364
Żagań (gm. m.)	800	1629	780	1554	752	1410	641	1180	613	1085
Łłowa	372	881	328	755	341	790	301	596	263	482
Małomice	397	842	370	847	351	790	328	686	296	607
Szprotawa	1244	2855	1190	2637	1102	2350	934	1867	832	1582
Brzeźnica	206	667	193	592	183	528	179	502	159	427
Niegosławice	264	729	259	659	233	576	213	498	183	394
Wymiarki	118	273	121	282	112	242	102	192	104	190
Żagań (gm. w.)	313	779	317	726	302	654	269	661	224	469

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018.

* w zestawieniu uwzględniono świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania)

Ten pozytywny trend jest jeszcze lepiej widoczny, jeśli uwzględni się procentowy udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu (i poszczególnych gmin). Porównując obecną sytuację rodzin żagańskich z sytuacją z roku 2009 (dane uwzględnione w poprzedniej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych...* 2011), uwagę zwraca spadek udziału beneficjentów pomocy społecznej w populacji powiatu o blisko 6 p.p. (14,0% w 2009 roku i 8,2% w 2017 roku). Na przestrzeni analizowanych lat trend ten jest wyraźny we wszystkich gminach. W niektórych liczba beneficjentów pomocy społecznej obniżyła się o połowę – np. Wymiarki (spadek z 16,8% w 2009 roku do 8,3% w 2017 roku), Szprotawa (spadek z 18,1% w 2009 roku do 8,9% w 2017 roku) lub niemal połowę – np. Gozdnica (spadek z 21,6% w 2009 roku do 13,6% w 2017 roku), Brzeźnica (spadek z 23,4% w 2009 roku do 13,5% w 2017 roku), Małomice (spadek z 20,0% w 2009 roku do 13,0% w 2017 roku). Relatywnie największe spadki odnotowano w gminach, w których odsetek świadczeniobiorców pomocy społecznej znacznie przekraczał (i ciągle jeszcze przekracza) średnią powiatową. W gminach, w których udział recipjentów pomocy społecznej był niższy, obserwowane spadki są odpowiednio mniejsze – np. gmina miejska Żagań (spadek z 6,6% w 2009 roku do 4,5% w 2017 roku) lub gmina wiejska Żagań (spadek z 13,6% w 2009 roku do 9,1% w 2017 roku) (tabela 8, wykres 8).

Tabela 8

Udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie ludności w gminach powiatu żagańskiego
w latach 2009, 2014 i 2017

Jednostka administracyjna	2009			2014			2017		
	Liczba ludności ogółem*	Liczba osób objętych pomocą społ.	Udział osób objętych pomocą [%]	Liczba ludności ogółem**	Liczba osób objętych pomocą społ.	Udział osób objętych pomocą [%]	Liczba ludności ogółem***	Liczba osób objętych pomocą społ.	Udział osób objętych pomocą [%]
Powiat żagański	81658	11423	14,0	81462	9152	11,2	80114	6604	8,2
Gozdnica	3371	729	21,6	3228	497	15,4	3100	422	13,6
Żagań (gm. m.)	26346	1729	6,6	26426	1629	6,2	26148	1180	4,5
Iłowa	7113	1017	14,3	7009	881	12,6	6931	596	8,6
Małomice	5402	1082	20,0	5329	842	15,8	5261	686	13,0
Szprotawa	21569	3902	18,1	21555	2855	13,2	20925	1867	8,9
Brzeźnica	3722	871	23,4	3773	667	17,7	3728	502	13,5
Niegostawice	4684	730	15,6	4534	729	16,1	4457	498	11,2
Wymiarki	2410	404	16,8	2362	273	11,5	2321	192	8,3
Żagań (gm. w.)	7041	959	13,6	7246	779	10,7	7247	661	9,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2009, 2014 i 2018, danych Głównego Urzędu Statystycznego / Bank Danych Lokalnych oraz Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018, Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Żagań 2011.

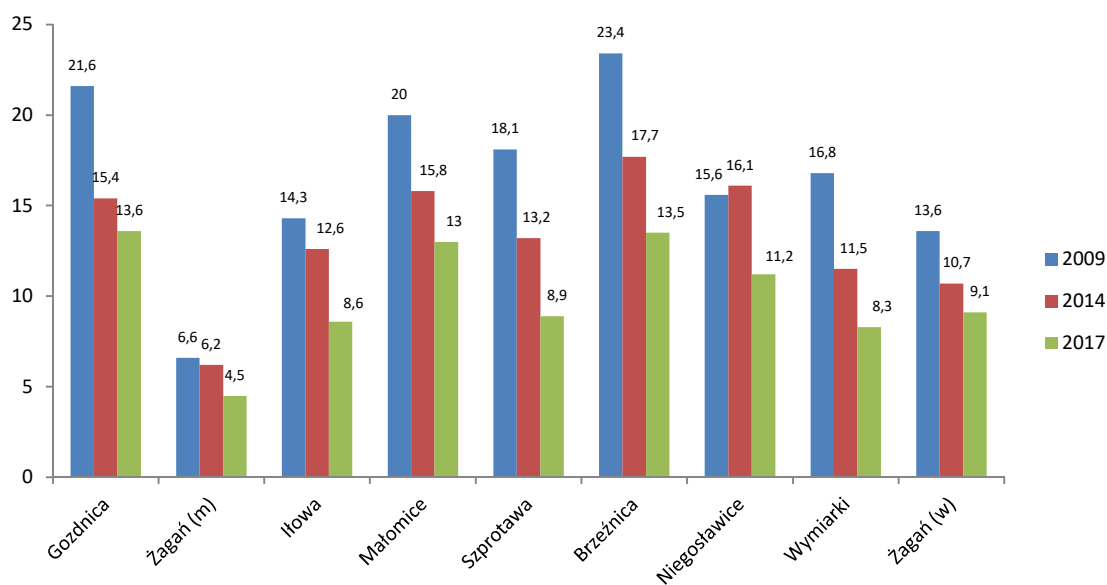
* stan ludności na 31.12.2009 r.

** stan ludności na 31.12.2014 r.

*** stan ludności na 31.12.2017 r.

Wykres 8

Udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie ludności w gminach powiatu żagańskiego
w latach 2009, 2014 i 2017 [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2009, 2014 i 2018, danych Głównego Urzędu Statystycznego / Bank Danych Lokalnych oraz Strategii rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018, Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Żagań 2011.

Obserwowane zmiany, polegające na malejącym udziale świadczeniobiorców pomocy społecznej w populacji powiatu żagańskiego, mają niewątpliwie związek z utrzymującą się od dłuższego czasu dobrą koniunkturą gospodarczą, poprawą sytuacji na lokalnym rynku pracy i spadkiem bezrobocia, jak również wzrostem płac. Na poprawę kondycji rodzin z dziećmi wpływ mają także nowe świadczenia, pozyskiwane w ramach rządowych programów „Rodzina 500+” (od 1. kwietnia 2016 roku) czy „Dobry start” (od 1. września 2018 roku).

Sytuację ekonomiczną poprawia w szczególności program „Rodzina 500+”, który polega na comiesięcznym wsparciu finansowym rodzin z dziećmi w wysokości 500 zł na drugie i następne dziecko (do ukończenia 18 roku życia), bez względu na status finansowy rodziny. Na pierwsze lub jedyne dziecko świadczenie przysługuje po spełnieniu kryterium dochodowego: 800 zł netto na osobę w rodzinie lub 1200 zł netto na osobę, jeśli w rodzinie jest dziecko niepełnosprawne (Dz. U. 2016 poz. 195). Od lipca 2019 roku programem objęte mają być wszystkie dzieci (także pierwsze i jedyne), bez względu na dochody rodziny. Oddziaływanie programu widoczne jest w skali całego kraju – dane GUS wskazują na systematyczną i znaczącą poprawę kondycji materialnej gospodarstw domowych w Polsce, postępujący spadek zasięgu ubóstwa (w tym ubóstwa skrajnego). Procesy te widoczne są zwłaszcza w kategorii rodzin wielodzietnych, w przypadku których zasięg ubóstwa skrajnego zmniejszył się o ponad 9 p.p. – z 16,7% w 2015 roku do 7,6% w 2017 roku (*Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2017 roku...* 2018).

W powiecie żagańskim również systematycznie spada liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa. Skokowe zmiany widoczne są zwłaszcza na przestrzeni trzech ostatnich lat (co wydaje się potwierdzać pozytywne w tym względzie oddziaływanie w.w. programu). W 2018 roku z pomocy społecznej z powodu ubóstwa skorzystały 1874 rodziny (w skali całego powiatu). Jest to o 834 rodziny (31,1%) mniej niż w 2016 roku. Trend ten jest widoczny we wszystkich gminach powiatu (tabela 9).

Tabela 9

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Powiat żagański	2875	2732	2681	2406	1874
Gozdnica	162	147	133	148	99
Żagań (gm. miejska)	498	490	489	414	362
Iłowa	292	266	264	230	187
Małomice	261	224	247	227	62
Szprotawa	923	909	893	792	676
Brzeźnica	149	119	124	115	99
Niegostawice	237	230	210	192	156
Wymiarki	87	77	67	66	66
Żagań (gm. wiejska)	266	270	254	222	167

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

Podobny, systematyczny trend spadkowy zaobserwować można w przypadku rodzin korzystających ze wsparcia z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Liczebność tej kategorii świadczeniobiorców spadła w powiecie z 666 rodzin w 2014 roku do 382 rodzin w 2018 roku. Podobnie jak w przypadku ubóstwa, zmiany o charakterze skokowym widoczne są w niektórych gminach powiatu zwłaszcza w latach 2016-2018 (np. Szprotawa – 199 rodzin objętych pomocą w 2016 roku i 156 rodzin w 2018 roku; Brzeźnica – 35 rodzin w 2016 roku i 11 rodzin w 2018 roku) (tabela 10). Dokonująca się w tym obszarze poprawa każe przypuszczać, że w znacznej liczbie przypadków bezradność silnie skorelowa-

na była/jest ze złą kondycją finansową rodziny, a deficyty finansowe (obok innych czynników ryzyka i dysfunkcji rodzin) stanowią znaczące źródło trudności w radzeniu sobie w sytuacjach kryzysowych.

Tabela 10

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (w tym rodziny niepełne i wielodzietne)

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Powiat żagański	666	596	506	433	382
Gozdnica	49	40	37	45	38
Żagań (gm. miejska)	97	66	48	39	37
Iłowa	71	58	50	42	35
Małomice	81	63	44	40	42
Szprotawa	202	211	199	182	156
Brzeźnica	31	28	35	7	11
Niegostawice	36	34	16	15	12
Wymiarki	33	38	30	26	21
Żagań (gm. wiejska)	66	58	47	37	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

Świadczenia wychowawcze z programu „Rodzina 500+” i zasiłki rodzinne

Liczba rodzin pobierających świadczenia wychowawcze na dzieci z programu „Rodzina 500+” utrzymuje się w poszczególnych gminach powiatu na względnie zbliżonym poziomie od początku funkcjonowania programu (tabela 11). W niemal wszystkich gminach w powiecie obsługą programu zajmują się ośrodki pomocy społecznej, w Żaganiu natomiast zadania w tym zakresie realizuje Wydział Świadczeń Społecznych Urzędu Miasta.

Tabela 11

Liczba rodzin pobierających świadczenia wychowawcze z programu Rodzina 500+ w latach 2016-2018

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin		
	2016	2017	2018
Gozdnica	188	209	191
Żagań (gm. miejska)	1589	1780	1631
Iłowa	464	495	450
Małomice	352	389	b.d.
Szprotawa	1342	1310	1407
Brzeźnica	278	307	311
Niegostawice	336	310	298
Wymiarki	156	160	139
Żagań (gm. wiejska)	497	447	541

Źródło: Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej

Oprócz świadczeń pozyskiwanych z rządowych programów, żagańskie rodziny korzystają również ze wsparcia przysługującego im na mocy ustawy o świadczeniach rodzinnych. Rodziny z dziećmi, spełniające kryteria dochodowe są beneficjentami zasiłków rodzinnych oraz dodatków do zasiłków. Na przestrzeni analizowanych pięciu ostatnich lat w większości gmin liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne obniżyła się. Wyjątek stanowi gmina wiejska Żagań. Zmiany te jednak nie mają charakteru systematycznej tendencji i są wskaźnikiem nie tylko poprawiającej się lub pogarszającej sytuacji ekonomicznej rodzin żagańskich, ale także procesów demograficznych (urodzenie dziecka i nabycie prawa do zasiłku lub dorastanie dzieci i utrata prawa) (tabela 12).

Tabela 12

Liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne oraz dodatki do zasiłków rodzinnych w latach 2014-2018

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnica	158	136	138	132	132
Żagań (gm. miejska)	590	545	568	562	579
Iłowa	326	288	271	279	278
Małomice	375	411	435	372	b.d.
Szprotawa	1456	1406	1419	1448	1381
Brzeźnica	180	168	161	151	154
Niegostawice	216	198	209	198	177
Wymiarki	181	180	168	159	140
Żagań (gm. wiejska)	220	184	185	181	248

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej

Praca socjalna i poradnictwo specjalistyczne

Oprócz świadczeń finansowych, jedną ze szczególnie istotnych form wsparcia rodziny jest praca socjalna, która ma służyć rozwinięciu lub wzmocnieniu aktywności i samodzielności życiowej osób i rodzin wymagających takiej formy pomocy. Współczesne podejście do pracy socjalnej zakłada pracę na zasobach rodziny i poszukiwanie (oraz wykorzystywanie i uaktywnianie) tych czynników, które umożliwić mają rodzinie nie tylko przetrwanie, ale przewyższanie trudności życiowych i satysfakcjonujące przystosowywanie się do nowych warunków. Praca socjalna zatem powinna służyć aktywizacji, mobilizacji, a nie petryfikowaniu bierności czy uzależnienia. Ważne w tym kontekście jest tworzenie warunków sprzyjających odzyskiwaniu lub nabywaniu przez jednostki zdolności do pełnienia zróżnicowanych ról społecznych, organizowanie wsparcia środowiskowego w sytuacjach kryzysowych, udzielenie niezbędnych informacji, a nie wyręczanie jednostek i rodzin w codziennych obowiązkach. W kontekście nowych świadczeń finansowych, pozyskiwanych między innymi w ramach programu „Rodzina 500+” istotnym elementem pracy z rodzinami, zwłaszcza tymi, których członkom brakuje kompetencji do zarządzania nowymi, większymi budżetami domowymi, powinna być pomoc w uporządkowaniu hierarchii wartości i wskazanie (czasem po prostu nazwanie, zwerbalizowanie) celów istotnych w procesie przewyższania trudności życiowych i przełamania ekonomicznych deprecjacji.

Zgromadzone dane dotyczące liczebności rodzin, którym w poszczególnych gminach świadczona jest praca socjalna nie pokazują żadnych regularności. W niektórych gminach (i w niektórych latach) ta forma wsparcia realizowana jest częściej, w innych – rzadziej (tabela 13).

Tabela 13

Liczba rodzin objętych pracą socjalną w latach 2014-2018

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnica	119	79	20	214	150
Żagań (gm. miejska)	452	414	386	311	319
Iłowa	193	126	135	127	105
Małomice	397	370	351	328	296
Szprotawa	805	805	876	656	572
Brzeźnica	64	44	114	96	118
Niegostawice	60	88	169	129	64
Wymiarki	47	70	62	151	114
Żagań (gm. wiejska)	220	184	185	181	248

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej

Mieszkańcy powiatu żagańskiego będący w trudnej lub kryzysowej sytuacji życiowej mogą również skorzystać ze specjalistycznego poradnictwa. W strukturze Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu funkcjonuje dział poradnictwa specjalistycznego i metodycznego. Zatrudniony w nim psycholog, w ramach swoich obowiązków pracuje z rodzinami, pomagając w rozwiązywaniu ich problemów życiowych, w tym problemów opiekuńczo – wychowawczych.

W strukturze PCPR działa również Rodzinna Poradnia Specjalistyczna, w której pracują psychologowie, terapeuci uzależnień i prawnik. Punkt wsparcia mieści się również w Szprotawie w budynku Ośrodka Pomocy Społecznej. Poradnia oferuje mieszkańcom powiatu różne formy wsparcia i poradnictwa psychologicznego oraz prawnego. Konsultacje prawne dotyczą np. prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów i prawa cywilnego. Konsultacje psychologiczne obejmują natomiast doradztwo, poradnictwo indywidualne i rodzinne oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów życiowych. Pomoc udzielana jest także ofiarom przemocy (w tym przemocy w rodzinie), osobom dotkniętym niesprzyjającą sytuacją losową lub znajdującym się w sytuacji kryzysu. Do najczęściej pojawiających się sytuacji zaliczyć można:

- trudności w relacjach interpersonalnych w rodzinach, w sąsiedztwie, szkole/pracy;
- sytuacje kryzysowe w rodzinach i związkach małżeńskich/partnerskich;
- trudności emocjonalne i zaburzenia psychiczne (zaburzenia lękowe, depresje);
- problemy wychowawcze z dziećmi i młodzieżą;
- konflikty towarzyszące sytuacji rozwodu i potrzeby wsparcia lub ochrony dzieci;
- uzależnienia i współuzależnienia;
- trudności adaptacyjne towarzyszące zmianom: w rodzinie, szkole, pracy itp.;
- długotrwałe bezrobocie lub utrata pracy;
- ubóstwo i/lub brak zaradności życiowej;
- kryzysy emocjonalne spowodowane pogorszeniem lub zagrożeniem stanu zdrowia;
- przemoc domowa.

Przemoc domowa

Według danych Komendy Powiatowej Policji w Żaganiu na przestrzeni lat 2014-2018 istotnie wzrosła liczba interwencji domowych, których powodem była przemoc domowa. W 2014 roku takich interwencji było na terenie powiatu 1395, w 2015 roku – 1510, w 2016 roku – 1786, w 2017 roku – 1880, a w 2018 roku – 1864. Wzrastająca liczba interwencji nie znajduje jednak odzwierciedlenia w statystykach dotyczących wszczynania procedury Niebieskiej Karty. W tym przypadku bowiem – liczba założonych przez Policję Kart zmalała o jedną trzecią (z 302 w 2014 roku do 211 – w roku 2018) (tabela 14).

Tabela 14

Liczba wszczętych przez Policję procedur Niebieskiej Karty

Liczba Niebieskich Kart	2014		2015		2016		2017		2018	
	miasto	Wieś	Miasto	wieś	miasto	Wieś	Miasto	Wieś	miasto	wieś
	181	121	201	85	114	71	141	80	149	62
Ogółem	302		286		185		221		211	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Żaganiu

W latach 2014-2017 ofiary przestępstw, zwłaszcza przemocy domowej mogły między innymi skorzystać ze wsparcia w ramach współpracy PCPR z Lubuskim Stowarzyszeniem na Rzecz Kobiet „BABA”. Stowarzyszenie to świadczy pomoc prawną, psychologiczną, a także materialną. Punkt pomocy dla osób pokrzywdzonych mieścił się w siedzibie PCPR. W 2015 roku w ramach współpracy ze stowarzyszeniem raz w miesiącu odbywały się spotkania z psychologiem, natomiast dwa razy w miesiącu z radcą prawnym (w kolejnych latach spotkania odbywały się raz na dwa miesiące). Z pomocy stowarzyszenia skorzystało w 2015 roku ogółem 268 osób (w tym: 92 kobiety, 21 mężczyzn i 155 dzieci) (dane na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2014-2018).

Od stycznia 2019 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu nawiązało także współpracę z Lubuskim Ruchem na Rzecz Kobiet ŻAR w Żarach. Stowarzyszenie to prowadzi na terenie powiatu żagańskiego punkt poradnictwa specjalistycznego dla osób pokrzywdzonych przestępstwem. W punkcie, który działa przy PCPR, można uzyskać pomoc osoby pierwszego kontaktu (stały dyżur, pomoc w wypełnianiu wniosków, umówienie do specjalistów, gromadzenie dokumentacji poświadczającej przestępstwo, kontakt telefoniczny itp.), a także pomoc prawną, psychologiczną (w tym psychoterapię), pomoc w nauce i pomoc materialną (w tym udzielenie czasowego schronienia, pokrycie kosztów związanych z kształceniem, finansowanie kwalifikacyjnych kursów zawodowych, dofinansowanie do pobytu dziecka w żłobku, dopłaty do bieżących zobowiązań czynszowych i opłat, bony żywnościowe, bony towarowe na zakup odzieży, bielizny, obuwia, środków czystości i higieny osobistej).

Uzależnienia – alkoholizm jako problem rodziny

Problemy, z którymi borykają się rodziny wymagające wsparcia instytucjonalnego często skorelowane są z uzależnieniami (zwłaszcza od alkoholu i innych środków psychoaktywnych), powodującymi zarówno degradację psychofizyczną jednostki, jak i – nierzadko – utratę zdolności do pełnego funkcjonowania w podstawowych rolach i środowiskach społecznych. Uzależnienia stają się powodem utraty pracy (trudności w jej podjęciu) lub obniżają zdolności do efektywnego jej wykonywania. Przyczyniają się do pauperyzacji i zerwania więzi z najbliższym otoczeniem, w skrajnych przypadkach prowadzą do bezdomności. Uzależnienie choćby jednego członka rodziny w istotny sposób zaburza funkcjonowanie jej całej. Sprzyja nasilaniu wielopłaszczyznowych dysfunkcji i prowadzi do stygmatyzacji społecznej. Stanowi zarówno przyczynę, jak i jeden z głównych wyznaczników wykluczenia społecznego.

W świetle urzędowych danych zastanych, uzależnienia od narkotyków i – co za tym idzie – problem narkomanii na terenie powiatu żagańskiego jawi się jako marginalny. Według danych ośrodków pomocy społecznej świadczenia z tytułu narkomanii stanowią znikomą część przyznawanej pomocy. Nadal jednak relatywnie często powodem ubiegania się o wsparcie jest alkoholizm. Rodzin korzystających z pomocy z powodu alkoholizmu jest w powiecie żagańskim znacznie więcej niż z powodu narkomanii, choć ich liczba – w skali powiatu – w latach 2014-2018 istotnie się obniżyła (z 330 rodzin w 2014 roku do 210 rodzin w 2018 roku). Są gminy, w których odnotowano szczególnie duży spadek liczebności tej kategorii beneficjentów, np. miejska gmina Żagań (spadek z 67 rodzin w 2014 roku do 29 – w 2018 roku), Małomice (spadek z 62 rodzin w 2014 roku do 15 – w 2018 roku) czy Wymiarki (spadek z 33 rodzin w 2014 roku do 15 – w 2018 roku) (tabela 15).

Tabela 15

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Powiat żagański	330	261	260	236	210
Gozdnica	63	58	60	56	47
Żagań (gm. miejska)	67	53	48	27	29
Iłowa	52	43	49	47	48
Małomice	62	18	15	18	15
Szprotawa	29	41	50	62	41
Brzeźnica	18	16	14	8	10
Niegostawice	6	5	3	1	1
Wymiarki	33	27	19	14	15
Żagań (gm. wiejska)	0	0	2	3	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

Nadal ewenementem w skali powiatu pozostaje wiejska gmina Żagań, w której tego typu świadczeń w latach 2014-2018 nie udzielano niemal w ogóle (rocznie – 0-4 rodziny), natomiast w *Gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych gminy Żagań na lata 2008-2018* alkoholizm wymieniany jest jako jeden z pięciu podstawowych problemów gminy. W ww. dokumencie czytamy: *Dane statystyczne zgromadzone w dokumentacji GOPS (...) wykazują, iż problem alkoholizmu na terenie gminy Żagań jest zjawiskiem rzadko występującym. Z drugiej zaś strony (opinia społeczności lokalnej, obserwowalne sytuacje, interwencje policji spowodowane problemem alkoholu, skierowania osób nietrzeźwych na rozmowę do Gminnej Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych), świadczą jednoznacznie, iż problem ten w większej skali występuje na obszarze (...) gminy. Dzieje się tak dlatego, że bardzo rzadko po pomoc socjalną zgłasza się osoba uzależniona. Wniosek o objęcie pomocą składa współmałżonek, najczęściej jest to żona, która kierując się różnymi pobudkami (wstyd, strach przed odmową przyznania pomocy finansowej, niechęć przed ujawnieniem faktycznej, często dramatycznej sytuacji w domu rodzinnym) nie przedstawia pełnego i rzeczywistego obrazu rodziny (Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Żagań... 2008: 16-17).*

Powyższy wniosek, podobnie jak w latach poprzednich, można rozszerzyć na pozostałe gminy powiatu. Problem alkoholizmu jest ciągle kwestią problematyczną ze względu na procesy społecznego definiowania, a zarazem wstydliwą (głównie dla członków rodziny alkoholika). Jest to także, co szczególnie ważne w kontekście prezentowanych tu danych, problem skorelowany zazwyczaj z innymi poważnymi dysfunkcjami rodziny, takimi jak: ubóstwo, bezrobocie, problemy przystosowawcze czy przemoc w rodzinie, dlatego nierzadko nie jest traktowany jako pierwszoplanowy powód przyznania świadczenia (por. *Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego... 2011: 84*).

Wobec narastającego w ostatnich latach w skali kraju problemu uzależnień od narkotyków i innych środków psychoaktywnych (np. problem tzw. „dopalaczy”) wydaje się, że i ta kwestia nie jest dostatecznie odzwierciedlona w analizowanych tu danych urzędowych i zasięg zjawiska narkomanii może być na terenie powiatu także znacznie większy. Wskazują na to chociażby sygnały płynące z Policji – także Komendy Powiatowej Policji w Żaganiu – która podobnie jak inne jednostki w kraju prowadzi w tym zakresie kampanię o charakterze społeczno-profilaktycznym i edukacyjnym pt. „Narkotyki i dopalacze zabijają”. Głównym celem kampanii, której hasło brzmi: „Szkoda Ciebie na takie patoklimaty” jest zwiększenie świadomości młodych ludzi na temat zagrożeń związanych z zażywaniem narkotyków, tzw. dopalaczy i innych substancji psychoaktywnych oraz na temat zdrowotnych, prawnych i społecznych konsekwencji uzależnień (www.zagan.lubuska.policja.gov.pl). KPP w Żaganiu realizowała również program „Dopalam się sobą”, skierowany w szczególności do uczniów szkół ponadpodstawowych. Warto w tym kontekście być może rozważyć uruchomienie bezpłatnego telefonu zaufa-

nia (w szczególności dla dzieci i młodzieży), który byłby nie tylko formą wsparcia oferowanego osobom dotkniętym problemami uzależnień (lub współuzależnień), ale również pozwoliłby na lepsze zidentyfikowanie i oszacowanie skali problemu w powiecie.

W każdej gminie powiatu funkcjonują gminne lub miejskie Komisje ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Ponadto w Brzeźnicy, Iłowej, Gozdniczy, Małomicach, Niegosławicach, Szprotawie i Wymiarkach mieszczą się punkty konsultacyjne dla ofiar przemocy w rodzinie i osób uzależnionych od alkoholu (*Informator o dostępnych w województwie lubuskim formach wsparcia...* 2018). Osoby uzależnione oraz pozostali członkowie ich rodzin mogą również uzyskać pomoc w Specjalistycznej Poradni Rodzinnej w Żaganiu, jak również w Poradni dla Uzależnionych i ich Rodzin „Pomocna Dłoń” w Szprotawie.

Pieczą zastępczą

Ważnym obszarem wsparcia rodziny – nie tylko rodziny biologicznej – realizowanym przez jednostki samorządowe są również działania w ramach pieczy zastępczej. Pieczę zastępczą sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej i instytucjonalnej. Instytucjonalną pieczę zastępczą na terenie powiatu żagańskiego realizuje Powiatowy Dom Dziecka w Szprotawie. Przeważająca większość dzieci objętych pieczę zastępczą przebywa jednak w pieczy rodzinnej.

Zadania w zakresie organizowania rodzinnej pieczy zastępczej, wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy o pomocy społecznej, znajdują się w kompetencji Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu. Do zadań tych należy między innymi:

- zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka,
- tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych,
- organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
- organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej (grupy wsparcia, specjalistyczne poradnictwo),
- zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku niezbędnych badań lekarskich,
- kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinnej pieczy zastępczej,
- współpraca z innymi instytucjami,
- finansowanie świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, szkolenia kandydatów oraz funkcjonujących rodzin zastępczych, pomocy finansowej usamodzielniającym się wychowankom rodzin zastępczych,
- organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym, opuszczającym rodzinną pieczę zastępczą.

Rodziny zastępcze ustanawiane są każdorazowo przez Sąd Rodzinny. W analizowanym okresie (lata 2014-2018) w powiecie żagańskim co roku powoływano średnio 17 nowych rodzin zastępczych, z kolei około 10 rodzin corocznie było z mocy prawa rozwiązywanych. W 2018 roku dodatkowo 10 rodzin zastępczych przestało funkcjonować z powodu opuszczenia rodziny zastępczej przez pełnoletniego wychowanka. Liczba dzieci przebywających na terenie powiatu w różnych formach rodzinnej pieczy zastępczej jest względnie stabilna i co roku przekracza 200 osób. Lokalna infrastruktura rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie opiera się przede wszystkim na rodzinach zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (tabela 16).

Tabela 16

Rodzinna piecza zastępcza w powiecie żagańskim w latach 2014-2018

Forma rodzinnej pieczy zastępczej	2014		2015		2016		2017		2018	
	Liczba podmiotów	Liczba dzieci	Liczba podmiotów	Liczba dzieci	Liczba podmiotów	Liczba dzieci	Liczba podmiotów	Liczba dzieci	Liczba podmiotów	Liczba dzieci
Rodziny zastępcze spokrewnione	109	145	105	137	91	124	92	126	84	115
Rodziny zastępcze niezawodowe	40	54	43	62	44	63	37	52	35	50
Rodziny zastępcze zawodowe*	6	24	6	24	5	16	5	26	5	26
Rodzinny dom dziecka	2	15	3	23	3	18	3	21	2	15
Razem	157	238	157	246	143	221	137	225	126	206

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2014-2018

*w tym rodziny zastępcze zawodowe, zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego, specjalistyczne i wielodzietne

Od stycznia 2012 roku gminy zobowiązane są do partycypowania w kosztach pobytu w pieczy zastępczej dzieci pochodzących z ich terenu. Kwotowo udział gmin w tych kosztach w analizowanym okresie podwoił się – z 246 753,80 zł w 2014 roku do 575 422,10 zł w roku 2018. W poszczególnych gminach sytuacja kształtuje się w zróżnicowany sposób, niemniej jednak są takie, w których obserwuje się systematyczny (coroczny) wzrost obciążeń związanych z tym obszarem funkcjonowania – są to gminy Gozdnicza, Wymiarki i Żagań (gmina wiejska) (tabela 17).

Tabela 17

Wysokość kosztów ponoszonych przez gminy z tytułu pobytu dzieci z ich terenu w różnych formach rodzinnej pieczy zastępczej

Jednostka administracyjna	Koszty [w zł]				
	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnicza	2 274,17	7 228,00	9 199,66	20 132,14	40 512,70
Żagań (gm. miejska)	102 749,12	209 836,11	176 993,74	204 477,81	210 719,98
Iłowa	20 819,89	69 000,52	60 094,24	52 339,56	64 783,12
Małomice	21 444,90	44 636,28	33 081,17	21 358,05	20 121,81
Szprotawa	64 662,90	93 059,03	71 255,77	109 142,58	136 959,51
Brzeźnica	3 088,94	19 600,00	17 797,42	22 380,65	20 195,50
Niegostawice	11 512,16	14 369,52	13 099,60	15 860,80	7 801,96
Wymiarki	4 558,13	6 000,00	9 921,30	19 120,54	27 481,30
Żagań (gm. wiejska)	15 643,60	18 876,00	21 146,08	33 250,80	46 846,25
Razem	246 753,80	482 605,50	412,598,00	498 062,90	575 422,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2014-2018

Podopieczni POW, MOW, MOS, SOSW i ZP

PCPR realizuje również zadania względem wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych (POW), młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW), młodzieżowych ośrodków socjoterapii (MOS), specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych (SOSW) i zakładów poprawczych (ZP). W powiecie funkcjonują dwie placówki tego typu – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Żaganiu oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Szprotawie. Wsparcie świadczonego tej grupie osób obejmuje:

- skierowania dzieci do placówek na terenie powiatu i poza powiatem,
- organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym, opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- finansowanie pomocy udzielanej usamodzielniającym się wychowankom placówek opiekuńczo-wychowawczych,
- finansowanie pobytu dzieci pochodzących z terenu powiatu w placówkach na terenie innych powiatów.

W latach 2014-2017 PCPR nadzorował od 47 (w 2014 roku) do 59 (w 2017 roku) Indywidualnych Programów Usamodzielnienia (IPU) wychowanków wyżej wymienionych placówek. Programy te, zgodnie z zapisami Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej opracowywane są przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości i stają się podstawą do przyznawania świadczeń na usamodzielnienie z PCPR (dane na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2014-2018).

2.4. Sytuacja osób niepełnosprawnych

Według ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy (art. 2). Osoby niepełnosprawne w zależności od stopnia niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany, lekki) wymagają stałej i/lub długotrwałej bądź czasowej i/lub częściowej pomocy innych osób w celu wypełniania ról społecznych albo wręcz ciągłej opieki w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Oprócz prawnej definicji niepełnosprawności w Polsce wykorzystuje się także szersze ujęcie stosowane między innymi na potrzeby statystyki GUS. W tym ujęciu za osoby niepełnosprawne uznaje się również takie, które nie posiadają prawnego orzeczenia o niepełnosprawności, niemniej jednak deklarują pewne ograniczenia w wykonywaniu niektórych czynności (tzw. niepełnosprawność biologiczna).

Niepełnosprawność prawna orzekana jest w Polsce bądź przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (orzecznictwo dla celów rentowych) bądź przez Powiatowe Zespoły ds. Orzekania o Niepełnosprawności. Osoby z orzeczoną niepełnosprawnością, mogą się ubiegać/korzystać z przysługujących im uprawnień, takich jak renta z tytułu niezdolności do pracy, zasiłek pielęgnacyjny, turnusy rehabilitacyjne itp.

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku ogólna liczba niepełnosprawnych w powiecie żagańskim wynosiła 15 147 osób. Stanowi to aż 18,4% ogółu mieszkańców powiatu (średnia wojewódzka – 16,7%, średnia dla Polski – 12,2%) i zarazem 8,9% ogółu niepełnosprawnych w regionie. Powiat żagański lokuje się pod tym względem na drugim (po powiecie nowosolskim) miejscu w województwie. Powszechność i rozmiar zjawiska zarówno w powiecie, jak i w województwie czyni je jednym z najpoważniejszych problemów regionu i wymusza intensyfikację działań, zwłaszcza ze strony instytucji oferujących zróżnicowane usługi społeczne tej właśnie kategorii mieszkańców (por. *Strategia polityki społecznej...* 2012).

W populacji niepełnosprawnych mieszkańców powiatu żagańskiego dominują kobiety (53,6% – 8 114 osób) i mieszkańcy miast (60,5% – 9 163 osoby). Zdecydowanie przeważają również osoby prawnie niepełnosprawne (11 702 osoby) (w tym z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności) (tabela 18).

Tabela 18

Osoby niepełnosprawne w powiecie żagańskim według kategorii niepełnosprawności

Kategoria niepełnosprawności	Liczba osób
Niepełnosprawni prawnie, w tym:	11702
o znacznym stopniu niepełnosprawności	3822
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	4387
o lekkim stopniu niepełnosprawności	2637
o nieustalonym stopniu niepełnosprawności	266
w wieku 0-15 lat z orzeczeniem o niepełnosprawności	591
Niepełnosprawni tylko biologicznie (bez orzeczenia)	3445
Razem	15147

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Żaganiu (obsługujący mieszkańców powiatu żagańskiego i żarskiego) rocznie rozpatruje średnio ok. 5 tys. wniosków o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności i wydaje ok. 1,4 tys. legitymacji osób niepełnosprawnych (tabela 19).

Tabela 19

Działalność Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności

	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba złożonych wniosków o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności	5356	5069	4725	4662	4858
Liczba wydanych orzeczeń	5176	4827	4499	4327	4754
Liczba wydanych legitymacji osoby niepełnosprawnej	1474	1478	1387	1204	1640

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2014-2018

Dla większości osób niepełnosprawnych podstawowym źródłem utrzymania pozostają świadczenia społeczne. Niemniej jednak wyniki realizowanego przez GUS badania BAEL (Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności) wskazują na dokonującą się powoli poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy. Decyduje o tym coraz większe zainteresowanie części pracodawców zatrudnianiem osób z orzeczoną niepełnosprawnością, co wiąże się z możliwością pozyskiwania przez nich różnego rodzaju wsparcia, między innymi z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON).

W 2012 roku w województwie lubuskim zgłoszono łącznie 2 056 miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych (6,8% ogółu zgłoszonych miejsc pracy) (wzrost o 1 203 wolnych miejsc zatrudnienia w porównaniu z rokiem 2011). Najwięcej zgłoszeń dotyczyło pracy subsydiowanej. Pomimo dokonujących się zmian, sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy ciągle jednak pozostaje trudna. W 2012 roku osoby niepełnosprawne stanowiły 7,9% bezrobotnych w regionie. W powiecie żagańskim odsetek ten wyniósł 7,4% (por. *Strategia polityki społecznej...* 2012).

Zarówno w regionie, jak i w powiecie żagańskim problem niepełnosprawności jest problemem widocznym. Wymieniany jest we wszystkich gminnych strategiach rozwiązywania problemów społecznych jako jedna z najbardziej priorytetowych kwestii, wymagająca efektywnych działań, skutkujących rzeczywistym włączeniem tej kategorii osób w główny nurt życia społecznego. Ważnym w tym kontekście jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do kompleksowych usług społecznych i wsparcia między innymi w zakresie opieki w miejscu zamieszkania oraz w zakresie pobudzania aktywności społecznej. Uwzględniając omawiane powyżej procesy demograficzne, skutkujące postępującym starzeniem się populacji powiatu, należy podkreślić, że zapotrzebowanie na opiekę, wsparcie i usługi społeczne, świadczone na rzecz seniorów, ale i osób niepełnosprawnych i długotrwale chorych, będzie sukcesywnie wzrastać.

Istotność problemu niepełnosprawności w powiecie potwierdza również analiza danych dotyczących świadczeń z pomocy społecznej. Świadczenia z tego powodu stanowią istotną część ogółu przyznawanych świadczeń. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat liczba rodzin korzystających z tego typu wsparcia w skali powiatu utrzymywała się na względnie zbliżonym poziomie (ok. 1400-1500 rodzin). W większości gmin nie odnotowano znaczących zmian w tym zakresie, choć są w powiecie takie gminy w których zaobserwować można tendencję spadkową – np. gmina wiejska Żagań (spadek z 102 rodzin w 2014 roku do 70 – w 2018 roku), gmina miejska Żagań (spadek z 385 rodzin w 2014 roku do 302 – w 2018 roku) czy Niegostawice (spadek ze 104 rodzin w 2014 roku do 87 – w 2018 roku) albo odwrotnie – wzrostową, np. Małomice (wzrost z 87 rodzin w 2014 roku do 118 – w 2018 roku) (tabela 20).

Do podobnych wniosków prowadzi analiza zasiłków przyznawanych z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Także w tym zakresie liczba beneficjentów pozostaje na stabilnym poziomie (ok. 1100-1200 rodzin w powiecie) (tabela 21). Niepełnosprawność, podobnie jak ciężka choroba należą do tej grupy czynników, których występowanie w znacznym stopniu jest niezależne od jednostki i jej działań (poza tym często ma charakter trwały), stąd utrzymujący się na stałym poziomie udział tej kategorii osób i rodzin wśród beneficjentów świadczeń społecznych.

Tabela 20

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Powiat żagański</i>	1497	1534	1410	1489	1389
Gozdnica	90	94	92	103	101
Żagań (gm. miejska)	385	364	261	329	302
Iłowa	154	138	129	150	136
Małomice	87	117	115	119	118
Szprotawa	423	467	472	448	430
Brzeźnica	86	81	79	86	79
Niegostawice	104	107	100	96	87
Wymiarki	66	67	63	68	66
Żagań (gm. wiejska)	102	99	99	90	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

Tabela 21

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Powiat żagański</i>	1097	1174	1186	1210	1205
Gozdnica	34	37	44	51	67
Żagań (gm. miejska)	261	259	293	268	254
Iłowa	196	177	172	146	135
Małomice	80	131	120	109	121
Szprotawa	323	349	364	439	438
Brzeźnica	85	103	80	87	76
Niegostawice	48	45	43	38	41
Wymiarki	49	51	43	47	47
Żagań (gm. wiejska)	21	22	27	25	26

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

Jednym z podmiotów świadczących wsparcie i usługi na rzecz osób z niepełnosprawnościami na terenie powiatu żagańskiego jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu. Zgodnie z ustawowymi zapisami, w stosunku do tej kategorii osób, podejmuje ono działania w zakresie:

- opracowywania i realizacji powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych,
- ograniczania skutków niepełnosprawności,
- współpracy z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej tych osób.

W gestii PCPR jest również dofinansowywanie:

- uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
- sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,

- likwidacji barier architektonicznych, barier w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
- kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej,
- usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika.

W analizowanym okresie (w latach 2014-2018) PCPR w Żaganiu, z ramienia powiatu żagańskiego, realizowało pilotażowy program PFRON pn. AKTYWNY SAMORZĄD. Program skierowany był do osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej i składał się z dwóch modułów – Moduł I: *Likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową* (w tym barier transportowych, barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym, barier w poruszaniu się i pomoc w uzyskaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej) oraz Moduł II: *Pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym*. Każdego roku, osoby spełniające określone warunki uczestnictwa w danym obszarze, mogły wnioskować o dofinansowanie z programu. Program jest obecnie kontynuowany.

W latach 2016-2018 PCPR realizowało również projekt SZANSA NA SAMODZIELNOŚĆ, skierowany do osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym, należących do grup docelowych, między innymi osób niepełnosprawnych (por. sprawozdania z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu za lata 2014-2018).

W powiecie żagańskim funkcjonują podmioty działające w obszarze aktywizacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami. Są to między innymi:

- zakłady pracy chronionej i spółdzielnie socjalne:
  - Lutolska Spółdzielnia Socjalna WINDA (oddziały w Szprotawie, w Gozdnicy w Iłowej);
  - Spółdzielnia Socjalna „Silvanus” w Żaganiu;
  - Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe MARTPOL w Szprotawie;
  - For Nature Jerzy Dobroczyński w Żaganiu;
  - BARTEX w Żaganiu;
- zakłady aktywności zawodowej:
  - Szprotawski Zakład Aktywności Zawodowej w Szprotawie;
- centra i kluby integracji społecznej oraz warsztat terapii zajęciowej:
  - Międzygminne Centrum Integracji Społecznej WINDA (oddziały w Żaganiu, Szprotawie, Tomaszowie, Gozdnicy, Iłowej) – podmiot tworzący: Lutolska Spółdzielnia Socjalna WINDA;
  - Międzygminne Centrum Integracji Społecznej „Rozwój” w Małomicach – podmiot tworzący: Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego „Rozwój” w Gorzowie Wielkopolskim;
  - Klub Integracji Społecznej w Szprotawie;
  - Warsztat Terapii Zajęciowej w Wiechlicach – prowadzony przez Szprotawskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych (*Informator o dostępnych w województwie lubuskim formach wsparcia... 2018*).

Analiza sprawozdań z działalności PCPR w Żaganiu wskazuje na dobrze układającą się współpracę jednostki ze Szprotawskim Stowarzyszeniem Osób Niepełnosprawnych, które między innymi prowadzi Warsztat Terapii Zajęciowej w Wiechlicach (warsztat otrzymuje regularnie dofinansowanie z PCPR, podlega również corocznej kontroli) oraz z Lutolską Spółdzielnią Socjalną WINDA.

W ramach Spółdzielni wyodrębniono organizacyjnie i finansowo Międzygminne Centrum Integracji Społecznej WINDA, które na terenie powiatu posiada pięć oddziałów – w Szprotawie, Gozdnicy, Żaganiu, Tomaszowie oraz w Iłowej. Swoim zasięgiem obejmuje również obszar gminy Niegostawice i docelowo może rozszerzać działalność także na pozostałe gminy. MCIS WINDA współpracuje z PCPR, oraz lokalnymi ośrodkami pomocy społecznej i Powiatowym Urzędem Pracy w Żaganiu. Działania Centrum kierowane są w szczególności dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami, a także osób bezrobotnych, uzależnionych od alkoholu czy bezdomnych. Uczestnicy obejmowani są Indywidualnymi Programami Zatrudnienia Socjalnego i biorą udział w zajęciach reintegracji społeczno-zawodowej (w pracowniach o profilu gastronomicznym, gospodarczo-porządkowym oraz techniczno-remontowym).

Na terenie powiatu działa także kilka innych organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy osobom niepełnosprawnym. Ze względu na dynamiczną sytuację w tym obszarze (wpisy lub wykreślenia z ewidencji stowarzyszeń itp.) oraz różnice w dostępnych w różnych źródłach zestawieniach (m.in. dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, dane Starostwa Powiatowego w Żaganiu, www.bip.powiatzaganski.pl) w niniejszej *Strategii* celowo nie zamieszczano ich spisu. Warto w tym miejscu jednak podkreślić, że organizacje pozarządowe (w tym zwłaszcza podmioty ekonomii społecznej i solidarnej), jako przejaw społeczeństwa obywatelskiego i zarazem forma aktywności społecznej, stanowią istotny element w procesach rozwiązywania problemów społecznych w lokalnych zbiorowościach. Ich rola w tym zakresie powinna sukcesywnie wzrastać. Organizacje te bowiem sprzyjają integracji społeczności lokalnych i – we współpracy z instytucjami samorządowymi – zwiększają szanse na ich rozwój. Są lub powinny się stawać coraz istotniejszym instrumentem aktywnej polityki społecznej zwłaszcza w obszarze aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wykorzystywanie zasobów, jaki stanowią NGO-sy i budowanie dobrych praktyk w zakresie wzajemnej współpracy władz lokalnych z reprezentantami sektora pozarządowego powinno być jednym z priorytetów prowadzonej przez powiat polityki społecznej i powinno skutkować w szczególności rozwijaniem sieci usług społecznych, których dostawcami będą organizacje pozarządowe. Warto podkreślać rolę i zasadność tej współpracy, budować wzajemne relacje i zaufanie, nawiązywać współpracę, której efektem będzie poprawa jakości życia mieszkańców powiatu, zwłaszcza tych, którzy są obecnie wykluczeni lub zagrożeni wykluczeniem społecznym (jak np. osoby z niepełnosprawnościami, ale także osoby starsze, bezrobotne, bezdomne, rodziny wymagające wsparcia itp.).

Swoją działalność na terenie powiatu prowadzi także Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych, która corocznie opiniuje propozycje zasad dotyczących dofinansowań ze środków PFRON na zadania z zakresu rehabilitacji i zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz plan finansowy PFRON na dany rok.

Fizyczne podłoże wykluczenia społecznego, skupiające się wokół problemów niepełnosprawności i starzejącej się populacji, wymaga skoncentrowania uwagi na powiększającym się gwałtownie zapotrzebowaniu na usługi społeczne, które stanowią odpowiedź na rosnące potrzeby. Osobom, które wymagają całodobowej opieki z powodu niepełnosprawności, choroby lub wieku, które nie mogą samodzielnie funkcjonować, i którym nie można udzielić pomocy w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej (DPS). Domy takie świadczą usługi bytowe, opiekuńcze i wspomagające w zakresie i formie odpowiadającej indywidualnym potrzebom podopiecznych. Na terenie województwa lubuskiego funkcjonują 23 domy pomocy społecznej (por. *Wojewódzki program na rzecz osób...* 2017), w powiecie żagańskim jednak – ani jeden.

Ze względu na brak DPS-u, mieszkańcy powiatu żagańskiego, wymagający całodobowej instytucjonalnej opieki kierowani są do placówek tego typu, zlokalizowanych w innych powiatach województwa lub poza województwem. W zależności od potrzeb umieszczani są oni w placówkach przeznaczonych dla osób w podeszłym wieku, osób przewlekle psychicznie chorych, przewlekle somatycznie chorych lub dla osób niepełnosprawnych fizycznie. Liczba osób, których pobyt w ww. placówkach jest współfinansowany przez samorządy gmin utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie i w większości gmin powiatu wynosi od kilku do kilkunastu osób (tabela 22).

Tabela 22

Liczba osób przebywających w Domach Pomocy Społecznej

Jednostka administracyjna	Liczba osób				
	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnica	2	2	4	5	5
Żagań (gm. miejska)	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	32
Iłowa	11	13	12	13	13
Małomice	2	3	3	3	7
Szprotawa	19	17	17	22	24
Brzeźnica	2	2	3	3	3
Niegosławice	9	8	10	10	9
Wymiarki	2	3	3	5	5
Żagań (gm. wiejska)	6	7	6	10	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej

Od 2019 roku na terenie powiatu działa również środowiskowy dom samopomocy (ŚDS). Placówka, zlokalizowana w Szprotawie, przeznaczona jest dla 20 osób niepełnosprawnych intelektualnie i przewlekle psychicznie chorych i świadczy usługi w ramach pracowni kulinarnej, komputerowo-multimedialnej oraz plastycznej i rękodzieła artystycznego. Funkcjonuje tu także zaledwie jeden dom dziennego pobytu, prowadzony przez OPS w Żaganiu, a świadczone usługi opiekuńcze (por. tabela 23 – podrozdział *Starość jako problem i wyzwanie dla samorządu powiatu*) nie zaspokajają potrzeb mieszkańców. W powiecie nie stosuje się w szerszej skali usług asystenckich i usług wspomagających otoczenie osób niepełnosprawnych i starszych, brakuje usług środowiskowych oraz wsparcia dedykowanego opiekunom osób zależnych. Wobec tych deficytów, jednym z naczelnych priorytetów polityki społecznej w tym zakresie powinno być tworzenie domów dziennego pobytu i/lub kolejnych środowiskowych domów samopomocy (optymalnie przynajmniej jeden ŚDS w gminie), świadczenie usług asystenckich, wspomaganie opieki sąsiedzkiej oraz opieki wytchnieniowej.

W odniesieniu do osób niepełnosprawnych (a także starszych) ważnym jest również ich ograniczona mobilność, która często stanowi poważny problem (dojazdy na wizyty lekarskie, na rehabilitację itp.) oraz ograniczony dostęp do sprzętu rehabilitacyjnego (por. *Diagnoza usług społecznych...* 2017). Podjęcie efektywnych działań w tym właśnie zakresie – poprzez rozszerzenie wachlarza usług społecznych i powierzenie ich realizacji podmiotom pozarządowym, w tym podmiotom ekonomii społecznej – może być szansą na przezwycięzenie zjawiska wykluczenia społecznego i marginalizacji osób niepełnosprawnych i seniorów. Warto w tym kontekście rozważyć utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego dla mieszkańców powiatu żagańskiego, a także powołanie – przy aktywnym wsparciu organizacji pozarządowych – instytucji „mobilnych opiekunów”, którzy zapewniłoby osobom niepełnosprawnym, starszym i niesamodzielnym opiekę w miejscu zamieszkania, jak również możliwość dowozu i uczestnictwa w spotkaniach grupowych lub zajęciach oferowanych przez lokalne instytucje publiczne i dedykowanych specjalnie tej kategorii mieszkańców. Pomocnym byłoby również zapewnienie osobom niepełnosprawnym i niesamodzielnym możliwości skorzystania – w razie potrzeby – z bezpłatnego transportu – dowozu np. na wizyty lekarskie, rehabilitację czy do urzędów („społeczne taxi”) (por. *Wniosek o dofinansowanie projektu Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 w części współfinansowanej przez EFS*).

2.5. Starość jako problem społeczny i wyzwanie dla samorządu powiatu

Intensywne procesy starzenia się populacji powiatu i regionu (omówione w podrozdziale *Sytuacja demograficzna*) skutkować będą pogłębiającymi się dysproporcjami pomiędzy liczebnością najstarszych i najmłodszych kategorii mieszkańców. Przyczyniać się będą także do wzrastającego obciążenia osób w wieku produkcyjnym. W kolejnych latach procesy te postawią państwo i społeczeństwo polskie przed istotnymi wyzwaniami, jakimi będzie nie tylko konieczna zapewne reforma systemu emerytalnego, ale także jakościowa zmiana w zakresie organizacji opieki nad osobami najstarszymi i zależnymi, jak również zmiana podejścia do aktywizacji społecznej osób w wieku emerytalnym. W kontekście wykluczenia społecznego, zagrożenia związane z demografią wydają się być szczególnie istotne, niosą bowiem za sobą konsekwencje w sferze ekonomicznej, kulturowej czy medycznej. Ważnym więc jest wielopłaszczyznowe oddziaływanie ukierunkowane tak, aby z jednej strony wzmacniać politykę prorodzinną, proponując rozwiązania sprzyjające dietności i solidarności międzypokoleniowej, z drugiej strony zaś dbać o skuteczniejszą aktywizację społeczną (także włączanie w życie zawodowe i publiczne) osób w wieku senioralnym (a także osób niepełnosprawnych).

Jak wspomniano powyżej, wobec obserwowanych tendencji demograficznych i prognoz, wedle których procesy starzenia się populacji regionu i powiatu przebiegać będą ze znacznie większą intensywnością niż dotychczas, podejmowane już i programowane na przyszłość działania podążać muszą zarówno w kierunku rozwoju skutecznych narzędzi i programów (re)integracyjnych, jak i rozwoju instytucji i placówek, zapewniających długoterminową opiekę i wielopłaszczyznowe wsparcie osobom, które tej formy pomocy wymagają (domy pomocy społecznej, domy dziennego pobytu, środowiskowe domy samopomocy, domy czy kluby seniora, hospicja, szpitalne oddziały geriatryczne itp.). Konieczność rozbudowy tego typu infrastruktury wiąże się również z koniecznością rozwoju dobrze przygotowanej kadry, działającej w obszarze szeroko rozumianej opieki senioralnej.

W skali powiatu, koniecznym jest sukcesywny wzrost nakładów finansowych na rozwijanie oferty usług społecznych kierowanych dla seniorów i zwiększanie ich dostępności. W powiecie brakuje placówek przeznaczonych typowo dla osób starszych wymagających opieki. Nie działa żaden dom pomocy społecznej (por. podrozdział *Sytuacja osób niepełnosprawnych*), brakuje środowiskowych domów pomocy, nie funkcjonują również rodzinne domy opieki, których formuła zakłada świadczenie pomocy osobie niesamodzielnej w miejscu jej zamieszkania, zamiast izolowania jej od znanego otoczenia. Istnieje zaledwie jeden dom dziennego pobytu, funkcjonujący w strukturze OPS w Żaganiu (w ramach utworzonego Centrum Usług Opiekuńczych).

Żagański DDP zapewnia osobom starszym pomoc i udział w różnych formach aktywności, stwarzając warunki do wielogodzinnego przebywania w nim. Pierwszeństwo korzystania z usług DDP mają osoby przebywające w złych warunkach mieszkaniowych oraz znajdujące się w trudnej sytuacji rodzinnej. Placówka jest w stanie zapewnić opiekę 25 pensjonariuszom, którzy mogą korzystać z zajęć plastycznych, muzycznych, teatralnych, a także wziąć udział w zabawach tanecznych, wycieczkach czy organizowanych w DDP konkursach i różnego typu warsztatach. W ramach Centrum Usług Opiekuńczych działa również punkt rehabilitacyjny dla osób starszych, oferujący zróżnicowane formy zajęć – ćwiczenia grupowe i indywidualne, masaże, zabiegi z wykorzystaniem sprzętu rehabilitacyjnego czy zabiegi światłolecznice. Ponadto na terenie powiatu funkcjonują cztery kluby seniora (w Gościeszowicach, Małomicach, Szprotawie i Żaganiu). Wobec zwiększającej się liczby osób starszych w powiecie ilość tego typu placówek jest wysoce niewystarczająca (por. *Diagnoza usług społecznych...* 2017).

Szansy na poprawę tej sytuacji upatrywać można między innymi w intensyfikowaniu współpracy z organizacjami pozarządowymi i podmiotami ekonomii społecznej oraz w uruchomieniu przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i realizowanym od 2015 roku programie „Senior +”, skierowanym do jednostek samorządu terytorialnego. Celem programu jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa seniorów w życiu społecznym, poprzez rozbudowę infrastruktury ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym, między innymi poprzez rozwój sieci Dziennych Domów „Senior +” i Klubów „Senior +”. Program kierowany jest przede wszystkim do tych samorządów, na terenie których brakuje infrastruktury pomocowej tego typu (senior.gov.pl).

W poszczególnych gminach w powiecie osobom niesamodzielnym, wymagającym pomocy w codziennym funkcjonowaniu, w ramach wsparcia z OPS, świadczone są usługi opiekuńcze. Z usług tych korzystają za-

zwyczaj osoby samotne, niemające wsparcia w rodzinie. Usługi obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych podopiecznego – w utrzymaniu higieny osobistej (mycie, czesanie, kąpanie, ubieranie) i czystości otoczenia (bieżące porządki, pranie); zakupy, pomoc w przygotowywaniu posiłków (w miarę konieczności karmienie podopiecznego), noszenie opału; utrzymywanie kontaktów z lekarzem, realizację recept oraz załatwianie innych spraw np. opłacanie rachunków za czynsz, energię elektryczną, telefon itp., a także – w miarę możliwości – zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Z usług tych korzysta w poszczególnych gminach relatywnie niewiele osób (w niektórych – zaledwie kilka, kilkanaście). W gminie Niegosławice na przestrzeni analizowanych pięciu ostatnich lat beneficjentem usług opiekuńczych była zaledwie 1 osoba (w 2018 roku) (tabela 23).

Tabela 23

Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnica	26	27	23	33	42
Żagań (gm. miejska)	60	64	68	70	73
Iłowa	18	18	19	21	19
Małomice	9	9	6	18	22
Szprotawa	59	59	59	71	74
Brzeźnica	8	11	12	11	15
Niegosławice	0	0	0	0	1
Wymiarki	16	18	18	25	22
Żagań (gm. wiejska)	8	12	17	19	17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej

Niski stopień rozwoju usług społecznych dla seniorów wynikać może z założenia, przyjmowanego przez podmioty organizujące opiekę społeczną, że w tym obszarze osoby niesamodzielne, w tym starsze uzyskują (lub mogą uzyskać) wsparcie od rodziny. Niemniej jednak dokonujące się zmiany demograficzne (w tym wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym i wydłużanie się życia), oraz społeczne (np. migracje) i kulturowe (w tym także zmiany w strukturze i funkcjach rodziny) poważnie ograniczają możliwości sprawowania opieki nad osobami niesamodzielnymi przez rodziny (por. *Diagnoza usług społecznych...* 2017). Zapotrzebowanie na opiekę instytucjonalną świadczoną na rzecz seniorów będzie więc systematycznie wzrastać. Powinno to skłaniać podmioty odpowiedzialne za organizowanie tego typu wsparcia do rewizji dotychczasowego podejścia i działań w tym zakresie i dostosowania ich do zmieniających się dynamicznie aktualnych i przyszłych potrzeb społecznych. Ważnym jest w tym kontekście rozwijanie centrów usług opiekuńczych, tworzenie sieci wsparcia, rozwój wolontariatu, przede wszystkim zaś szeroka współpraca z III sektorem. Podobnie, jak w przypadku osób z niepełnosprawnościami, także żagańscy seniorzy mogliby być beneficjentami usług świadczonych przez „mobilnych opiekunów” czy „społeczne taxi” (por. podrozdział *Sytuacja osób niepełnosprawnych*).

Ważne jest również wspieranie wszelkich przedsięwzięć ułatwiających osobom starszym nie tylko codzienne funkcjonowanie, ale także – w miarę możliwości – pełne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej. Jednym z przykładów takich przedsięwzięć są funkcjonujące w Żaganiu, Iłowej oraz Szprotawie Uniwersytety Trzeciego Wieku, w ramach których prowadzone są zróżnicowane zajęcia aktywizujące seniorów. Na UTW odbywają się wykłady z psychologii, andragogiki czy ochrony zdrowia. Prowadzone są też zajęcia językowe, plastyczne, literackie, fotograficzne czy komputerowe. W powiecie funkcjonują również organizacje pozarządowe zrzeszające i działające na rzecz osób starszych, między innymi Polski Związek Emerytów, Rencistów Inwalidów (oddziały w Żaganiu i Szprotawie).

2.6. Rynek pracy i bezrobocie

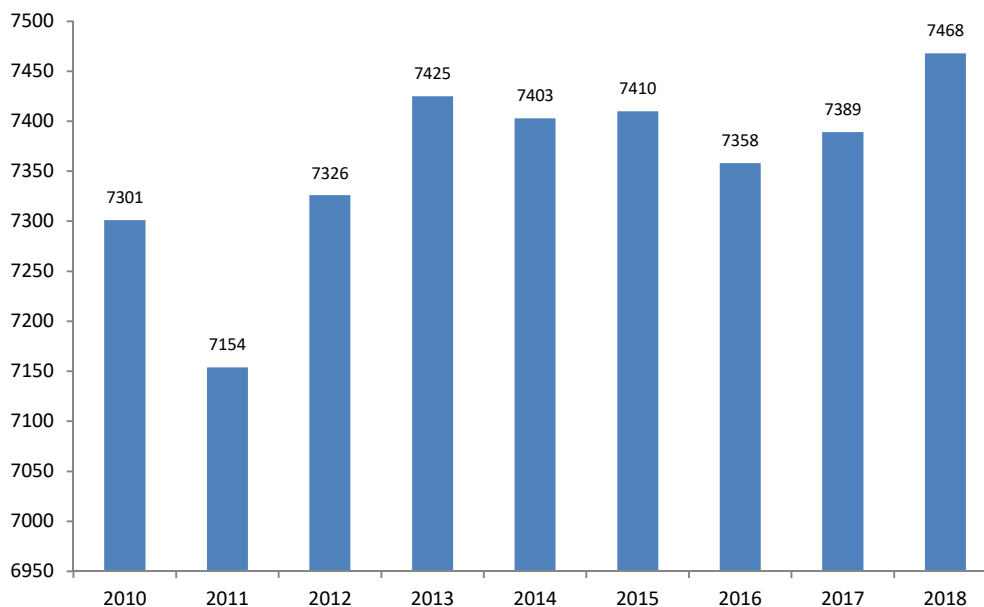
Specyfika gospodarcza powiatu i podmioty gospodarki narodowej

Bogactwa naturalne występujące w powiecie żagańskim wpływają na rozwój określonych dziedzin działalności gospodarczej. *Obfitość lasów przyczynia się do rozwoju przemysłu drzewnego. Bogate złoża piasków szklarskich, piasku kwarcowego, surowców ilastych oraz gliny kamionkowej spowodowały rozwój przemysłu szklarskiego i ceramiki budowlanej (Program promocji zatrudnienia... 2017: 16).* Niemniej jednak upadek znaczenia i związane z transformacją ustrojową przekształcenia dotychczasowych przedsiębiorstw, stanowiących o dawnej sile powiatu (przemysł włókienniczy, odzieżowy, ceramiczno-budowlany), spowodowały w ostatnich trzech dekadach zmiany w postaci znacznego zmniejszenia zatrudnienia w tych branżach. Gospodarka powiatu jest obecnie zróżnicowana przestrzennie i funkcjonalnie, a potencjał gospodarczy skupia się w dwóch największych miastach: w Żaganiu i Szprotawie. Położenie powiatu (bliskość autostrady i przejść granicznych) stwarza warunki sprzyjające rozwojowi strefy obsługi ruchu tranzytowego. Impulsem rozwojowym może być także rozrost sektora małych i średnich przedsiębiorstw (zwłaszcza produkcyjno-usługowych i turystycznych). Rolniczy charakter obszarów położonych w południowo-zachodniej i północnej części powiatu pozwala również prognozować rozwój przemysłu rolno-spożywczego. Stagnacja gospodarcza widoczna jest w szczególności w środowiskach post-pegeerowskich.

Na przestrzeni ostatnich lat liczba podmiotów gospodarczych w powiecie żagańskim nieznacznie się zmieniała, od 2013 roku jednak utrzymuje się na zbliżonym, względnie stabilnym poziomie. W 2018 roku w powiecie żagańskim funkcjonowało 7 468 podmiotów gospodarczych, wpisanych do rejestru REGON, czyli o 79 więcej niż w roku poprzednim. Liczba ta jest najwyższa w przeciągu ostatnich kilku lat (wykres 9).

Wykres 9

Liczba podmiotów gospodarczych w powiecie żagańskim w latach 2010-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

W latach 2015-2018 zaobserwować można spadek liczby podmiotów prowadzących działalność związaną z leśnictwem i rolnictwem (226 podmiotów w 2015 roku i 195 – w 2018 roku) i znaczący przyrost tych, które prowadzą działalność w obszarze przemysł i budownictwo (1629 podmiotów w 2015 roku i 1824 – w 2018 roku). W przeważającej większości podmioty działające na terenie powiatu żagańskiego to małe firmy, zatrudnia-

jące nie więcej niż 9 osób. W 2018 roku było ich w powiecie 7 180 (96,1% ogółu). 245 podmiotów (3,3%) zatrudniało od 10 do 49 osób, natomiast zaledwie 43 podmioty (0,6%) – powyżej 50 osób (w tym 2 – powyżej 250 osób).

Pod względem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych poszczególne gminy są mocno zróżnicowane. Jak wspomniano powyżej, potencjał gospodarczy skupia się przede wszystkim w dwóch największych miastach powiatu – w Żaganiu i Szprotawie. W 2018 roku w Żaganiu funkcjonowało 3 061 podmiotów gospodarczych (41,0% ogółu), w gminie Szprotawa natomiast – 1 957 (26,2%). Co trzecia zarejestrowana działalność (32,8%) zlokalizowana była w jednej z pozostałych siedmiu gmin (tabela 24). Zestawienie najbardziej znaczących (a także innowacyjnych) w powiecie zakładów pracy (z uwzględnieniem podziału na poszczególne gminy) zawarto w przygotowanym przez Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu *Programie promocji zatrudnienia...* (2017: 19-23).

Tabela 24

Liczba podmiotów gospodarczych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2016-2018

Jednostka administracyjna	2016	2017	2018
<i>Powiat żagański</i>	7358	7389	7468
Gozdnicza	246	258	248
Żagań (gm. miejska)	3095	3074	3061
Iłowa	503	518	518
Małomice	408	418	427
Szprotawa	1931	1925	1957
Brzeźnica	259	259	262
Niegosławice	223	227	246
Wymiarki	153	142	160
Żagań (gm. wiejska)	543	568	589

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Struktura bezrobocia w powiecie

Powiat żagański od lat należy do powiatów o najwyższych w województwie lubuskim wskaźnikach bezrobocia, znacznie odbiegających od średniej wojewódzkiej. Na koniec 2018 roku stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie wynosiła 9,3% i była o 4 p.p. wyższa niż w regionie (średnia dla województwa – 5,3%). Wyższe niż w powiecie żagańskim bezrobocie odnotowano jedynie w trzech powiatach: międzyrzeckim (12,2%), strzelecko-drezdeneckim (10,9%) i krośnieńskim (9,5%) (tabela 25). Sytuacja na lokalnym rynku pracy jednak systematycznie się poprawia. Stopa bezrobocia od kilku lat sukcesywnie spada – w 2014 roku wynosiła jeszcze 22,2% (spadek o 12,9 p.p.). Spadki te są szczególnie widoczne w zestawieniach, w których bierze się pod uwagę liczby bezwzględne – w 2014 roku liczba zarejestrowanych w powiecie bezrobotnych wynosiła 4 932 osoby, w 2018 roku – 1 957 osób, czyli o 2 975 osób mniej.

Pomimo znacznej poprawy sytuacji, wynikającej z utrzymującej się dobrej koniunktury gospodarczej i widocznego wzrostu zapotrzebowania na pracę, a więc i systematycznego spadku poziomu bezrobocia w powiecie, relatywnie wysokie na tle województwa wskaźniki, obrazują ciągle obecne na lokalnym rynku pracy problemy. Warto w tym miejscu podkreślić, że w kontekście jednostkowym i rodzinnym, problemy wynikające z braku pracy, a zwłaszcza przedłużające się bezrobocie, powoduje spadek jakości i pogarszanie się warunków życia, sprzyja pogłębiającej się pauperyzacji, istotnie zmniejsza też szanse na (ponowne) wejście na rynek pracy i podjęcie zatrudnienia. W konsekwencji przyczynia się do uzależnienia od świadczeń pomocowych i wykluczenia społecznego.

Tabela 25

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie żagańskim na tle innych powiatów województwa lubuskiego

Jednostka administracyjna	2014	2015	2016	2017	2018
Województwo lubuskie	12,5	10,5	6,6	6,5	5,8
Powiat gorzowski	8,8	8,1	6,9	4,8	4,4
Powiat międzyrzecki	18,6	15,9	15,0	13,4	12,2
Powiat słubicki	7,9	6,3	4,2	3,1	2,5
Powiat strzelecko-drezdenecki	20,1	17,6	14,9	11,5	10,9
Powiat sulęciński	13,6	11,7	9,7	6,8	6,4
Gorzów Wielkopolski	5,9	5,1	3,9	2,7	2,6
Powiat krośnieński	18,6	17,0	14,3	11,3	9,5
Powiat nowosolski	20,7	17,9	14,2	10,5	8,5
Powiat świebodziński	10,2	9,0	7,6	5,2	4,5
Powiat wschowski	13,3	12,1	11,1	9,1	8,2
Powiat zielonogórski	13,5	11,1	9,0	6,9	6,5
Powiat żagański	22,2	17,9	14,4	11,3	9,3
Powiat żarski	12,9	9,7	8,2	6,4	5,8
Zielona Góra	7,3	6,3	4,6	3,4	3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

W każdej gminie powiatu widoczny jest spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych. Biorąc pod uwagę liczby bezwzględne, w 2018 roku liczba bezrobotnych w powiecie obniżyła się o 60,3% (w stosunku do roku 2014). Są jednak gminy, w których trend ten jest jeszcze wyraźniejszy, np. Wymiarki – spadek o 70,5% (z 193 osób w 2014 roku do 57 osób – w roku 2018), gmina miejska Żagań – spadek o 69,4% (z 1300 osób w 2014 roku do 398 osób – w roku 2018), Gozdnica – spadek o 68,5% (z 203 osób w 2014 roku do 64 osób – w roku 2018), Iłowa – spadek o 67,9% (z 430 osób w 2014 roku do 138 osób – w roku 2018) i gmina wiejska Żagań – spadek o 62,5% (z 405 osób w 2014 roku do 152 osób – w roku 2018). Najniższy odpływ bezrobotnych zanotowano w tym okresie w gminie Niegosławice – spadek o 41,8% (z 366 osób w 2014 roku do 213 osób – w roku 2018). W Małomicach, Brzeźnicy i Szprotawie liczba bezrobotnych obniżyła się nieco więcej niż o połowę (tabela 26).

Tabela 26

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2014-2018

Jednostka administracyjna	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Powiat żagański</i>	4932	3846	3059	2398	1957
Gozdnica	203	156	113	87	64
Żagań (gm. miejska)	1300	920	669	531	398
Iłowa	430	368	272	180	138
Małomice	361	295	264	228	170
Szprotawa	1451	1177	934	776	662
Brzeźnica	223	197	165	107	103
Niegosławice	366	306	270	231	213
Wymiarki	193	125	116	80	57
Żagań (gm. wiejska)	405	302	256	178	152

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Pozytywne zmiany dokonujące się na lokalnym rynku pracy znajdują swoje odzwierciedlenie także w raportach ośrodków pomocy społecznej. We wszystkich gminach sukcesywnie spada liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia. W gminach Małomice, Szprotawa, Brzeźnica i Wymiarki liczba rodzin korzystających z tego typu wsparcia zmniejszyła się w ciągu ostatnich pięciu lat o ponad połowę. W pozostałych – odpiływy są nieco niższe, niemniej jednak również znaczące i systematyczne (tabela 27).

Tabela 27

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną powodu bezrobocia

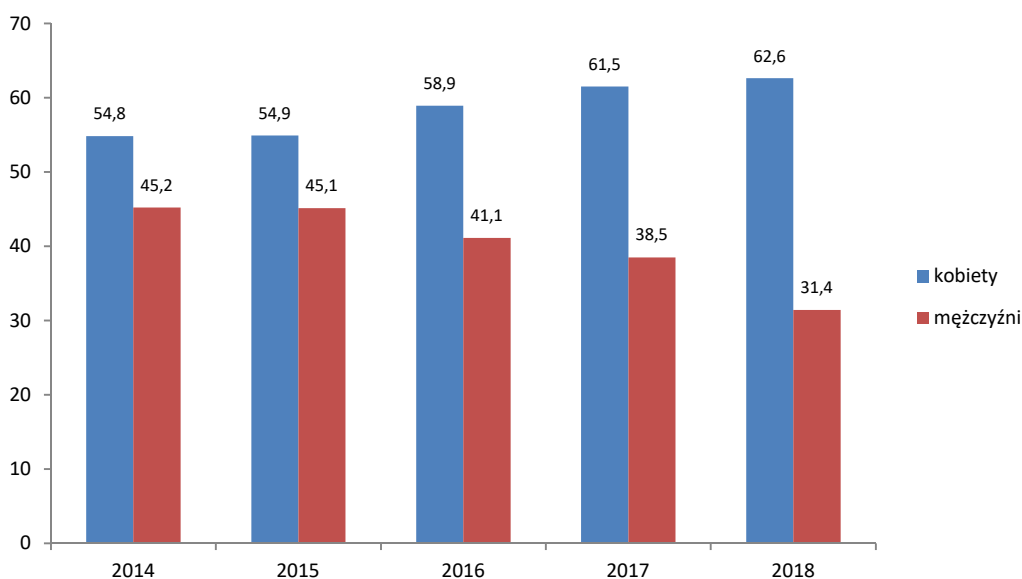
Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Powiat żagański	2377	2153	1799	1464	1147
Gozdnica	150	131	111	104	89
Żagań (gm. miejska)	353	346	288	218	192
Iłowa	221	191	192	147	114
Małomice	301	240	175	158	134
Szprotawa	796	740	588	463	336
Brzeźnica	118	98	79	67	49
Niegosławice	182	163	143	118	87
Wymiarki	66	59	47	37	30
Żagań (gm. wiejska)	190	185	176	152	116

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

W populacji bezrobotnych mieszkańców powiatu żagańskiego wyraźnie przeważają kobiety. Ich odsetek w ogólnej liczbie bezrobotnych systematycznie wzrasta – z 54,8% w 2014 roku do 62,6% – w 2018 roku (wykres 10).

Wykres 10

Bezrobotni zarejestrowani według płci w latach 2014-2018 [w %]

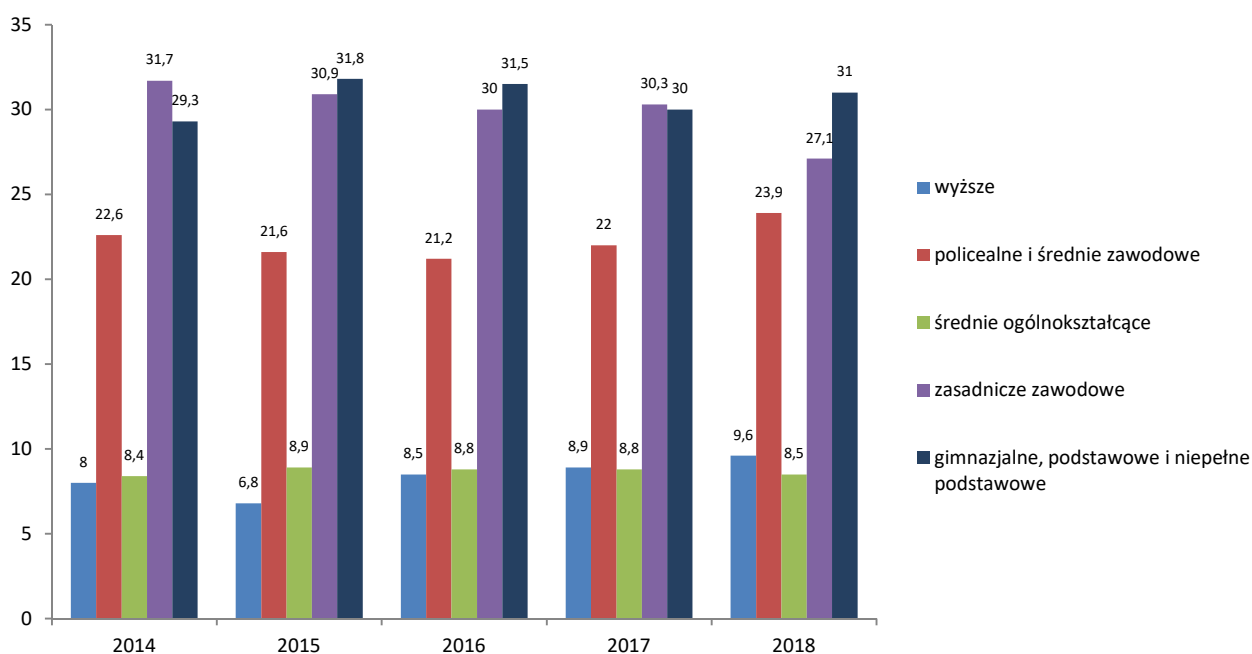

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

W populacji tej wyraźnie przeważają również osoby słabo wykształcone – z wykształceniem najwyżej zasadniczym zawodowym. Na przestrzeni analizowanych ostatnich pięciu lat struktura wykształcenia bezrobotnych nie zmieniła się w sposób istotny. Najwyższy odsetek wśród bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niepełnym podstawowym – odsetek ten oscyluje wokół 30% (od 29,3% w 2014 roku do 31,8% w 2015 roku). Na zbliżonym poziomie utrzymuje się udział bezrobotnych legitymizujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym, tu jednak zaobserwować można niewielką tendencję spadkową (od 31,7% w 2014 roku do 27,1% w roku 2018). Co jednak istotne, częściej niż co piąty bezrobotny posiada wykształcenie policealne lub średnie zawodowe (od 21,2% w 2016 roku do 23,9% w 2018 roku), a pozostałe osoby dysponują wykształceniem średnim ogólnokształcącym (ok. 8%) lub wyższym (od 6,8% w 2016 roku do 9,6% w 2018 roku) (wykres 11).

Wykres 11

Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w latach 2014-2018 [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Podkreślenia wymaga znaczna przewaga kobiet w kategoriach bezrobotnych legitymujących się wyższym poziomem wykształcenia. W analizowanym okresie kobiety stanowiły ponad 70% osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Systematycznie wzrasta również odsetek kobiet w kategorii osób z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym (z 64,8% w 2014 roku do 73,1% w 2018 roku) oraz średnim ogólnokształcącym (z 71,2% w 2014 roku do 81,3% w 2018 roku). Od 2016 roku kobiety dominują także wśród bezrobotnych z najniższym poziomem wykształcenia lub bez wykształcenia (od 52,8% w 2016 roku do 57,7% w 2018 roku). W latach 2014-2015 – w tej grupie kobiety stanowiły niespełna połowę. Zmiana ta może mieć związek z wprowadzonym w 2016 roku programem rządowym „Rodzina 500+”, który może przyczyniać się do zjawiska „bezrobocia z wyboru”. Jedynie wśród bezrobotnych z wykształceniem zawodowym kobiety ciągle jeszcze stanowią mniejszość, choć i tu obserwujemy tendencję wzrostową (od 43,1% w 2014 roku do 49,6% w 2018 roku) (tabela 28).

Tabela 28

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych według poziomu wykształcenia w latach 2014-2018

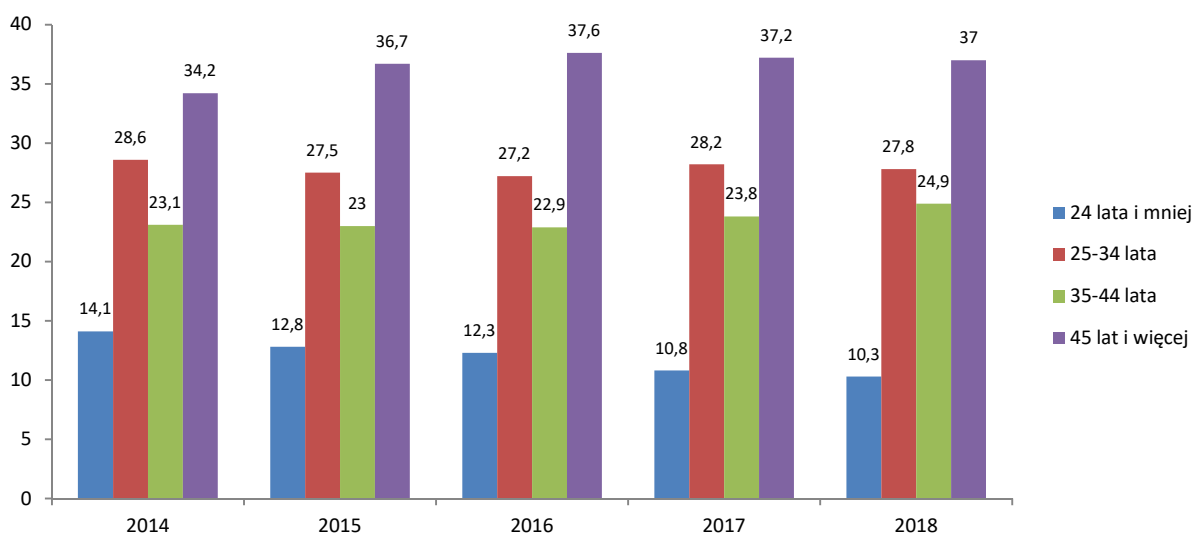
Poziom wykształcenia	2014		2015		2016		2017		2018	
	Ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety	ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety
Wyższe	396	294	262	186	259	189	213	151	187	136
Policealne i średnie zawodowe	1113	721	830	551	648	449	527	383	468	342
Średnie ogólnokształcące	414	295	343	263	268	212	211	175	166	135
Zasadnicze zawodowe	1565	674	1188	521	919	443	727	344	530	263
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	1444	720	1223	592	965	510	720	421	606	350
Ogółem	4932	2704	3846	2113	3059	1803	2398	1474	1957	1226

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Analizując strukturę wieku żagańskich bezrobotnych, należy podkreślić, że najliczniejszą kategorię stanowią osoby w wieku niemobilnym – 45 lat i więcej. Do tej grupy wiekowej przynależy więcej niż co trzeci bezrobotny w powiecie (od 34,2% w 2014 roku do 37,0% w 2018 roku). Niemal co czwarta osoba bezrobotna ma od 35 do 44 lat, blisko 30% natomiast – 25-34 lata. Na uwagę zasługuje systematycznie malejący odsetek osób najmłodszych – poniżej 25 lat (spadek z 14,1% w 2014 roku do 10,3% w 2018 roku). Dla porównania – przed dekadą (w roku 2009) – co piąta osoba bezrobotna w powiecie (20,6%) należała do najmłodszej kategorii wiekowej (por. *Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego...* 2011: 45-46) (wykres 12).

Wykres 12

Bezrobotni zarejestrowani według grup wieku [w %]

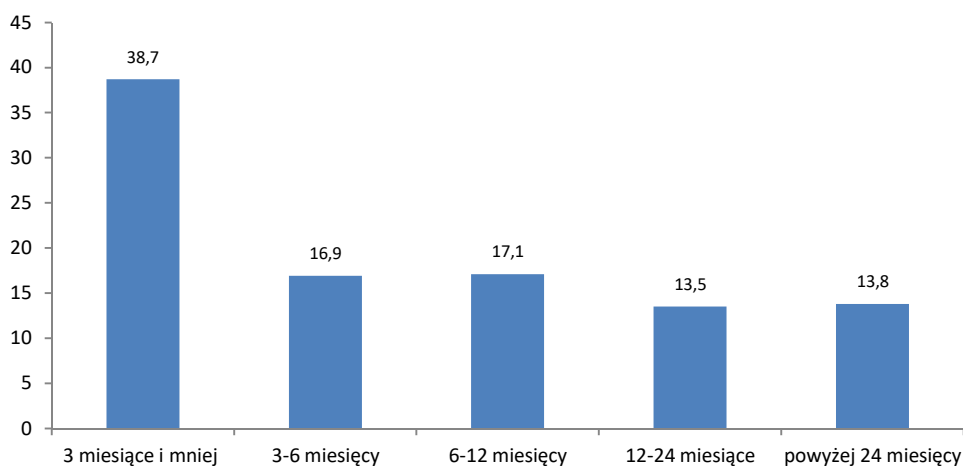

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Biorąc pod uwagę czas pozostawania bez pracy, najliczniejszą kategorią spośród osób bezrobotnych w powiecie żagańskim w 2018 roku były osoby krótkotrwale bezrobotne – do 3 miesięcy. Stanowiły one 38,7% ogółu bezrobotnych (757 osób). Niemal równoliczne były kategorie osób pozostających bez pracy od 3 do 6 miesięcy (16,9% – 330 osób) i od 6 do 12 miesięcy (17,1% – 335 osób) oraz kategorie osób długotrwale bezrobotnych – od 12 do 24 miesięcy (13,5% – 264 osoby) oraz powyżej 24 miesięcy (13,8% – 271 osób) (wykres 13).

Wykres 13

Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy [w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

Bardziej szczegółowe analizy w tym zakresie, uwzględniające również płeć bezrobotnych pokazują istotnie niższy (w porównaniu z mężczyznami) odsetek kobiet najkrócej bezrobotnych w ogólnej liczbie kobiet bezrobotnych (odpowiednio: 34,4% kobiet i 45,8% mężczyzn) i zarazem wyższe odsetki kobiet pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy: w kategorii bezrobotnych 12–24 miesiące – odpowiednio 16,0% ogółu bezrobotnych kobiet i 9,3% ogółu bezrobotnych mężczyzn i w kategorii powyżej 24 miesięcy – odpowiednio 14,7% ogółu bezrobotnych kobiet i 12,4% ogółu bezrobotnych mężczyzn (tabela 29).

Inaczej mówiąc sytuacja kobiet na rynku pracy w powiecie żagańskim wydaje się być znacznie trudniejsza niż mężczyzn. Kobiety nie tylko znacznie przeważają w populacji bezrobotnych, nie tylko ich procentowy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych systematycznie się powiększa, ale także pozostają one bez pracy zawodowej znacznie dłużej niż mężczyźni. Warto w tym miejscu podkreślić, że sytuacja ta w dużej mierze uwarunkowana jest zdecydowanie większym zaangażowaniem kobiet w życie rodziny. To kobiety zazwyczaj odpowiadają (nierzadko wyłącznie one) za prowadzenie gospodarstwa domowego i sprawowanie opieki nad dziećmi, stąd – być może – ich starania w zakresie poszukiwania zatrudnienia nie są dostatecznie intensywne, a w przypadku niektórych kategorii kobiet, słabo wykształconych i z małymi dziećmi na wychowaniu – wobec nowych transferów socjalnych – wręcz pozorowane.

Tabela 29

Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy i płci [w 2018 roku]

Czas pozostawania bez pracy	Mężczyźni		Kobiety	
	Liczba bezrobotnych	Udział w liczbie bezrobotnych mężczyzn [%]	Liczba bezrobotnych	Udział w liczbie bezrobotnych kobiet [%]
3 miesiące i mniej	335	45,8	422	34,4
3-6 miesięcy	114	15,6	216	17,6
6-12 miesięcy	123	16,8	212	17,3
12-24 miesiące	68	9,3	196	16,0
powyżej 24 miesięcy	91	12,4	180	14,7
Ogółem	731	100,0	1226	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego/ Bank Danych Lokalnych

W kontekście aktywizacji zawodowej osób doświadczających bezrobocia to właśnie czas pozostawania bez pracy jest jednym z kluczowych czynników, wpływających na znalezienie zatrudnienia. *Im dłuższy okres pozostawania w statusie bezrobotnego, tym trudniej odnieść sukces w pozyskaniu nowego miejsca pracy. Zbyt długi czas pozostawania bez pracy wpływa m.in. na fizyczną i psychiczną kondycję osoby bezrobotnej oraz [jej] pozycję zawodową, niejednokrotnie powodując dezaktualizację kwalifikacji zawodowych (Strategia polityki społecznej... 2014: 67).* Bezrobociu w początkowym okresie towarzyszą odczucia niezadowolenia, buntu i aktywnego sprzeciwu wobec marginalizacji społecznej, które mogą działać mobilizująco na osoby poszukujące zatrudnienia. W miarę upływu czasu nasilenie i znaczenie tych odczuć spada, spada też mobilizacja do działania i poszukiwania nowego miejsca pracy, a wcześniejszy bunt i sprzeciw wobec własnej bierności zawodowej nierzadko zastępuje przyzwyczajenie i postępująca adaptacja do nowych warunków.

Edukacja a rynek pracy w powiecie żagańskim

Sieć placówek oświatowych na wszystkich poziomach edukacji jest w powiecie żagańskim względnie równomiernie rozmieszczona. Dostęp do edukacji przedszkolnej, edukacji na poziomie podstawowym i na poziomie ponadpodstawowym jest relatywnie dobry. Mieszkańcy powiatu żagańskiego na terenie swojego powiatu zdobywać mogą wykształcenie na poziomie średnim. Bliskość Zielonej Góry umożliwia im również kształcenie się w tamtejszych placówkach i uczelniach wyższych. Szkoły ponadpodstawowe zlokalizowane na terenie powiatu oferują kształcenie w dość szerokim spectrum zawodów, niemniej jednak uwzględniając dane na temat bezrobocia w powiecie, szczególnie wśród osób młodych, można domniemywać, że oferta edukacyjna nie jest dostatecznie dobrze dostosowana do popytu na pracę na lokalnym rynku.

Niedopasowanie kwalifikacji zawodowych absolwentów i osób poszukujących zatrudnienia z rzeczywistymi potrzebami pracodawców jest zjawiskiem obserwowanym od wielu lat nie tylko w regionie, ale także w skali kraju. Problem ten dotyczy zarówno kształcenia na poziomie wyższym, średnim, jak i kształcenia zawodowego (które od 2019 roku realizowane będzie przez szkoły branżowe I i II stopnia). Oferty edukacyjne szkół wydają się nie uwzględniać bądź nie nadążać za dynamicznie zmieniającymi się potrzebami rynku pracy, wskutek czego stopa bezrobocia wśród młodych osób ciągle pozostaje na relatywnie wysokim poziomie. Problemem jest także marginalizowanie kształcenia na poziomie zawodowym, wynikające między innymi z rozbudzonych i stale rosnących aspiracji edukacyjnych Polaków. Szans na poprawę niekorzystnej sytuacji i walkę z niedopasowaniem wykształcenia i kwalifikacji zawodowych absolwentów do potrzeb miejscowego rynku pracy upatrywać należy w ciągłym monitorowaniu sytuacji i dostosowywaniu oferty kształcenia do rzeczywistych potrzeb, np. poprzez uruchamianie kierunków zamawianych, stanowiących konkretną odpowiedź na wymogi lokalnych pracodawców. Pomocne w tym obszarze mogą być np. systematycznie uaktualniane analizy w zakresie zawodów nadwyżkowych i deficytowych, przygotowywane przez Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu (por. *Program promocji zatrudnienia...* 2017: 41-48).

Ponadto, w sytuacji gdy kwalifikacje zawodowe bardzo szybko się dezaktualizują ważną kwestią jest nabywanie miękkich kompetencji, ułatwiających dostosowywanie się do dokonujących się zmian. Już od najwcześniejszych etapów edukacji uczniowie powinni udoskonalać umiejętności wyszukiwania i wykorzystywania przydatnych informacji, nacisk winien być położony na mobilność, elastyczność, otwartość oraz na nową wiedzę i wyzwania. Powinni być edukowani w zakresie przedsiębiorczości, która dawałaby im większą samodzielność w dziedzinie zatrudnienia i wychodzenia z sytuacji problemowych. Atrybuty te są niezbędne w procesie adaptowania się do wymogów współczesnego rynku pracy, choćby w kontekście potencjalnego przekwalifikowywania się lub samozatrudnienia.

Zestawienie placówek oświatowych, których organem prowadzącym jest powiat żagański zawiera między innymi *Program promocji zatrudnienia...* (2017: 25-26).

Usługi i instrumenty rynku pracy

Szczegółowe analizy przeprowadzone na potrzeby *Programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w powiecie żagańskim na lata 2018-2022*, wskazują na istnienie kilku obszarów problemowych na lokalnym rynku, wymagających interwencji. Są to między innymi:

- duża liczba osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy – duży udział w populacji bezrobotnych osób młodych do 30 roku życia, osób powyżej 50 roku życia oraz osób długotrwale bezrobotnych;
- słabo rozwinięta komunikacja publiczna na terenie poszczególnych gmin powiatu – dla części mieszkańców powiatu trudności z dojazdem do pracy poza miejscem zamieszkania stanowią realną barierę w podjęciu zatrudnienia;
- trudna sytuacja bezrobotnych absolwentów – związana między innymi z niedostosowaniem oferty kształcenia do oczekiwań pracodawców i potrzeb rynku pracy oraz z problemem szybkiej dezaktualizacji kwalifikacji zawodowych;
- niekorzystna sytuacja demograficzna w powiecie – procesy depopulacji, ujemne saldo migracji (odpływ osób w wieku produkcyjnym), starzenie się ludności powiatu;
- niesprzyjający aktywizacji zawodowej wpływ nowo wprowadzonych instrumentów polityki rodzinnej (np. program „Rodzina 500+”), które wraz z przysługującymi jednocześnie świadczeniami wynikającymi z ustawy o pomocy społecznej działają demobilizująco na niektóre kategorie osób, w szerszej skali zaś pogarszają sytuację kobiet na rynku pracy.

Bezrobotni mieszkańcy powiatu żagańskiego skorzystać mogą z pomocy oferowanej przez Centrum Aktywizacji Zawodowej w Powiatowym Urzędzie Pracy w Żaganiu. Centrum świadczy między innymi usługi w zakresie pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej. Organizuje również szkolenia dla osób bezrobotnych i poszukujących pracy, w celu podniesienia ich kwalifikacji zawodowych i innych kwalifikacji, zwiększających szanse na podjęcie lub utrzymanie zatrudnienia albo rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. Doradcy klienta udzielają osobom zgłaszającym się informacji o dostępnych ofertach pracy, a także pomagają w znalezieniu ofert dostosowanych do ich potrzeb i kwalifikacji. Zarejestrowani bezrobotni podlegają sprofilowaniu, następnie opracowuje się dla nich Indywidualne Plany Działania (IPD), które wyznaczają zakres i charakter działań dostosowanych do sytuacji poszczególnych osób oraz specyfiki lokalnego rynku pracy.

W ramach poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej PUP świadczy pomoc w wyborze odpowiedniego zawodu, także miejsca lub formy pracy, kierunku kształcenia (w formie szkolnej i pozaszkolnej) oraz pomoc w zaplanowaniu rozwoju zawodowego. Działania doradcze obejmują merytoryczne wsparcie w przygotowaniu się do rozmów kwalifikacyjnych z potencjalnymi pracodawcami i w zakresie określenia kompetencji zawodowych (zwłaszcza w przypadku tych osób, które nie posiadają formalnych kwalifikacji), a także pomoc dla osób ubiegających się o przyznanie jednorazowych środków na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. W tym obszarze pomoc polega na ocenie szans na rozwój planowanego przedsięwzięcia oraz przygotowaniu do prezentacji przed komisją przyznającą dotacje.

Zgodnie z danymi przedstawionymi w *Programie promocji zatrudnienia...* (2017) PUP oferuje również zróżnicowane formy wsparcia dla osób bezrobotnych wynikające bezpośrednio z Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Są to między innymi:

- bony szkoleniowe,
- bony na zasiedlenie,
- prace interwencyjne,
- roboty publiczne,
- staże,
- refundacje kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy,
- dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej,
- dofinansowania do wynagrodzenia za bezrobotnego, który ukończył 50 rok życia,
- refundacje wynagrodzenia i składek ZUS za bezrobotnych do 30 roku życia,
- Program Aktywizacji i Integracji.

Szczegółowe dane na temat liczby beneficjentów poszczególnych form wsparcia w latach 2015-2017 zawiera ww. *Program...* (2017: 57-62).

Usługi na rzecz osób bezrobotnych, także w zakresie aktywnych form walki z bezrobociem, oferowane są mieszkańcom powiatu żagańskiego również przez kluby i centra integracji społecznej. Na terenie powiatu działa jednak zaledwie jeden klub integracji społecznej (w Szprotawie, w strukturze OPS) oraz dwa międzygminne centra integracji społecznej – „Rozwój” i WINDA (por. podrozdział *Sytuacja osób niepełnosprawnych*). Szprotawski KIS w ramach swojej działalności prowadzi (we współpracy z PUP w Żaganii) warsztaty motywacyjne dla osób bezrobotnych, a także świadczy pomoc w zakresie przygotowywania osób bezrobotnych do kontaktu z potencjalnym pracodawcą, tworzenia dokumentów aplikacyjnych, zakładania kont poczty internetowej itp. W powiecie istnieją również (tylko) dwie spółdzielnie socjalne – Spółdzielnia Socjalna „Silvanus” oraz Lutolska Spółdzielnia Socjalna WINDA. Wydaje się, że w tym obszarze działania, zarówno możliwości podmiotów funkcjonujących na terenie powiatu, jak i przede wszystkim potrzeby mieszkańców są zdecydowanie większe.

Programy aktywizacyjne realizowane przez PUP w Żaganii

Utrzymująca się relatywnie wysoka na tle innych powiatów województwa stopa bezrobocia w powiecie żagańskim sprawia, że jednym z istotnych narzędzi aktywizacji osób bezrobotnych i poszukujących pracy są realizowane przez PUP programy i projekty aktywizacyjne, kierowane przede wszystkim do bezrobotnych znajdujących się w grupach szczególnego ryzyka. Część z realizowanych przedsięwzięć (współ)finansowana jest/była ze środków z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS).

W latach 2015-2017 PUP w Żaganii realizował następujące projekty/programy:

- **Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w powiecie żagańskim** (I – III, lata 2015-2017, projekt współfinansowany z EFS – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój) – skierowany do młodych bezrobotnych w wieku 18-29 lat;
- **Powrót na rynek pracy powiatu żagańskiego osób bezrobotnych 30+** (I – III, lata 2015-2017, projekt finansowany z Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020) – skierowany do osób pozostających bez pracy, znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy (kobiety, osoby niepełnosprawne, osoby o niskich kwalifikacjach) w wieku 30 lat i więcej;
- **Młodzież zdobywa doświadczenie – rynek pracy – 2015** (projekt finansowany ze środków Funduszu Pracy) – skierowany do osób bezrobotnych do 25 roku życia, zwłaszcza bez doświadczenia zawodowego i bez kwalifikacji zawodowych;
- **Praca dla każdego – 2015** (projekt finansowany ze środków Funduszu Pracy) – skierowany do osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (bez doświadczenia zawodowego i kwalifikacji zawodowych, osób młodych do 30 roku życia, bezrobotnych powyżej 50 roku życia, bezrobotnych do 30 roku życia, długotrwale bezrobotnych, osób niepełnosprawnych, osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, osób posiadających co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia);
- **Postaw na 50+ – 2015** (projekt finansowany ze środków Funduszu Pracy) – skierowany do osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia;

- **Postaw na doświadczenie – 2015 i 2016** (projekt finansowany ze środków Funduszu Pracy) – skierowany do osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia, zwłaszcza bez kwalifikacji zawodowych i bez wykształcenia średniego;
- **Nowa perspektywa – 2015** (projekt finansowany ze środków Funduszu Pracy) – skierowany do osób bezrobotnych w wieku 30-50 lat, będących w okresie największej aktywności zawodowej, zwłaszcza osób bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego oraz osób długotrwale bezrobotnych;
- **Aktywni na rynku pracy – 2015 i 2016** (projekt finansowany ze środków Funduszu Pracy) – skierowany do osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (osób młodych, do 30 roku życia, bez doświadczenia zawodowego i kwalifikacji zawodowych).

Szczegółowe dane na temat liczby beneficjentów poszczególnych programów i oferowanych w ich ramach konkretnych form wsparcia zawiera *Program promocji zatrudnienia...* (2017: 62-68).

2.7. Bezdomność

Bezdomność dotyczy osób, które z różnych przyczyn, czasowo lub trwale, nie są w stanie zapewnić sobie schronienia, które spełniałoby minimalne warunki pozwalające uznać je za pomieszczenie mieszkalne, czyli takie które nadaje się do stałego przebywania bez narażania zdrowia, i które umożliwia zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, takich jak nocleg, zachowanie higieny osobistej, sporządzanie posiłków itp. W skrajnych przypadkach, tzw. „bezdachowości”, bezdomność jest równoznaczna z funkcjonowaniem w przestrzeni publicznej, „pod gołym niebem”. Ze względu na swój charakter i wyniszczające (fizycznie i społecznie) konsekwencje jakie niesie dla jednostki, zjawisko to traktowane jest jako skrajna forma wykluczenia społecznego.

Zgodnie z zapisami Ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.) osobą bezdomną jest osoba *niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania*. Lokalem, w którym nie ma możliwości zamieszkania jest w szczególności lokal, (1) który należy opuścić w związku z wyrokiem eksmisyjnym lub sądowym zakazem kontaktowania się z dotychczasowymi współlokatorami, (2) w którym nie można mieszkać z powodu zagrożenia życia lub zdrowia spowodowanego, np. złym stanem technicznym budynku, (3) do którego nie można powrócić w wyniku sprzeciwu i odmowy dostępu ze strony innych zameldowanych tam osób.

Skala bezdomności jest trudna do oszacowania, niemniej jednak wyniki cyklicznego (realizowanego co dwa lata) *Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych* wskazują na malejącą liczbę bezdomnych w Polsce. W 2015 roku w momencie realizacji badania zdiagnozowano 36 161 osób bezdomnych w skali kraju, w 2017 roku – 33 408 osób, w 2019 roku natomiast (ostatnie badanie, realizowane w nocy z 13 na 14 lutego) – 30 330 osób (spadek o 5 831 osób – 16,1% w stosunku do roku 2015 i o 3 078 osób – 9,2% w stosunku do roku 2017).

Systematyczny spadek bezdomnych odnotowuje się również w województwie lubuskim. W 2015 roku zdiagnozowano tu 1013 takich osób, w 2017 – 886 osób, w 2019 roku – 812 osób (spadek o 201 osób 19,8% w stosunku do roku 2015 i o 74 osoby – 8,3% w stosunku do roku 2017). Warto podkreślić, że lubuskie, ze względu na liczebność populacji województwa, jak i brak wielkich aglomeracji miejskich, należy do tych regionów w Polsce, w których liczba osób bezdomnych jest najmniejsza. W 2019 roku znalazło się ono wśród sześciu województw, w których liczba ta nie przekroczyła 1000 osób (obok województw: podlaskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego, podkarpackiego i opolskiego) (por. www.gov.pl/web/rodzina/wyniki-ogolnopolskiego-badania-liczby-osob-bezdomnych-edycja-2019).

Wśród lubuskich bezdomnych zidentyfikowanych w 2019 roku zdecydowanie przeważają mężczyźni (82,1%). Większość stanowią osoby przebywające w różnego typu placówkach interwencyjnych (np. ogrzewalnie, noclegownie, schroniska), oferujących mniej lub bardziej doraźne wsparcie osobom bezdomnym (łącznie 61,3%) oraz w placówkach ochrony zdrowia (np. szpitale, hospicja, ZOL-e) i zakładach karnych lub aresztach śledczych (łącznie 6,8%). Bezdomni rodzice (zazwyczaj matki) z dziećmi znajdują schronienie w ośrodkach interwencji kryzysowej lub domach dla samotnych matek (7,3%). Pozostali przebywają w innego typu placówkach (10,7%) lub funkcjonują w miejscach niemieszkalnych, takich jak pustostany, altany działkowe, altany śmietnikowe, klatki schodowe, zsypy, piwnice, dworce PKP, PKS oraz ulice (6,5%). Wśród przyczyn bezdomności Lubuszan dominują konflikty rodzinne (297 osób – 36,6%), uzależnienie od alkoholu (231 osób – 28,4%) oraz eksmisje/wymeldowania (205 osób – 25,2%).

W 2019 roku badanie przeprowadzono we wszystkich gminach województwa lubuskiego. W ponad połowie gmin (w 44 z 82) nie zidentyfikowano osób bezdomnych. Największe natężenie bezdomności, podobnie jak w poprzednich latach odnotowano w miastach: Zielona Góra (204 osoby – 25,1% ogółu bezdomnych w regionie) i Gorzów Wielkopolski (162 osoby – 19,9% ogółu). Znaczące w skali regionu grupy bezdomnych przebywały również w mniejszych miastach i gminach, w których działają schroniska, noclegownie lub ogrzewalnie.

W powiecie żagańskim problem bezdomności nie jest problemem dominującym. Spośród gmin powiatu żagańskiego największa liczba osób bezdomnych zidentyfikowana zostały na terenie gminy Wymiarki (32 osoby). W gminie miejskiej Żagań liczba bezdomnych oscylowała w granicach 10-20 osób, w gminach: Gozdnicza,

Łłowa, Małomice, Szprotawa i w wiejskiej gminie Żagań – w granicach 1-10 osób. W gminach Niegostawice i Brzeźnica – bezdomnych osób nie zidentyfikowano (*Podsumowanie. Ogólnopolskie badanie...* 2019).

Relatywnie niewielki w skali powiatu rozmiar problemu bezdomności potwierdzają również dane z gminnych ośrodków pomocy społecznej. W większości gmin, liczba osób korzystających ze wsparcia z powodu bezdomności utrzymuje się na niewielkim, względnie stałym poziomie. W gminach Brzeźnica, Niegostawice i Wymiarki – problem ten w statystyce urzędowej niemal nie istnieje. W miejskiej gminie Żagań – zaobserwować można wyraźną tendencję spadkową (z 40 rodzin w 2014 roku do 25 rodzin – w 2018 roku), w Łłowej natomiast – znaczny wzrost (z 7 rodzin w 2014 roku do 24 rodzin – w 2018 roku) (tabela 30).

Tabela 30

Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną powodu bezdomności

Jednostka administracyjna	Liczba rodzin				
	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnica	10	8	11	16	13
Żagań (gm. miejska)	40	31	32	30	25
Łłowa	7	16	25	20	24
Małomice	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Szprotawa	25	27	33	34	29
Brzeźnica	0	1	1	3	2
Niegostawice	1	1	0	0	0
Wymiarki	5	2	3	2	5
Żagań (gm. wiejska)	5	8	11	7	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS za lata 2014-2018

Według prowadzonego przez Lubuski Urząd Wojewódzki rejestru placówek udzielających tymczasowego schronienia, na terenie powiatu funkcjonuje Ogrzewalnia dla osób bezdomnych w Łłowej (przy OPS). Ogrzewalnia zapewnia 10 miejsc dla bezdomnych (kobiet i mężczyzn) i świadczy pomoc w zakresie wymiany odzieży, możliwości skorzystania z toalety i prysznicy oraz z ciepłych napojów. Na terenie powiatu funkcjonuje także Schronisko dla Osób Bezdomnych MARKOT w Lutynce (gm. Wymiarki), prowadzone przez Stowarzyszenie Monar. Placówka udziela wsparcia bezdomnym mężczyznom. Zapewnia podopiecznym trzy posiłki dziennie, możliwość skorzystania z prysznicy, wymianę odzieży (także możliwość prania i dezynfekcji) oraz możliwość skorzystania z porad psychologa i terapeuty ds. uzależnień. Pracownicy placówki udzielają również informacji o ewentualnych innych formach i źródłach pozyskania wsparcia (*Rejestr Wojewody Lubuskiego...* 2018).

Bezdomność to problem, którego rozwiązywanie leży przede wszystkim w gestii poszczególnych gmin. Obowiązkiem gminy jest między innymi dysponowanie zasobem mieszkaniowym w postaci lokali socjalnych, które stanowiłyby odpowiedź na potrzeby mieszkaniowe gospodarstw domowych i rodzin o najniższych dochodach, zagrożonych eksmisją z dotychczasowych mieszkań i w efekcie – wykluczeniem mieszkaniowym. W poszczególnych gminach powiatu żagańskiego liczba lokali socjalnych utrzymuje się na zbliżonym od lat poziomie. Największą liczbą lokali socjalnych dysponuje miasto Żagań (ponad 130 lokali), w niektórych gminach natomiast tego typu lokali nie ma w ogóle (Gozdnica, Brzeźnica) lub jest ich znikoma ilość (Niegostawice – 1 lokal, Szprotawa – 4 lokale, gmina wiejska Żagań – 7 lokali – według stanu na 2018 rok) (tabela 31).

Tabela 31

Liczba lokali socjalnych w gminach powiatu żagańskiego

Jednostka administracyjna	2014	2015	2016	2017	2018
Gozdnica	0	0	0	0	0
Żagań (gm. miejska)	131	136	132	133	138
Iłowa	12	12	16	23	20
Małomice	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	51
Szprotawa	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Brzeźnica	0	0	0	0	0
Niegostawice	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1.
Wymiarki	b.d.	b.d.	b.d.	9	10
Żagań (gm. wiejska)	5	5	5	5	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej

Gminne zasoby lokali socjalnych nie pokrywają z pewnością zapotrzebowania w tym zakresie. Zmierzenie się z tym problemem wymaga np. efektywniejszych działań na rzecz pozyskiwania ministerialnych dotacji na budownictwo socjalne. Mimo niewielkich, jak można wnioskować z danych urzędowych, rozmiarów zjawiska bezdomności w powiecie żagańskim, ważny jest jego systematyczny monitoring w celu zapobiegania narastaniu problemu, a także skuteczne działania kierowane wobec osób już bezdomnych. W tym zakresie istotne jest wspieranie funkcjonowania instytucji świadczących doraźną pomoc i udzielających wyłącznie tymczasowego schronienia (jak np. ogrzewalnie czy noclegownie), z liczbą miejsc dostosowaną do rozmiarów zjawiska w powiecie czy regionie, ale przede wszystkim wspieranie działalności różnorodnych podmiotów (publicznych i pozarządowych), które świadczą usługi na rzecz ponownego włączenia społecznego i aktywizacji społeczno-zawodowej osób bezdomnych (np. KIS, CIS, spółdzielnie socjalne itp.).

III. ANALIZA SWOT

Zgodnie z wymogami planowania strategicznego zwięźczeniem części diagnostycznej dokumentów programowych i strategicznych jest przeprowadzenie analizy SWOT, która pozwala na przedstawienie bilansu korzystnych i niekorzystnych cech i zjawisk występujących w badanym obszarze czy jednostce terytorialnej, z jednoczesnym uwzględnieniem ewentualnych szans i barier rozwojowych. Analiza SWOT jest współcześnie jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na szerokie zdiagnozowanie wewnętrznego i zewnętrznego potencjału obiektu (w tym przypadku powiatu żagańskiego).

Istotą analizy SWOT jest kategoryzacja posiadanych danych wedle czterech kluczowych grup czynników:

- **S (Strengths) – mocne strony** – atuty, przewagi, zalety analizowanego podmiotu;
- **W (Weaknesses) – słabe strony** – słabości, bariery, wady analizowanego podmiotu;
- **O (Opportunities) – szanse** – potencjalne możliwości korzystnej zmiany;
- **T (Threats) – zagrożenia** – potencjalne bariery i niebezpieczeństwa zmiany niekorzystnej.

Zgodnie z założeniami metody, mocne i słabe strony identyfikuje się pośród wewnętrznych zasobów obiektu, szanse i zagrożenia natomiast – przede wszystkim wśród czynników zewnętrznych. Zaprezentowane poniżej zestawienia (tabele 32-35) stanowią syntezę przeprowadzonych w trakcie prac nad niniejszym dokumentem analiz, w szczególności priorytetowych – w zakresie rozwiązywania problemów społecznych i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu – obszarach.

W oparciu o dostępne dane wyodrębniono cztery główne kategorie zjawisk i problemów, wymagające wsparcia i wielowymiarowej interwencji (odzwierciedla je także struktura niniejszej *Strategii*). Pierwszą i zarazem najbardziej podstawową płaszczyzną stanowi **Rodzina jako podmiot wsparcia**. W tym najszerszej potraktowanym obszarze uwzględniono między innymi: 1) ekonomiczne warunki życia rodzin, w tym deprawację materialną i ubóstwo; 2) problematykę realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych; 3) problemy uzależnień; 4) problem przemocy domowej; a także 5) kwestie związane z pieczą zastępczą. Warto podkreślić aktywizujący rodzinę charakter działań projektowanych i podejmowanych przez instytucje pomocowe. Zgodnie z tą ideą, rodzina – jako podmiot – powinna brać czynny udział we wprowadzanych zmianach, współpracując z instytucjami udzielającymi jej (lub jej członkom) wsparcia na zasadzie partnerstwa. Kolejne wyodrębnione obszary to: **Problemy osób niepełnosprawnych i starszych, Bezrobocie i sytuacja na lokalnym rynku pracy oraz Bezdomność i wykluczenie mieszkaniowe**.

Warto podkreślić, że poszczególne obszary nie mają charakteru rozłącznego (dla przykładu – osoby starsze, niepełnosprawne czy bezrobotne również funkcjonują w rodzinach i rodziny te również są/powinny być podmiotem wsparcia). Ich wyodrębnienia/rozdziłu dokonano wyłącznie na potrzeby analityczne. Ważne, aby programowane i podejmowane w tych płaszczyznach działania miały jednak charakter kompleksowy i scalający oraz przyjmowały postać przemyślanego, spójnego, systemowego wsparcia, a nie wielości nieskoordynowanych, niepowiązanych ze sobą lub dublujących się doraźnych interwencji.

W każdym z wyróżnionych obszarów szczególną uwagę zwrócono na kwestię dostępności i jakości usług społecznych, kierowanych do zróżnicowanych kategorii odbiorców, w tym także usług, których świadczeniodawcami są (ewentualnie mogą być) podmioty ekonomii społecznej i inne organizacje pozarządowe. Wobec narastającego zapotrzebowania w tym obszarze właśnie kwestia rozwoju usług społecznych i współpracy pomiędzy jednostkami samorządowymi a NGO-sami wydaje się być jednym z priorytetów odpowiedzialnej polityki społecznej, co znajduje rozwinięcie także w części programowej niniejszego dokumentu.

Przygotowując poniższe zestawienia, wykorzystano całość materiału empirycznego zgromadzonego w trakcie prac nad dokumentem, w tym dane ilościowe (dokumenty statystyki publicznej; raporty i sprawozdania przygotowywane przez instytucje działające na terenie województwa i powiatu, także dokumenty programowe i strategiczne szczebla regionalnego i lokalnego), jak również jakościowe, w postaci sugestii i konkluzji wypracowanych w ramach eksperckich konsultacji społecznych.

Tabela 32

Analiza SWOT – Obszar I: Rodzina jako podmiot wsparcia

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze funkcjonująca instytucjonalna infrastruktura pomocowa (w tym Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, Powiatowy Urząd Pracy, poradnie specjalistyczne itp.) • efektywna działalność PCPR (dobrze rozwinięta współpraca z pozostałymi jednostkami samorządowymi i niektórymi podmiotami pozarządowymi) • dobrze przygotowane i wykształcone kadry działające w obszarze wsparcia rodziny • funkcjonowanie dwóch poradni psychologiczno-pedagogicznych na terenie powiatu • działalność Specjalistycznej Poradni Rodzinnej w Żaganiu oraz punktów wsparcia psychologicznego w PCPR w Żaganiu oraz w Szprotawie (przy OPS) • działalność Poradni dla Uzależnionych i ich Rodzin „Pomocna Dłoń” w Szprotawie • współpraca PCPR z Lubuskim Stowarzyszeniem na Rzecz Kobiet „BABA”, świadczącym pomoc ofiarom przemocy domowej • działający Dom Samotnej Matki w Żaganiu • kampanie społeczno-profilaktyczne i edukacyjne, realizowane przez Komendę Powiatową Policji w Żaganiu, kierowane zwłaszcza do młodych ludzi, mające zwiększać ich świadomość w zakresie niebezpieczeństw, jakie niosą za sobą uzależnienia (w szczególności zażywanie narkotyków i innych środków psychoaktywnych, w tym tzw. „dopalaczy”) • działalność gminnych/lub miejskich Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych • działanie trzech żłobków i dwóch klubów dziecięcych • wysoki w porównaniu do innych powiatów w województwie wskaźnik dzieci objętych opieką w żłobkach • funkcjonowanie przedszkola dla dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu prowadzonego przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym „Dalej Razem” • bardzo dobrze rozwinięta sieć placówek dziennego wsparcia (świetlice dla dzieci) • działalność niektórych fundacji i organizacji pozarządowych (np. fundacja Piętro Wyżej) • efektywne wykorzystywanie funduszy zewnętrznych (w tym funduszy unijnych) w obszarze polityki społecznej i pomocy społecznej • opracowane lokalne (gminne) strategie rozwiązywania problemów społecznych • poprawiające się materialne warunki życia mieszkańców powiatu, zwłaszcza rodzin z dziećmi • spadek zasięgu ubóstwa, w tym ubóstwa skrajnego • znaczący i systematyczny na przestrzeni ostatnich lat spadek udziału osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie mieszkańców powiatu • systematyczny spadek liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa i bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego • żyte (wspierające się, solidarne i świadczące wzajemną pomoc na rzecz swoich członków) społeczności w niektórych miejscowościach powiatu • dostępność specjalistycznych szkoleń dla rodzin zastępczych, 	<ul style="list-style-type: none"> • mniejsza dostępność do infrastruktury pomocowej na terenach wiejskich • ciągle wysoki udział rodzin objętych instytucjonalną pomocą społeczną w części gmin powiatu • niewielki udział rodzin objętych pomocą w postaci pracy socjalnej w ogólnej liczbie rodzin objętych pomocą społeczną • stała obecność wśród osób objętych pomocą społeczną takich kategorii i grup beneficjentów, którzy są trwale uzależnieni od instytucjonalnego wsparcia i nie wykazują dążeń do usamodzielnienia się • wyłącznie instrumentalne traktowanie instytucji pomocy społecznej przez część klientów (brak zainteresowania pozamaterialnymi formami wsparcia) • relatywnie niewielka liczba organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej działających w obszarze pomocy społecznej (w tym podmiotów świadczących usługi na rzecz potrzebujących zróżnicowanego wsparcia rodzin) • niedostatecznie dobrze rozwinięta współpraca między jednostkami samorządu terytorialnego a organizacjami pozarządowymi, w tym podmiotami ekonomii społecznej w zakresie świadczenia usług na rzecz wsparcia rodzin ze zróżnicowanymi problemami • niedostatecznie dobrze rozwinięta współpraca instytucji pomocowych z placówkami oświatowymi • względnie słaba oferta zajęć pozalekcyjnych w niektórych gminach i szkołach (w tym brak zajęć kompensacyjnych, wyrównawczych) • niedostateczna oferta zajęć (w tym ogólnorozwojowych, sportowych, artystycznych itp.) oraz miejsc (infrastruktury) do spędzania wolnego czasu dedykowanych młodzieży (kluby dla młodzieży w świetlicach lub miejscowych ośrodkach kultury, boiska sportowe, specjalne „wiaty” dla młodzieży spędzającej czas na świeżym powietrzu itp.) • brak poczucia bezpieczeństwa w niektórych miejscach publicznych (np. przystanki autobusowe itp.) • niewielka dostępność Szkół dla Rodziców i Wychowawców • niski kapitał kulturowy i społeczny części rodziców oraz dzieci i młodzieży • brak pielęgniarek środowiskowych • brak wiarygodnych i aktualnych danych nt. zasięgu i skali takich problemów jak alkoholizm czy narkomania w powiecie (w tym nt. dostępności i korzystania zwłaszcza przez młodzież z tzw. „dopalaczy”) • brak telefonów zaufania dla dzieci i młodzieży w związku z narastającym problemem uzależnień i używek • nasilające się zjawisko przemocy domowej (wg danych KPP w Żaganiu nt. interwencji domowych) • brak ośrodków/punktów interwencji kryzysowej • brak specjalistycznych placówek oferujących pomoc i świadczących usługi na rzecz osób uzależnionych (w tym placówek readaptacji osób uzależnionych) • niedostateczny zakres współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami zajmującymi się problematyką uzależnień i świadczą pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom • ograniczony dostęp do infrastruktury pomocowej, usług społecznych i oferty kulturalnej na terenach wiejskich

<p>osób prowadzących rodzinne domy dziecka oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i prowadzenia rodzinnego domu dziecka rodziców, organizowanych przez PCPR</p> <ul style="list-style-type: none"> dobrze działający i rozwinięty system rodzinnej pieczy zastępczej w dużej mierze oparty na rodzinach zastępczych spokrewnionych z dzieckiem 	<ul style="list-style-type: none"> słabo rozwinięta sieć komunikacyjna w powiecie (np. brak połączeń autobusowych, kolejowych) względnie niewielka liczba zawodowych rodzin zastępczych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> możliwość pozyskiwania i wykorzystywania środków zewnętrznych, w tym środków z funduszy unijnych przez instytucje i organizacje pomocowe w zakresie wsparcia rodzin rozwój współpracy pomiędzy sektorem publicznym a pozarządowym w obszarze pomocy społecznej – wypracowanie jednolitych rozwiązań (także zasad współpracy) w tym zakresie (integracja działań i podejmowanych inicjatyw) regulacje prawne jednoznacznie definiujące zasady współpracy pomiędzy jednostkami samorządowymi a organizacjami pozarządowymi w tym podmiotami ekonomii społecznej rozwój usług społecznych świadczonych na rzecz potrzebujących rodzin przez organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej rozpisywanie konkursów grantowych na świadczenie usług społecznych i prowadzenie specjalistycznej działalności w zakresie rozwiązywania problemów społecznych utworzenie w strukturze PCPR w Żaganiu Centrum Wsparcia Rodziny – jako jednostki koordynującej działania i usługi świadczone na rzecz mieszkańców i rodzin w poszczególnych gminach powiatu wzrastająca rola pracy socjalnej jako formy pomocy rodzinie (rozwój pracy socjalnej na zasobach rodziny) wzrastająca rola asystentów rodziny w procesie aktywizowania beneficjentów pomocy społecznej zmiany w funkcjonowaniu instytucji pomocowych (w systemie pomocy społecznej) sprzyjające aktywizacji beneficjentów pomocy (zmiana w proporcjach oferowanego wsparcia – od zasiłków finansowych do usług i pozafinansowych form pomocy) utworzenie całodobowego centrum/punktu interwencji kryzysowej rozwój rodzinnych form opieki nad dzieckiem (w tym rodzinnej pieczy zastępczej, także zawodowych rodzin zastępczych) utworzenie bezpłatnego telefonu zaufania dla dzieci i młodzieży w związku z narastającym problemem uzależnień organizowanie szkoleń dla pracowników placówek pomocowych, ale i oświatowych w zakresie profilaktyki uzależnień efektywniejsze wykorzystywanie (w tym częstsze wszczynanie) procedury Niebieskiej Karty m.in. przez Policję i ośrodki pomocy społecznej w przypadku stwierdzenia przemy dowej rozwój szkół i innych placówek oświatowych oraz oferty zajęć pozalekcyjnych (zwłaszcza na terenach wiejskich) rozwój nowych form współpracy pomiędzy szkołami a pozostałymi instytucjami działającymi w obszarze polityki społecznej, w tym instytucjami pomocowymi i kulturalnymi (bogatsza i spójna oferta zajęć pozalekcyjnych i imprez organizowanych dla dzieci; szkoły jako lokalne centra kultury; efektywniejsze wykorzystanie dostępnych środków finansowych, np. środki na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych) rozwój streetworkingu jako formy pracy socjalnej (w tym pracy z młodzieżą zwłaszcza zagrożoną wykluczeniem społecznym) rozwój idei i wzrost dostępności Szkół dla Rodziców i Wychowawców 	<ul style="list-style-type: none"> kryzysy gospodarcze powodujące wzrost bezrobocia i pogarszanie się sytuacji na rynku pracy w skali kraju i regionu i w efekcie pogorszenie materialnych warunków życia rodzin pogarszająca się sytuacja demograficzna powiatu (starzenie się populacji, spadek dzietności) zmniejszająca się rola rodziny jako źródła wsparcia problem ciągłości nowo wprowadzonych świadczeń rodzinnych, poprawiających sytuację materialną rodzin z dziećmi (programy „Rodzina 500+”, „Dobry start” itp.) brak możliwości sprawowania kontroli nad częścią rodzin, które z racji pozyskiwania nowych świadczeń wychowawczych znajdują się obecnie poza systemem instytucjonalnej pomocy społecznej (ryzyko pogłębiających się dysfunkcji rodzin) ryzyko trwałego uzależnienia części rodzin od instytucjonalnej pomocy, w tym świadczeń finansowych wzrost niechęci wobec działań samopomocowych i aktywizacyjnych stygmatyzacja dzieci z rodzin objętych pomocą społeczną ograniczenia finansowe w zakresie działań na rzecz wspierania rodzin (w tym na efektywną pomoc społeczną, aktywizację społeczno-zawodową osób i rodzin objętych pomocą, edukację, rozwój rodzinnej pieczy zastępczej itp.) ubożenie kadr pomocy społecznej i niski prestiż zawodu formalno-prawne bariery współpracy pomiędzy jednostkami samorządowymi a organizacjami samorządowymi w tym podmiotami ekonomii społecznej narastanie problemów związanych ze spożywaniem tzw. „dopalaczy” i innych środków psychoaktywnych przez młodzież wzrastająca liczba osób uzależnionych w skali kraju i regionu wzrost atomizacji społecznej skutkujący wzrastającą znieczulicą społeczną (m.in. wobec problemów osób uzależnionych, ofiar przemocy domowej itp.)

<ul style="list-style-type: none"> • rozwój kompleksowych działań na rzecz i w zakresie pedagogizacji rodziców • wzrost liczby etatów dla psychologów (w placówkach pomocowych), psychiatrów dziecięcych i psychoonkologów (w placówkach ochrony zdrowia itp.) • wzrost nakładów finansowych na szkolenia i specjalizację kadry instytucji i organizacji pomocowych • systemowe działania na rzecz wzrostu prestiżu zawodów zaliczanych do służb społecznych (w tym w szczególności pracowników socjalnych) • utrzymanie (i dalszy rozwój) programów rządowych wspierających rodziny, w tym poprawiających materialne warunki życia rodzin • kreowanie polityki społecznej i prorodzinnej opartej na solidarności międzypokoleniowej • rozwój pronatalistycznych narzędzi polityki społecznej wpływających na wzrost dzietności i w efekcie poprawę sytuacji demograficznej w skali kraju i regionu	
--	--

Źródło: opracowanie własne

Tabela 33

Analiza SWOT – Obszar II: Problemy osób niepełnosprawnych i starszych

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • dobrze funkcjonująca i względnie dobrze rozwinięta podstawowa instytucjonalna infrastruktura pomocowa • efektywna działalność PCPR (dobrze rozwinięta współpraca z pozostałymi jednostkami samorządowymi i niektórymi podmiotami pozarządowymi) • działalność Warsztatu Terapii Zajęciowej w Wiechlicach • działalność Szprotawskiego Zakładu Aktywności Zawodowej • działalność dwóch Centrów Integracji Społecznej – WINDA i „Rozwój” • działalność Klubu Integracji Społecznej w Szprotawie • działalność dwóch spółdzielni socjalnych – WINDA i „Silvanus” • dobrze układająca się współpraca PCPR z Lutolską Spółdzielnią Socjalną WINDA i Warsztatem Terapii Zajęciowej w Wiechlicach • realizacja w PCPR programów i projektów aktywizujących, skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych • możliwość skorzystania z dofinansowań na turnusy rehabilitacyjne, zakup sprzętu rehabilitacyjnego, likwidację barier architektonicznych, barier w komunikowaniu się itp. oferowanych przez PCPR • wykwalifikowana i dobrze przygotowana kadra, mogąca świadczyć usługi środowiskowe • stosunkowo dobrze rozwinięta sieć klubów seniora (4 działające kluby – w Gościeszowicach, Małomicach, Żaganii i Szprotawie) • działalność Środowiskowego Domu Samopomocy w Szprotawie • działalność Domu Dniennego Pobytu w Żaganii • funkcjonowanie Powiatowej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych • funkcjonowanie mieszkań treningowych służących usamodzielnianiu się osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu prowadzonych przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym „Dalej Razem” • funkcjonowanie przedszkola dla dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu prowadzonego przez Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym „Dalej Razem • opracowany powiatowy program ochrony zdrowia psychicznego • działalność Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Żaganii, Łowej i Szprotawie 	<ul style="list-style-type: none"> • jeden z najwyższych w województwie odsetek osób niepełnosprawnych w populacji powiatu (18,4% – dane z NSP z 2011 r.) • przewaga osób z umiarkowanym i znacznym stopniem niepełnosprawności w populacji niepełnosprawnych w powiecie • niekorzystna sytuacja demograficzna – systematyczny wzrost udziału osób starszych w populacji powiatu • wzrastający wskaźnik obciążenia demograficznego • trudna sytuacja osób niepełnosprawnych na lokalnym rynku pracy • słaby dostęp osób niepełnosprawnych i starszych do kompleksowych środowiskowych usług społecznych oraz usług i opieki świadczonej w miejscu zamieszkania • słabo rozwinięty wolontariat (brak centrów wolontariatu) • niskie dochody osób niepełnosprawnych i starszych wymagających wsparcia • utrzymujący się na stałym poziomie od lat udział rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej lub ciężkiej choroby • niewielka ilość zakładów pracy chronionej, zatrudniających osoby niepełnosprawne • niewielki dostęp do alternatywnych form zatrudnienia w przypadku osób niepełnosprawnych • niewystarczająca ilość usług opiekuńczych, asystenckich i wspomagających rodzinę • brak dostępu do opieki wytchnieniowej • brak domu pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku • brak domu pomocy społecznej dla osób przewlekle chorych, dla osób niepełnosprawnych fizycznie i intelektualnie • słabo rozwinięta sieć domów dziennego pobytu (jeden DDP w Żaganii) • słabo rozwinięta sieć środowiskowych domów samopomocy (jeden ŚDS w Szprotawie) • niewystarczająca oferta warsztatów terapii zajęciowej (jeden WTZ w Wiechlicach) • ograniczony dostęp do infrastruktury pomocowej i usług społecznych na terenach wiejskich • słabo rozwinięta sieć komunikacyjna w powiecie (np. brak połączeń autobusowych, kolejowych itp.) • ograniczona mobilności osób starszych i niepełnosprawnych, korzystających z pomocy społecznej • niewystarczający dostęp do sprzętu rehabilitacyjnego – brak wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego • słabo rozwinięta sieć mieszkań wspomaganých i treningowych • obecność barier architektonicznych (i innych barier) w przestrzeni publicznej • słabo rozbudowany sektor pozarządowy w zakresie wsparcia osób starszych i niepełnosprawnych (w tym niepełnosprawnych dzieci)
<p style="text-align: center;">SZANSE</p>	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość pozyskiwania i wykorzystywania środków zewnętrznych, w tym środków z funduszy unijnych przez instytucje i organizacje pomocowe w zakresie wsparcia i usług świadczonych na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych 	<ul style="list-style-type: none"> • kryzysy gospodarcze powodujące obniżenie nakładów finansowych na edukację osób niepełnosprawnych, rehabilitację i działania w zakresie społecznego włączenia osób starszych i niepełnosprawnych

<ul style="list-style-type: none"> • możliwość skorzystania z dofinansowań oferowanych przez PFRON • wzrost środków na edukację dzieci i młodzieży niepełnosprawnej • rozwój współpracy pomiędzy sektorem publicznym a pozarządowym w obszarze pomocy społecznej – wypracowanie jednolitych rozwiązań (także zasad współpracy) w tym zakresie • regulacje prawne definiujące zasady współpracy pomiędzy jednostkami samorządowymi a organizacjami pozarządowymi w tym podmiotami ekonomii społecznej • rozwój i popularyzacja idei wolontariatu w społeczeństwie polskim (także w powiecie żagańskim) • rozwój usług społecznych świadczonych na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych przez organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej • wzrastająca standaryzacja usług społecznych (profesjonalizm świadczonych usług) • wzrost nakładów finansowych na szkolenia i specjalizację kadry instytucji i organizacji pomocowych • rozpisywanie konkursów grantowych na świadczenie usług społecznych i prowadzenie specjalistycznej działalności w zakresie rozwiązywania problemów społecznych • wzrastająca świadomość społeczna w zakresie pogłębiających się problemów demograficznych i fizycznego podłoża wykluczenia społecznego, a także w zakresie potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych • mobilizacja środowisk sąsiedzkich do włączania się w działania opiekuńcze na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych (wsparcie w miejscu zamieszkania) • wzrastające zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem osób niepełnosprawnych • utworzenie w strukturze PCPR w Żaganiu Centrum Wsparcia Rodziny – jako jednostki koordynującej działania i usługi świadczone na rzecz mieszkańców i rodzin w poszczególnych gminach powiatu (w tym na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych oraz rodzin, w których osoby te funkcjonują) • organizacja i rozwój szkoleń dla asystentów osób niepełnosprawnych/trenerów aktywności (organizowanych np. w ramach utworzonego Centrum Wsparcia Rodziny) • rozwój sieci DDP i ŚDS • rozwój rodzinnych domów opieki • rozwój sieci mieszkań treningowych i wspomaganych służących usamodzielnianiu się osób z niepełnosprawnościami • rozwój specjalistycznego wsparcia w zakresie m.in. grup wsparcia, poradnictwa psychologicznego, prawnego, rodzinnego itp. • rozwój sieci gminnych Centrów Usług Opiekuńczych • szeroka współpraca jednostek samorządowych w tym PCPR oraz organizacji pozarządowych w zakresie powołania instytucji „mobilnych opiekunów” osób starszych i niepełnosprawnych oraz „społecznego taxi” (środki finansowe na zakup środków transportu, szkolenia kadry, wsparcie logistyczne) • utworzenie we współpracy z organizacjami pozarządowymi „Lotnej Brygady Technicznej” świadczącej drobne usługi „remontowo-naprawcze” na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych • rozwój współpracy i wprowadzenie na teren powiatu wzorców działań realizowanych przez fundacje i organizacje pozarządowe spoza powiatu (o większym niż lokalny zasięgu), np. Fundacja Eu-dajmonia (woj. dolnośląskie) • rozwój idei Banków Czasu (ewentualne utworzenie Banków Czasu np. przy ośrodkach pomocy społecznej) • utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego • aplikowanie o środki z rządowego programu „Senior+” na rozbu- 	<ul style="list-style-type: none"> • pogarszająca się sytuacja demograficzna powiatu (starzenie się populacji, wzrost odsetka osób niepełnosprawnych) • migracje młodych osób – deficyt opieki nad starszymi i niepełnosprawnymi członkami rodzin • przemiany kulturowe prowadzące do zmniejszającej się roli rodziny jako źródła wsparcia • sukcesywnie wzrastające zapotrzebowanie na opiekę i usługi świadczone na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych • trudności w zapewnieniu właściwej opieki osobom starszym na skutek poważnych braków w infrastrukturze pomocy społecznej • potencjalny wzrost stopy bezrobocia negatywnie wpływający na aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych i ich sytuację na rynku pracy • pogłębiająca się niska aktywność społeczna i zawodowa osób starszych i niepełnosprawnych • niski poziom integracji poszczególnych elementów systemu wsparcia osób niepełnosprawnych (edukacja, orzecznictwo, rehabilitacja, pomoc społeczna i usługi społeczne)
---	---

<p>dowę ośrodków wsparcia w środowisku lokalnym, w szczególności Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzrost nakładów finansowych na szkolenia i specjalizację kadry instytucji i organizacji pomocowych • utrzymanie (i rozwój) programów rządowych w zakresie wsparcia osób niepełnosprawnych i starszych • kreowanie polityki społecznej i rodzinnej opartej na solidarności międzypokoleniowej – większa dbałość o rodziny udzielające wsparcia osobom zależnym	
---	--

Źródło: opracowanie własne

Tabela 34

Analiza SWOT – Obszar III: Bezrobocie i sytuacja na lokalnym rynku pracy

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • znaczne zasoby kapitału ludzkiego • dobrze rozwinięta sieć placówek oświatowych na terenie powiatu, umożliwiającą kształcenie na poziomie ponadpodstawowym w oddziałach o zróżnicowanych profilach • znaczne możliwości kształcenia na poziomie zawodowym (względnie zróżnicowana oferta kształcenia) • bliskość Zielonej Góry, umożliwiającą kształcenie na poziomie średnim i wyższym w tamtejszych placówkach oświatowych (w tym uczelniach wyższych) • możliwość elastycznego dostosowywania oferty kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy • systematycznie rosnący poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców powiatu (wzrost udziału osób z wyższym wykształceniem w populacji i zmniejszanie się odsetka osób legitymujących się najniższym poziomem wykształcenia lub bez formalnego wykształcenia) • rosnąca liczba podmiotów gospodarczych na terenie powiatu (zwłaszcza małych i średnich firm) • długie tradycje niektórych branż działających na terenie powiatu (przemysł drzewny, włókienniczy, odzieżowy, ceramiczno-budowlany) • znaczący i systematyczny spadek stopy bezrobocia rejestrowanego w powiecie • znaczny udział w populacji bezrobotnych osób poniżej 45 roku życia, z wykształceniem co najmniej zasadniczym zawodowym (posiadających choćby minimalne formalne kwalifikacje zawodowe) • dominujący udział w populacji bezrobotnych osób najkrócej pozostających bez pracy – do 3 miesięcy (ok. 40% ogółu bezrobotnych – dane za 2018 r.) • efektywne działania Powiatowego Urzędu Pracy w Żaganiu (w tym Centrum Aktywizacji Zawodowej) • rozbudowany wachlarz usług kierowanych przez PUP do osób bezrobotnych i osób poszukujących zatrudnienia (m.in. w zakresie pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej) • wysoka efektywność programów i projektów aktywizujących osoby bezrobotne, kierowanych zwłaszcza do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy • efektywne wykorzystywanie środków z funduszy europejskich i z Funduszu Pracy przez PUP • działanie Klubu Integracji Społecznej w Szprotawie i współpraca z PUP w Żaganiu • działalność dwóch międzygminnych centrów integracji społecznej – WINDA i „Rozwój” • działalność dwóch spółdzielni socjalnych na terenie powiatu – „Silvanus” i WINDA 	<ul style="list-style-type: none"> • względnie niewielka liczba inwestycji zagranicznych na terenie powiatu żagańskiego • znikoma liczba dużych podmiotów gospodarczych, zatrudniających powyżej 50 osób • zaledwie dwa podmioty gospodarcze (dane za 2018 r.) zatrudniające powyżej 250 osób • niewielkie zainteresowanie uczniów kształceniem w zawodach deficytowych • oferta kształcenia części placówek oświatowych niedostatecznie dostosowana do wymogów lokalnego rynku pracy • niedostateczna współpraca instytucji rynku pracy z placówkami edukacyjnymi na terenie powiatu • niekorzystna sytuacja demograficzna powiatu (starzenie się populacji) • wzrost współczynnika obciążenia demograficznego • ujemne saldo migracji – odpływ mieszkańców w wieku produkcyjnym z terenu powiatu • wysoka – na tle województwa i innych powiatów – stopa bezrobocia rejestrowanego • ciągle duży udział w populacji bezrobotnych osób młodych do 30 roku życia • znaczący udział w populacji bezrobotnych osób w wieku niemobilnym, powyżej 45 roku (37% – dane za 2018 r.) • znaczący odsetek osób długotrwale bezrobotnych (blisko 30% – powyżej 12 miesięcy) • zła sytuacja kobiet na lokalnym rynku pracy, w tym spadająca aktywność zawodowa kobiet • pogłębiająca się i utrwalająca przewaga kobiet w populacji bezrobotnych • dłuższy czas pozostawania bez pracy w przypadku bezrobotnych kobiet • słabo rozwinięta sieć spółdzielni socjalnych (tylko dwie spółdzielnie socjalne – „Silvanus” i WINDA) • niski poziom wynagrodzeń w powiecie i regionie • brak „społecznej odpowiedzialności biznesu” – niechęć części pracodawców do zatrudniania klientów instytucji pomocowych (stygmatyzacja)
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość pozyskiwania i wykorzystywania środków zewnętrznych, w tym środków z funduszy unijnych (w tym przez pracodawców, PUP itp.) • pozyskanie inwestorów i zagospodarowanie terenów inwestycyjnych znajdujących się na terenie powiatu • położenie powiatu (bliskość autostrady i przejść granicznych) 	<ul style="list-style-type: none"> • kryzysy gospodarcze powodujące wzrost bezrobocia i pogorszenie się sytuacji na rynku pracy w skali kraju i regionu • mała stabilność systemu prawnego w Polsce • trudności w minimalizowaniu zjawiska długotrwale bezrobocia z uwagi na względnie wysoką w skali powiatu stopę bezrobocia

<ul style="list-style-type: none"> • dobre warunki do rozwoju strefy obsługi ruchu tranzytowego • bliskość granicy – dobre warunki do rozwoju współpracy transgranicznej • rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw (zwłaszcza produkcyjno-usługowych i turystycznych) • rozwój przemysłu rolno-spożywczego i przetwórczego zwłaszcza na obszarach rolniczych, położonych w południowo-zachodniej i północnej części powiatu • utrzymująca się dobra koniunktura gospodarcza w kraju i regionie (wzrost popytu na pracę, wzrost poziomu wynagrodzeń) • powstrzymanie procesów odpływu ludności z terenu powiatu • ewentualne preferencyjne warunki osiedlania się dla potencjalnie nowych mieszkańców • wypracowanie mechanizmów zatrzymywania w społecznościach lokalnych najlepiej wykształconych mieszkańców (np. system stypendialny, czasowe mieszkania „służbowe” itp.) • postępujący wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców powiatu • efektywniejsze dostosowywanie oferty kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy (monitorowanie zapotrzebowania i tworzenie kierunków zamawianych) • poprawa jakości (i rozwój) kształcenia zawodowego • wzrost wartości i znaczenia kwalifikacji zawodowych (zarówno u pracodawców, jak i pracobiorców) • utrzymujący się spadek bezrobocia rejestrowanego • poprawa kwalifikacji zawodowych i wzrost aktywizacji osób bezrobotnych, szczególnie z grup ryzyka (w tym kobiet i osób w wieku powyżej 50 roku życia, osób niepełnosprawnych) • wprowadzenie zasad standaryzacji usług świadczonych na rzecz osób bezrobotnych • rozpisywanie konkursów grantowych na świadczenie usług społecznych i prowadzenie specjalistycznej działalności w zakresie rozwiązywania problemów społecznych • rozwój subsydiowanych form zatrudnienia • rozwój alternatywnych form zatrudniania, w tym rozwój spółdzielni socjalnych i innych podmiotów ekonomii społecznej, zatrudniających osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (np. osoby z niepełnosprawnościami) • rozwój i zacieśnianie współpracy pomiędzy Powiatowym Urzędem Pracy, centrami integracji społecznej i pracodawcami • wypracowanie mechanizmów szybkiego „delegowania” do pracy osób, które ukończyły kursy kwalifikacyjne lub przygotowujące do wykonywania zawodu, organizowane np. przez PUP, CIS itp. • większa otwartość pracodawców na zatrudnianie osób będących klientami instytucji pomocowych (w tym PUP, CIS itp.) • rozwój i wdrażanie idei „społecznej odpowiedzialności biznesu” • rozwój współpracy sektora publicznego z organizacjami pozarządowymi – zwłaszcza w zakresie usług świadczonych na rzecz osób bezrobotnych • wychowanie do wartości (wzrost wartości edukacji i wykształcenia, wzrost wartości pracy) – systemowe wsparcie rodzin w wychowywaniu dzieci 	<ul style="list-style-type: none"> • ryzyko utrwalenia bezrobocia pewnych kategorii mieszkańców • niechęć osób długotrwale bezrobotnych do podnoszenia własnych kwalifikacji i/lub kontynuowania lub uzupełniania edukacji w ramach szkoleń, projektów i programów aktywizacyjnych oferowanych przez PUP i inne podmioty • ryzyko międzygeneracyjnej transmisji (dziedziczenia) bezrobocia (w efekcie postępujące zjawisko pauperyzacji i/lub uzależnienia od świadczeń socjalnych) • wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego • ograniczenie możliwości pozyskiwania i korzystania z funduszy zewnętrznych, w tym z funduszy unijnych • postępujące procesy depopulacji powiatu (w tym spowodowane ujemnym saldem migracji) • szybszy rozwój gospodarczy powiatów (i regionów) ościennych – ryzyko wzrostu skali migracji • odpływ najlepiej wykształconych i wykwalifikowanych mieszkańców powiatu • utrzymujący się spadek aktywności ekonomicznej kobiet (m.in. na skutek nowo wprowadzanych programów w zakresie polityki prorodzinnej) • wzrastająca liczba osób (i rodzin) utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych (zasiłków socjalnych, świadczeń wychowawczych itp.) • spadek chęci do pracy i podstawowych umiejętności/kompetencji pozwalających na podjęcie jakiegokolwiek zatrudnienia przez część osób deklaratywnie bezrobotnych (zwłaszcza młodych) • wzrost pensji minimalnej (w kontekście niechęci zatrudniania przez pracodawców osób z najniższymi kwalifikacjami lub bez kwalifikacji) – ryzyko wzrostu stopy bezrobocia
---	--

Źródło: opracowanie własne

Tabela 35

Analiza SWOT – Obszar IV: Bezdomność i wykluczenie mieszkaniowe

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> niewielki zasięg problemu bezdomności w skali powiatu wzajemna odpowiedzialność członków rodziny za siebie i solidarność rodzinna (zwłaszcza w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych) relatywnie dopasowana do rozmiarów zjawiska liczba placówek (i miejsc) oferujących wsparcie osobom bezdomnym (w tym wyłącznie wsparcie doraźne) względnie niewielki udział osób objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w powiecie funkcjonowanie Domu Samotnej Matki w Żaganiu funkcjonowanie Schroniska dla Osób Bezdomnych Markot w Lutynce funkcjonowanie Ogrzewalni w Iłowej działalność KIS, CIS i spółdzielni socjalnych na terenie powiatu 	<ul style="list-style-type: none"> możliwie niedoszacowany problem bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego w powiecie problem skrajnie substandardowych warunków mieszkaniowych niektórych mieszkańców powiatu trudności w readaptacji i aktywizacji społeczno-zawodowej osób długotrwale bezdomnych niewielkie zasób lokali socjalnych w gminach powiatu niewielki zasób mieszkań chronionych, treningowych (w tym dla wychowanków opuszczających pieczę zastępczą) (obecnie 2 mieszkania treningowe dla 4 osób) brak w skali powiatu schroniska dla osób bezdomnych niesamodzielnych (chorych, starszych, niepełnosprawnych), świadczących jednocześnie usługi opiekuńcze brak wypracowanych mechanizmów współpracy pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej a szpitalami (m.in. w zakresie opieki nad osobami samotnymi lub bezdomnymi opuszczającymi szpital, ale wymagającymi całodobowej opieki) słabo rozwinięta sieć zakładów opiekuńczo-leczniczych (jeden ZOL w Szprotawie) zbyt rozbudowany i restrykcyjny system procedur obowiązujący w placówkach udzielających doraźnego wsparcia osobom bezdomnym (np. zakaz położenia się w ogrzewalniach)
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> utrzymująca się dobra koniunktura gospodarcza, wpływająca na trwałą poprawę sytuacji materialnej mieszkańców powiatu spadek liczby osób bezdomnych w skali kraju i regionu możliwość aplikowania o środki budżetowe na rozwój mieszkalnictwa socjalnego stworzenie spójnego i długofalowego programu readaptacji i aktywizacji społeczno-zawodowej osób bezdomnych trwała współpraca pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej a szpitalami (m.in. w zakresie opieki nad osobami samotnymi lub bezdomnymi opuszczającymi szpital, ale wymagającymi całodobowej opieki) – wsparcie ze strony władz powiatu większa mobilizacja i odpowiedzialność za pacjenta ze strony placówek służby zdrowia (np. realizacja procedur związanych ze skierowaniem bezdomnego pacjenta do ZOL-u) stworzenie placówki dla osób bezdomnych niesamodzielnych (starszych, chorych, niepełnosprawnych), w której świadczone byłyby również usługi opiekuńcze rozwój sektora ekonomii społecznej, w zakresie podmiotów świadczących wsparcie i usługi na rzecz osób bezdomnych rozpisywanie konkursów grantowych na świadczenie usług społecznych i prowadzenie specjalistycznej działalności w zakresie rozwiązywania problemów społecznych nawiązanie współpracy z organizacjami działającymi od lat na rzecz osób bezdomnych (np. Fundacja Pomocy Wzajemnej BARKA, Stowarzyszenie MONAR, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta itp.) kampanie społeczne uczulające na problemy osób bezdomnych (zwłaszcza bezdomnych „ulicznych”) w szczególności w okres zimowym 	<ul style="list-style-type: none"> kryzysy gospodarcze powodujące wzrost bezrobocia i pogorszenie się sytuacji na rynku pracy, a w efekcie pogorszenie materialnych warunków życia rodzin (w skrajnych przypadkach nasilenie zjawiska bezdomności w skali kraju i regionu) zmniejszająca się rola rodziny jako źródła wsparcia wzrost udziału osób niepełnosprawnych i starszych (niesamodzielnych) w populacji bezdomnych, wymagających stałego lub długotrwałego pobytu w specjalistycznych placówkach niekorzystne dla lokatorów regulacje prawne w zakresie prawa eksmisyjnego problem przyszłej deinstytucjonalizacji osób faktycznie bezdomnych, obecnie hospitalizowanych lub przebywających w aresztach lub zakładach karnych nasilenie się problemów uzależnień (zwłaszcza alkoholizmu i narkomanii) skutkujących w skrajnych przypadkach wzrostem liczby bezdomnych (w tym młodych osób bezdomnych) problem deinstytucjonalizacji i usamodzielnienia się młodych ludzi będących podopiecznymi placówek opiekuńczo-wychowawczych (w tym domów dziecka, zakładów poprawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii czy specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych) – w kontekście utrzymujących się deficytów mieszkań chronionych i treningowych

Źródło: opracowanie własne

CZĘŚĆ B

PROGRAMOWANIE DZIAŁAŃ: CELE STRATEGII I KIERUNKI ICH REALIZACJI

IV. STRUKTURA CELÓW STRATEGII

4.1. Cel główny Strategii i cele strategiczne

Istotą każdej strategii rozwiązywania problemów społecznych jest wytyczenie kierunków działań zmierzających do eliminowania przyczyn i łagodzenia skutków dominujących w danym obszarze problemów społecznych oraz określenie zadań programowych i warunków ich realizacji. Wyznaczanie strategicznych celów interwencji i programowanie kierunków działań naprawczych odbywać się powinno zawsze w oparciu o rzetelną diagnozę sytuacji.

W przedkładanej *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025* społeczna diagnoza powiatu zaprezentowana została w części A niniejszego dokumentu, a jej efektem jest identyfikacja głównych obszarów problemowych występujących na terenie powiatu. Dzięki sporządzonej diagnozie, określono priorytety działań – cel główny, cele strategiczne oraz wynikające z nich szczegółowe cele operacyjne wraz z propozycjami konkretnych przedsięwzięć do zrealizowania w ramach przyjętych priorytetów.

Cel główny *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025* sformułowano w następujący sposób:

WZMACNIANIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ POWIATU POPRAZ AKTYWIZOWANIE I WŁĄCZANIE SPOŁECZNE OSÓB I RODZIN WYKLUCZONYCH LUB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

W ramach tak zdefiniowanego celu głównego wyodrębniono trzy cele strategiczne:

- I. USPRAWNIENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZINY, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH KIEROWANYCH DO RODZIN, STOPNIOWE PRZECHODZENIE OD POMOCY OPARTEJ NA ŚWIADCZENIACH FINANSOWYCH DO POMOCY O CHARAKTERZE USŁUGOWYM, AKTYWIZUJĄCYM**
- II. PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU ORAZ AKTYWIZACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I STARSZYCH, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH DEDYKOWANYCH TYM KATEGORIOM OSÓB ORAZ RODZINOM, W KTÓRYCH OSOBY TE FUNKCJONUJĄ**
- III. PRZECIWDZIAŁANIE BEZROBOCIU (ZWŁASZCZA DŁUGOTRWALEMU) I BEZDOMNOŚCI, AKTYWIZOWANIE I SPOŁECZNA READAPTACJA OSÓB WYKLUCZONYCH LUB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM Z RYNKU PRACY I/LUB BEZDOMNOŚCIĄ**

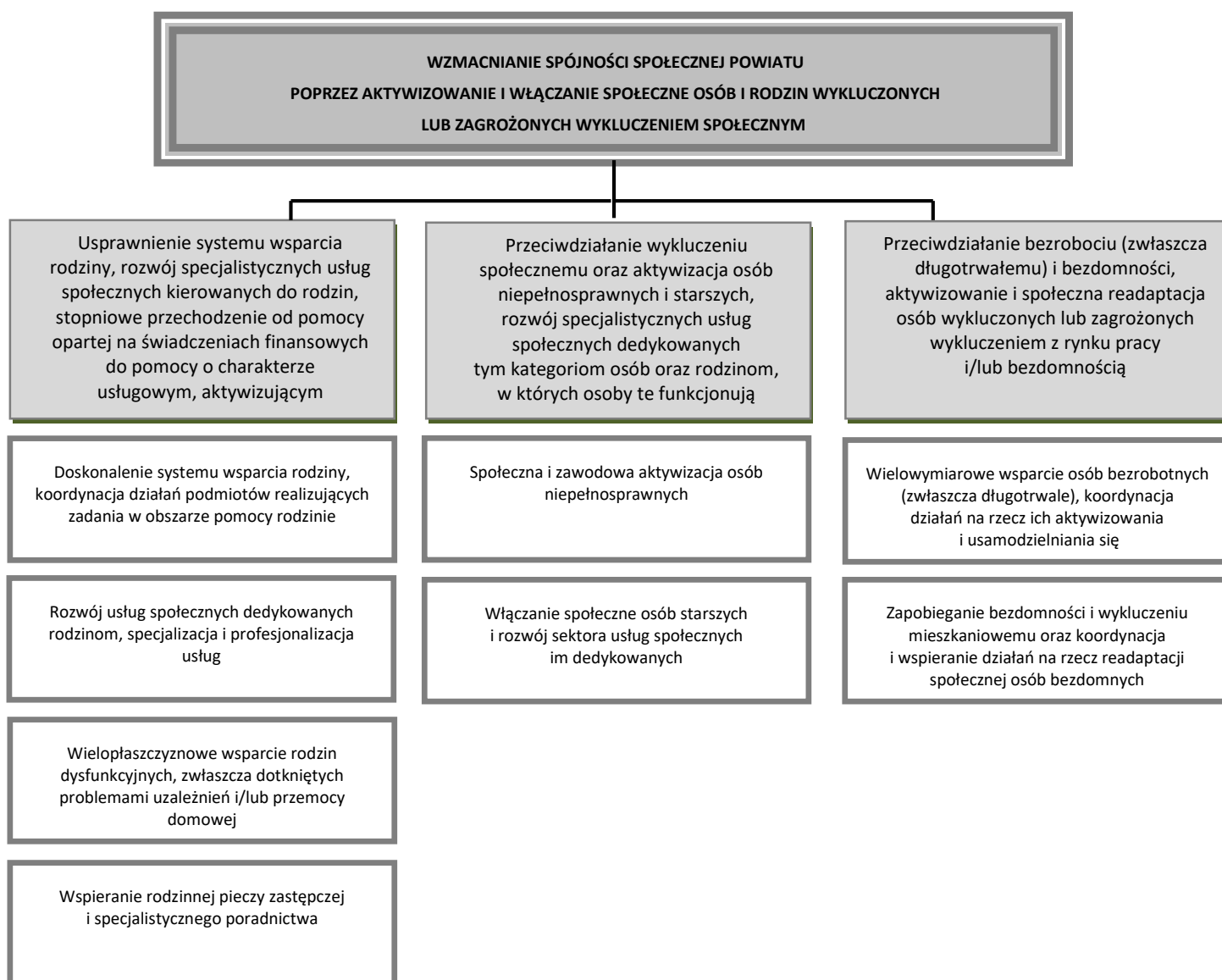
4.2. Cele strategiczne i cele operacyjne

W ramach zaprezentowanych powyżej celów strategicznych wyodrębniono osiem bardziej szczegółowych celów operacyjnych. Strukturę celów *Strategii* prezentuje wykres 14.

W dalszej części rozdziału, w formie tabelarycznej, przedstawiono poszczególne cele operacyjne, przyporządkowując im proponowane kierunki działań i konkretne przedsięwzięcia. Zgodnie z zasadami planowania strategicznego – i dbając o partycypacyjny charakter projektowanych działań – dla każdego z nich wskazano podmioty odpowiedzialne i/lub (współ)uczestniczące w ich realizacji. Wskazano również potencjalne źródła finansowania poszczególnych interwencji i określono podstawowe wskaźniki realizacji celów (tabele 36-43).

Wykres 14

Struktura celów *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025*

Źródło: opracowanie własne

Tabela 36

Cel operacyjny 1.1. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

<p align="center">Cel strategiczny I: USPRAWNIENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZINY, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH KIEROWANYCH DO RODZIN, STOPNIOWE PRZECHODZENIE OD POMOCY OPARTEJ NA ŚWIADCZENIACH FINANSOWYCH DO POMOCY O CHARAKTERZE USŁUGOWYM, AKTYWIZUJĄCYM</p>				
<p align="center">Cel operacyjny 1.1. Doskonalenie systemu wsparcia rodziny, koordynacja działań podmiotów realizujących zadania w obszarze pomocy rodzinie</p>				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
1.1.1.	Zapewnienie powszechnej dostępności do pomocy społecznej i poradnictwa specjalistycznego	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. OPS-y, PCPR, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów pomocy społecznej • liczba świadczeń pomocowych (w tym usług i porad specjalistycznych) • liczba osób i rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym • liczba szkoleń i projektów adresowanych do rodzin 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.1.2.	Zwiększenie dostępności do pomocy i usług społecznych na terenach wiejskich – poprawa infrastruktury komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. OPS-y, PCPR, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów pomocy społecznej z terenów wiejskich • liczba świadczeń pomocowych (w tym usług specjalistycznych) udzielonych mieszkańcom wsi • liczba osób i rodzin z terenów wiejskich objętych poradnictwem specjalistycznym • liczba podmiotów niepublicznych działających w obszarze pomocy społecznej i docierających ze wsparciem do mieszkańców wsi • uruchomione lokalne połączenia komunikacyjne (np. autobusowe) łączące wsie z ośrodkami miejskimi (także poza dniami nauki szkolnej) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.1.3.	Doskonalenie systemu zapobiegania ubóstwu rodzin	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (przede wszystkim OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • społeczności lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa • liczba udzielonych osobom i rodzinom świadczeń finansowych • wysokość środków finansowych przeznaczanych na świadczenia pomocowe kierowane do osób 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

			<p>ubogich (finansowe i pozafinansowe)</p> <ul style="list-style-type: none"> • liczba świadczeń pomocowych w postaci pracy socjalnej • liczba szkoleń i projektów aktywizacyjnych adresowanych do rodzin • liczba uczestników ww. szkoleń i projektów 	
1.1.4.	Rozwój współpracy i koordynacja działań instytucji pomocowych, placówek oświatowych, placówek ochrony zdrowia, policji, organizacji pozarządowych (w tym podmiotów ekonomii społecznej) i innych podmiotów realizujących zadania w obszarze wsparcia rodziny – wypracowanie wspólnego modelu interwencji, realizacja wspólnych inicjatyw	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. PCPR, OPS-y, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • szkoły i inne placówki oświatowe • lokalne ośrodki kultury • placówki służby zdrowia • Komenda Powiatowa Policji • społeczności lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych wspólnie inicjatyw i przedsięwzięć • liczba wspólnych – międzyinstytucjonalnych /interdyscyplinarnych spotkań roboczych, seminariów, narad • liczba wniosków grantowych złożonych przez kilku partnerów publicznych i niepublicznych • wypracowane mechanizmy współpracy (np. podpisane umowy czy porozumienia o współpracy itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.1.5.	Utworzenie w ramach PCPR w Żaganiu Centrum Wsparcia Rodziny, jako jednostki koordynującej działania na rzecz rodzin wymagających pomocy	<ul style="list-style-type: none"> • PCPR (i inne jednostki organizacyjne pomocy społecznej) • jednostki samorządu terytorialnego • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie Centrum Wsparcia Rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.1.6.	Ustawiczne doskonalenie kompetencji zawodowych kadr instytucji pomocowych – szkolenia i specjalizacja	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. PCPR, OPS-y, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych szkoleń specjalistycznych i kursów dla kadr instytucji i organizacji pomocowych • liczba uczestników szkoleń, kursów • liczba słuchaczy studiów uzupełniających, podyplomowych (dot. kadry instytucji pomocowych) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 37

Cel operacyjny 1.2. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

Cel strategiczny I:				
USPRAWNIENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZINY, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH KIEROWANYCH DO RODZIN, STOPNIOWE PRZECHODZENIE OD POMOCY OPARTEJ NA ŚWIADCZENIACH FINANSOWYCH DO POMOCY O CHARAKTERZE USŁUGOWYM, AKTYWIZUJĄCYM				
Cel operacyjny 1.2.				
Rozwój usług społecznych dedykowanych rodzinom, specjalizacja i profesjonalizacja usług				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
1.2.1.	Jakościowe zmiany w systemie wsparcia rodziny – przechodzenie od pomocy finansowej na rzecz specjalistycznych usług społecznych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. PCPR, OPS-y, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów świadczeń finansowych • liczba beneficjentów świadczeń pozafinansowych (w tym specjalistycznych usług społecznych) • liczba świadczeń pomocowych w postaci pracy socjalnej • liczba osób i rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym • liczba projektów adresowanych do rodzin 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.2.2.	Ogłaszanie konkursów grantowych na świadczenia usług społecznych i prowadzenie specjalistycznej działalności w zakresie wsparcia rodziny przez podmioty niepubliczne	<ul style="list-style-type: none"> • Starostwo Powiatowe w Żaganiu • Zarząd Powiatu Żagańskiego • Urzędy Gmin • Inne uprawnione podmioty 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba ogłoszonych konkursów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.2.3.	Działania na rzecz aktywizacji organizacji pozarządowych (włączanie do wspólnych działań i projektów, zlecanie poszczególnych działań)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR, OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych wspólnie inicjatyw i przedsięwzięć • wypracowane mechanizmy współpracy (np. podpisane umowy czy porozumienia o współpracy itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.2.4.	Zwiększanie nakładów finansowych na specjalistyczne szkolenia kadr pomocowych w zakresie profesjonalizacji oferowanych usług	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR, OPS-y i in.) 	<ul style="list-style-type: none"> • wysokość środków finansowych przeznaczanych na organizowane szkolenia • liczba zrealizowanych szkoleń • liczba uczestników szkoleń, kursów • liczba słuchaczy studiów uzupełniających, podyplomowych (dot. kadry instytucji pomocowych) • liczba i rodzaje specjalistycznych usług oferowanych mieszkańcom 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 38

Cel operacyjny 1.3. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

<p align="center">Cel strategiczny I: USPRAWNIENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZINY, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH KIEROWANYCH DO RODZIN, STOPNIOWE PRZECHODZENIE OD POMOCY OPARTEJ NA ŚWIADCZENIACH FINANSOWYCH DO POMOCY O CHARAKTERZE USŁUGOWYM, AKTYWIZUJĄCYM</p>				
<p align="center">Cel operacyjny 1.3. Wielopłaszczyznowe wsparcie rodzin dysfunkcyjnych, zwłaszcza dotkniętych problemami uzależnień i/lub przemocy domowej</p>				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
1.3.1.	Koordinacja działań w zakresie wspierania rodzin mających problemy z realizacją funkcji opiekuńczo-wychowawczych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR, OPS-y i in.) 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba wspólnych – międzyinstytucjonalnych /interdyscyplinarnych spotkań roboczych, seminariów, narad • liczba zorganizowanych wspólnie inicjatyw i przedsięwzięć • wypracowane mechanizmy współpracy (np. podpisane umowy czy porozumienia o współpracy itp.) • opracowane wspólnie procedury postępowania w poszczególnych przypadkach 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.2.	Utworzenie całodobowego centrum/punktu interwencji kryzysowej	<ul style="list-style-type: none"> • Zarząd Powiatu Żagańskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie całodobowego centrum lub punktu interwencji kryzysowej 	<ul style="list-style-type: none"> • budżet powiatu
1.3.3.	Organizacja szkoleń dla pracowników instytucji i organizacji pomocowych oraz placówek oświatowych w zakresie profilaktyki uzależnień	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR, OPS-y, PPP i in.) • szkoły i inne placówki oświatowe • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • Komenda Powiatowa Policji 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zrealizowanych szkoleń • liczba uczestników szkoleń 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.4.	Współpraca szkół i placówek pomocowych oraz innych podmiotów w zakresie profilaktyki uzależnień	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. PCPR, OPS-y, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • placówki oświatowe • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • Komenda Powiatowa Policji • gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów pomocy społecznej objętych wsparciem z powodu alkoholizmu i narkomanii • liczba i rodzaj świadczeń udzielonych osobom i rodzinom z powodu alkoholizmu i narkomanii • liczba wspólnych – międzyinstytucjonalnych /interdyscyplinarnych spotkań roboczych, seminariów, narad • liczba zorganizowanych wspólnie inicjatyw 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

		<ul style="list-style-type: none"> • lokalne media • lokalne społeczności 	<p>i przedsięwzięć w zakresie profilaktyki uzależnień</p> <ul style="list-style-type: none"> • wypracowane mechanizmy współpracy (np. podpisane umowy czy porozumienia o współpracy itp.) 	
1.3.5.	Programy i działania profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom (np. pogadanki dla uczniów)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (m.in. PCPR, OPS-y, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, placówki opiekuńczo-wychowawcze i in.) • szkoły i inne placówki oświatowe • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • Komenda Powiatowa Policji • gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych • lokalne media 	<ul style="list-style-type: none"> • opracowane gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych • monitoring uzależnień (np. wyniki badań przeprowadzonych wśród młodzieży nt. uzależnień, dostępu do alkoholu i innych środków psychoaktywnych itp.) • liczba zorganizowanych spotkań dla młodzieży • liczba szkół, w których realizowano działania profilaktyczne • liczba uczniów objętych profilaktyką uzależnień • zorganizowane kampanie społeczne na rzecz profilaktyki uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.6.	Zwiększanie dostępności do poradnictwa specjalistycznego (w tym psychologicznego, rodzinnego, prawnego) dla osób z rodzin dotkniętych problemami uzależnień i/lub przemocy domowej – tworzenie grup wsparcia	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR i OPS-y, Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, Rodzinna Poradnia Specjalistyczna w Żaganiu i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba osób korzystających ze specjalistycznego poradnictwa • liczba udzielonych porad • liczba etatów dla psychologów, prawników, terapeutów uzależnień w placówkach świadczących usługi w zakresie specjalistycznego poradnictwa • liczba grup wsparcia • liczba osób uczestniczących w grupach wsparcia • wysokość środków finansowych przeznaczonych na poradnictwo 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.7.	Uruchomienie bezpłatnej linii telefonicznej (telefonu zaufania) dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy domowej	<ul style="list-style-type: none"> • Starostwo Powiatowe w Żaganiu • Zarząd Powiatu Żagańskiego • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • Komenda Powiatowa Policji 	<ul style="list-style-type: none"> • uruchomienie telefonu zaufania 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.8.	Rozwój pracy socjalnej, jako formy pomocy rodzinie, zwłaszcza rodzinie z dysfunkcjami	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba świadczeń pomocowych w postaci pracy socjalnej • liczba rodzin objętych pracą socjalną • liczba zawartych kontraktów socjalnych • liczba pracowników so- 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

			<p>cialnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • liczba asystentów rodziny • liczba rodzin korzystających ze wsparcia asystenta rodziny • liczba projektów , programów profilaktycznych skierowanych do rodzin z dysfunkcjami • liczba rodzin uczestniczących w ww. projektach 	
1.3.9.	Rozwój streetworkingu jako formy pracy socjalnej z dziećmi i młodzieżą ze środowisk wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • świetlice środowiskowe i socjoterapeutyczne 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba pracowników socjalnych – streetworkerów • liczba osób (dzieci i młodzieży) objętych tą formą pomocy 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.10.	Dalszy rozwój sieci placówek wsparcia dziennego (w tym świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • społeczności lokalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba placówek (w tym nowo powstałych) • liczba osób (dzieci i młodzieży) korzystających z tej formą wsparcia • dostępność ww. placówek (godziny pracy) • liczba zatrudnionych specjalistów (np. psychologów, pedagogów, logopedów) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.11.	Efektywniejsze wykorzystywanie procedury Niebieskiej Karty przez Policję i instytucje pomocowe w przypadku stwierdzenia przemocy domowej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y i in.) • Komenda Powiatowa Policji 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy domowej • liczba osób objętych poradnictwem specjalistycznym (w tym psychologicznym) z powodu przemocy w rodzinie • liczba interwencji Policji z powodu przemocy domowej • liczba wszczętych procedur Niebieskiej Karty 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.3.12.	Realizacja gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y i in.) 	<ul style="list-style-type: none"> • opracowane i wdrażane gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych • opracowane i wdrażane gminne programy przeciwdziałania przemocy w rodzinie 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety gminne

Źródło: opracowanie własne

Tabela 39

Cel operacyjny 1.4. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

Cel strategiczny I:				
USPRAWNIENIE SYSTEMU WSPARCIA RODZINY, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH KIEROWANYCH DO RODZIN, STOPNIOWE PRZECHODZENIE OD POMOCY OPARTEJ NA ŚWIADCZENIACH FINANSOWYCH DO POMOCY O CHARAKTERZE USŁUGOWYM, AKTYWIZUJĄCYM				
Cel operacyjny 1.4.				
Wspieranie rodzinnej pieczy zastępczej i specjalistycznego poradnictwa				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
1.4.1.	Wspieranie rodzinnej pieczy zastępczej i specjalistycznego poradnictwa	<ul style="list-style-type: none"> • PCPR 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin zastępczych (w tym rodzin spokrewnionych z wychowankiem, zawodowych i niezawodowych) • liczba rodzinnych domów dziecka • liczba dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej • liczba dzieci oczekujących na umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej • wysokość środków finansowych przeznaczanych na specjalistyczne poradnictwo rodzinne 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
1.4.2.	Rozwój i organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej (w tym rozwój szkoleń dla rodzin zastępczych i kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz specjalistycznego poradnictwa rodzinnego)	<ul style="list-style-type: none"> • PCPR 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych szkoleń • liczba uczestników szkoleń • liczba rodzin i osób objętych specjalistycznym poradnictwem rodzinnym • wysokość środków finansowych przeznaczanych na specjalistyczne szkolenia 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 40

Cel operacyjny 2.1. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

<p align="center">Cel strategiczny II: PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU ORAZ AKTYWIZACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I STARSZYCH, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH DEDYKOWANYCH TYM KATEGORIOM OSÓB ORAZ RODZINOM, W KTÓRYCH OSOBY TE FUNKCJONUJĄ</p>				
<p align="center">Cel operacyjny 2.1. Spółeczna i zawodowa aktywizacja osób niepełnosprawnych</p>				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
2.1.1.	Wsparcie osób niepełnosprawnych poprzez działalność asystenta osoby niepełnosprawnej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR, OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba asystentów osoby niepełnosprawnej • liczba osób objętych tego rodzaju pomocą 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.1.2.	Organizowanie szkoleń dla asystentów osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba przeprowadzonych szkoleń • liczba uczestników szkoleń • liczba zatrudnionych asystentów osoby niepełnosprawnej 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.1.3.	Rozwój sieci gminnych Centrów Usług Opiekuńczych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie gminnych Centrów Usług Opiekuńczych 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.1.4.	Poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych poprzez działania na rzecz likwidacji barier architektonicznych, barier w komunikowaniu się i innych barier	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba budynków użyteczności publicznej bez barier architektonicznych • liczba miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych (w przestrzeni publicznej) • liczba osób niepełnosprawnych objętych pomocą asystenta osoby niepełnosprawnej • liczba tłumaczy języka migowego i tłumaczy przewodników 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.1.5.	Utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.1.6.	Zwiększanie dostępu osób niepełnosprawnych do rynku pracy (dostęp do szkoleń i kursów zawodowych, rozwój subsydiowanych form zatrudnienia itp.)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych szkoleń, kursów przygotowujących do zawodu, projektów aktywizacyjnych dla osób niepełno- 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne

		<ul style="list-style-type: none"> • Powiatowy Urząd Pracy • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • spółdzielnie socjalne • Zakłady Aktywności Zawodowej • centra i kluby integracji społecznej • pracodawcy 	<p>sprawnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • liczba uczestników szkoleń, kursów i projektów • liczba nowoutworzonych miejsc pracy dla osób niesamodzielnych • liczba nowozatrudnionych osób niepełnosprawnych • liczba spółdzielni socjalnych i ZAZ • liczba subsydiowanych miejsc pracy • udział osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie bezrobotnych 	<p>programy)</p> <ul style="list-style-type: none"> • środki finansowe pracodawców
2.1.7.	Rozwój wolontariatu – tworzenie centrów wolontariatu	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • s placówki oświatowe • lokalna społeczność • lokalne media 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie centrów wolontariatu • liczba wolontariuszy • zorganizowane kampanie informacyjne i promujące wolontariat 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów • środki własne wolontariuszy
2.1.8.	Rozwój sieci środowiskowych domów samopomocy	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y) 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie środowiskowych domów samopomocy • liczba osób objętych wsparciem w ŚDS 	<ul style="list-style-type: none"> • budżet państwa
2.1.9.	Rozwój opieki wytchnieniowej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin i osób objętych opieką wytchnieniową • liczba i rodzaj świadczeń udzielonych rodzinom w ramach opieki wytchnieniowej 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.1.10.	Rozwój sieci Warsztatów Terapii Zajęciowej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie nowych WTZ • liczba uczestników WTZ 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów
2.1.11.	Rozwój działań służących włączeniu społecznemu i zwiększaniu mobilności osób niepełnosprawnych – uruchomienie usług takich jak „taxi społeczne”, „mobilny opiekun”	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • wypracowane mechanizmy współpracy z organizacjami pozarządowymi (w tym podmiotami ekonomii społecznej) w zakresie realizacji usług „społeczne taxi” i „mobilny opiekun” (podpisane umowy czy porozumienia o współpracy itp.) • zapewnienie źródeł finansowania • powstanie usług „taxi społeczne” oraz „mobilny opiekun” 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów

			<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów ww. usług 	
2.1.12.	Standaryzacja i profesjonalizacja usług społecznych świadczonych na rzecz osób niepełnosprawnych, rozwój specjalistycznego poradnictwa – rozwój i dostępność szkoleń dla kadry instytucji pomocowych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR, OPS-y, PPP i in.) • szkoły i inne placówki oświatowe • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zrealizowanych szkoleń, kursów • liczba uczestników szkoleń i kursów • liczba słuchaczy studiów uzupełniających, podyplomowych (dot. kadry instytucji pomocowych) • liczba i rodzaj specjalistycznych usług świadczonych na rzecz potrzebujących • liczba beneficjentów ww. usług • liczba osób objętych poradnictwem specjalistycznym 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy)
2.1.13.	Rozwój sektora ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej (spółdzielnie socjalne, CIS, KIS, ZAZ, W TZ) • społeczności lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów ekonomii społecznej • liczba osób korzystających ze wsparcia ww. podmiotów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów
2.1.14.	Aktywizacja i angażowanie organizacji pozarządowych w działania na rzecz aktywizacji i poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych – inicjowanie i wdrażanie interdyscyplinarnych form współpracy na rzecz osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR, OPS-y, PPP i in.) • placówki oświatowe • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej • liczba osób (w tym osób niepełnosprawnych i rodzin z osobami niepełnosprawnymi) korzystających ze wsparcia organizacji pozarządowych • liczba zorganizowanych wspólnie (instytucje publiczne i III sektor) inicjatyw i przedsięwzięć • liczba wspólnych – międzyinstytucjonalnych /interdyscyplinarnych spotkań roboczych, seminariów, narad • liczba wniosków grantowych złożonych przez kilku partnerów publicznych i niepublicznych • wypracowane mechanizmy współpracy (np. umowy, porozumienia o współpracy itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów
2.1.15.	Rozwój sieci mieszkań wspomaganych i treningowych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba mieszkań treningowych i wspomaganych • liczba osób korzystających z tej formy wsparcia 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów

Źródło: opracowanie własne

Tabela 41

Cel operacyjny 2.2. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

Cel strategiczny II:				
PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU ORAZ AKTYWIZACJA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I STARSZYCH, ROZWÓJ SPECJALISTYCZNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH DEDYKOWANYCH TYM KATEGORIOM OSÓB ORAZ RODZINOM, W KTÓRYCH OSOBY TE FUNKCJONUJĄ				
Cel operacyjny 2.2.				
Włączanie społeczne osób starszych i rozwój sektora usług społecznych im dedykowanych				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
2.2.1.	Rozwój sieci domów dziennego pobytu, w tym utworzenie sieci ośrodków wsparcia dla osób starszych w środowisku lokalnym – Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie domów dziennego pobytu (w tym Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+”) • liczba osób korzystających z tego rodzaju wsparcia 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.2.2.	Utworzenie domu pomocy społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie na terenie powiatu domu pomocy społecznej • liczba podopiecznych placówki • liczba miejsc w placówce 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.2.3.	Rozwój sieci gminnych Centrów Usług Opiekuńczych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie gminnych Centrów Usług Opiekuńczych 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.2.4.	Zapewnienie specjalistycznych usług w zakresie opieki senioralnej (w tym zdrowotnej) starszym osobom niesamodzielnym	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (DDP, CUO, ew. DPS) • placówki służby zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba specjalistów w zakresie opieki senioralnej (np. opiekunów medycznych, lekarzy geriatrów itp.) • liczba beneficjentów ww. usług 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
2.2.5.	Rozwój wolontariatu – tworzenie centrów wolontariatu	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • placówki oświatowe • lokalna społeczność 	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie centrów wolontariatu • liczba wolontariuszy • zorganizowane kampanie informacyjne i promujące wolontariat 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów • środki własne wolontariuszy
2.2.6.	Rozwój działań służących włączeniu społecznemu i zwiększaniu mobilności osób starszych – uruchomienie usług takich jak „taxi społeczne”, „mobilny opiekun”	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie usług „taxi społeczne” oraz „mobilny opiekun” • wypracowane mechanizmy współpracy z organizacjami pozarządowymi (w tym podmiotami ekonomii społecznej) w zakresie realizacji usług 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów

			<p>„społeczne taxi” i „mobilny opiekun” (umowy, porozumienia o współpracy itp.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów ww. usług 	
2.2.7.	Rozwój usług sąsiedzkich i rodzinnych domów opieki	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (PCPR i OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • lokalna społeczność 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie rodzinnych domów opieki dla seniorów • liczba osób korzystających z tego rodzaju wsparcia • liczba sąsiedzkich usług opiekuńczych • liczba osób świadczących usługi sąsiedzkie • liczba beneficjentów usług sąsiedzkich 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów • środki własne wolontariuszy
2.2.8.	Rozwój sektora ekonomii społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej (spółdzielnie socjalne, CIS, KIS, ZAZ, WTZ) • społeczności lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów ekonomii społecznej • liczba osób korzystających ze wsparcia ww. podmiotów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów
2.2.9.	Aktywizacja i angażowanie organizacji pozarządowych w działania na rzecz aktywizacji i poprawy jakości życia osób starszych – inicjowanie i wdrażanie interdyscyplinarnych form współpracy na rzecz osób starszych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (zwłaszcza PCPR, OPS-y, PPP i in.) • szkoły i inne placówki oświatowe • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej • liczba osób (w tym niepełnosprawnych i rodzin z osobami niepełnosprawnymi) korzystających ze wsparcia organizacji pozarządowych • liczba zorganizowanych wspólnie (instytucje publiczne i III sektor) przedsięwzięć na rzecz osób niepełnosprawnych • liczba wniosków grantowych złożonych przez kilku partnerów publicznych i niepublicznych • wypracowane mechanizmy współpracy (np. umowy czy porozumienia o współpracy itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów
2.2.10.	Rozwój oferty kulturalnej, rekreacyjnej, edukacyjnej itp. dla osób starszych (działalność UTW, zajęcia sportowe, warsztaty, wycieczki itp.)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej, towarzystwa krajoznawcze itp. • lokalne ośrodki kultury • biblioteki publiczne • UTW • społeczności lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów oferujących osobom starszym zajęcia kulturalne, sportowe, rekreacyjne i in. • liczba osób korzystających z ww. oferty zajęć • zróżnicowanie oferty kulturalnej kierowanej dla osób starszych • liczba inicjatyw zorganizowanych przez różne podmioty, dedykowanych dla osób starszych 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów

Źródło: opracowanie własne

Tabela 42

Cel operacyjny 3.1. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

<p align="center">Cel strategiczny III: PRZECIWDZIAŁANIE BEZROBOCIU (ZWŁASZCZA DŁUGOTRWAŁEMU) I BEZDOMNOŚCI, AKTYWIZOWANIE I SPOŁECZNA READAPTACJA OSÓB WYKLUCZONYCH LUB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM Z RYNKU PRACY I/LUB BEZDOMNOŚCIĄ</p>				
<p align="center">Cel operacyjny 3.1. Wielowymiarowe wsparcie osób bezrobotnych (zwłaszcza długotrwałe), koordynacja działań na rzecz ich aktywizowania i usamodzielniania się</p>				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
3.1.1.	Promocja powiatu w celu pozyskania inwestorów tworzących nowe miejsca pracy	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • PUP • organizacje pozarządowe • lokalne społeczności 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba pozyskanych inwestorów • liczba podmiotów gospodarczych • liczba nowo utworzonych miejsc pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
3.1.2.	Wpieranie rozwoju i popularyzacja przedsiębiorczości (w tym samozatrudnienia)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • PUP • organizacje pozarządowe 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów gospodarczych 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy)
3.1.3.	Zapobieganie ubóstwu osób bezrobotnych oraz ich rodzin	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • PUP • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej (np. CIS, KIS, spółdzielnie socjalne, ZAZ) • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów pomocy społecznej • liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa i bezrobocia • liczba programów i projektów realizowanych w zakresie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych • liczba uczestników ww. projektów • liczba ofert pracy • liczba subsydiowanych miejsc pracy • liczba osób zatrudnianych w podmiotach ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców
3.1.4.	Aktywizowanie osób długotrwałe pozostających poza rynkiem pracy i przeciwdziałanie zjawisku utrwalania się bezrobocia i uzależnienia od świadczeń pomocowych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • PUP • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej • podmioty ekonomii społecznej (np. CIS, KIS, spółdzielnie socjalne, ZAZ) • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba beneficjentów pomocy społecznej • liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa i bezrobocia • liczba programów i projektów realizowanych w zakresie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych • liczba uczestników ww. projektów • liczba ofert pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców

			<ul style="list-style-type: none"> • liczba subsydiowanych miejsc pracy • liczba osób zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej • udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w powiecie • stopa bezrobocia w powiecie 	
3.1.5.	Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju alternatywnych form zatrudnienia, w tym rozwoju działalności istniejących spółdzielni socjalnych, centrów i klubów integracji społecznej oraz zakładów aktywności zawodowej, a także powoływanie nowych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • PUP • organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów ekonomii społecznej (w tym nowo powstałych) • liczba osób korzystających ze wsparcia ww. podmiotów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców
3.1.6.	Rozwój subsydiowanych form zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • PUP • organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba subsydiowanych miejsc pracy • liczba osób zatrudnionych na subsydiowanych stanowiskach pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców
3.1.7.	Rozwój i zacieśnianie współpracy pomiędzy Powiatowym Urzędem Pracy, instytucjami pomocowymi, organizacjami pozarządowymi (w tym podmiotami ekonomii społecznej) i pracodawcami – wdrażanie idei „społecznej odpowiedzialności biznesu”, tworzenie dobrych praktyk w tym zakresie	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • PUP • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych wspólnie (instytucje publiczne, III sektor, pracodawcy) inicjatyw i przedsięwzięć na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych • liczba wniosków grantowych złożonych przez kilku partnerów publicznych i niepublicznych • wypracowane mechanizmy współpracy między podmiotami (np. umowy czy porozumienia o współpracy itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców
3.1.8.	Realizacja projektów na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i biernych zawodowych	<ul style="list-style-type: none"> • PUP • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y, PCPR i in.) • organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba programów i projektów realizowanych w zakresie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych • liczba uczestników ww. projektów • liczba miejsc pracy powstałych w ramach ww. projektów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców
3.1.9.	Rozwijanie i dostosowywanie oferty kształcenia w szkołach ponadpodstawowych do potrzeb lokalnego rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • PUP • szkoły i inne placówki oświatowe • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • stopa bezrobocia w powiecie • udział osób młodych w ogólnej liczbie bezrobotnych • liczba bezrobotnych absolwentów • struktura zawodów deficytowych i nadwyżkowych 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców

Źródło: opracowanie własne

Tabela 43

Cel operacyjny 3.2. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania

<p>Cel strategiczny III: PRZECIWDZIAŁANIE BEZROBOCIU (ZWŁASZCZA DŁUGOTRWAŁEMU) I BEZDOMNOŚCI, AKTYWIZOWANIE I SPOŁECZNA READAPTACJA OSÓB WYKLUCZONYCH LUB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM Z RYNKU PRACY I/LUB BEZDOMNOŚCIĄ</p>				
<p>Cel operacyjny 3.2. Zapobieganie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu oraz koordynacja i wspieranie działań na rzecz readaptacji społecznej osób bezdomnych</p>				
Lp.	Kierunki działań	Podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy	Podstawowe wskaźniki realizacji celu	Potencjalne źródła finansowania
3.2.1.	Stałe monitorowanie skali i zasięgu bezdomności na terenie powiatu	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba osób bezdomnych w powiecie 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
3.2.2.	Utworzenie na terenie powiatu placówki dla osób bezdomnych niesamodzielnych (starszych, chorych, niepełnosprawnych), wymagających świadczenia usług opiekuńczych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie na terenie powiatu placówki dla osób bezdomnych niesamodzielnych • liczba podopiecznych placówki 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
3.2.3.	Utworzenie domu pomocy społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • powstanie na terenie powiatu domu pomocy społecznej • liczba podopiecznych placówki • liczba miejsc w placówce 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
3.2.4.	Rozwój sektora ekonomii społecznej, zwłaszcza podmiotów świadczących usługi na rzecz osób bezdomnych – nawiązywanie współpracy i korzystanie ze wzorców wypracowanych przez organizacje działające na rzecz osób bezdomnych spoza powiatu	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y i in.) • organizacje pozarządowe działające w obszarze pomocy społecznej (w tym podmioty ekonomii społecznej) 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów ekonomii społecznej • liczba osób bezdomnych korzystających ze wsparcia ww. podmiotów • liczba projektów i programów realizowanych na rzecz osób bezdomnych • liczba uczestników ww. projektów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, PFRON, fundusze unijne i inne programy) • darowizny sponsorów
3.2.5.	Aktywne wspieranie współpracy pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej i placówkami służby zdrowia (szpitalami)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS-y i in.) • placówki służby zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> • wypracowane mechanizmy współpracy między podmiotami (np. podpisane porozumienia o współpracy itp.) • liczba skierowań do ZOL-ów dla bezdomnych i/lub samotnych pacjentów wystawionych przez szpitale 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)
3.2.6.	Zwiększanie dostępności do mieszkań socjalnych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba lokali socjalnych • czas oczekiwania na lokal socjalny 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, fundusze unijne i inne programy)

3.2.7.	Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju alternatywnych form zatrudnienia, w tym rozwoju działalności istniejących spółdzielni socjalnych, centrów i klubów integracji społecznej oraz zakładów aktywności zawodowej, a także powoływanie nowych	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki samorządu terytorialnego • PUP • organizacje pozarządowe, w tym podmioty ekonomii społecznej • pracodawcy 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów ekonomii społecznej (w tym nowo powstałych) • liczba osób korzystających ze wsparcia ww. podmiotów 	<ul style="list-style-type: none"> • budżety samorządowe (powiatu i gmin) • środki zewnętrzne (w tym budżet państwa, Fundusz Pracy, fundusze unijne i inne programy) • środki finansowe pracodawców
--------	---	--	--	--

Źródło: opracowanie własne

V. WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII

5.1. Wdrażanie Strategii

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025 wyznacza cele i kierunki działań oraz interwencji społecznych mających prowadzić do wzmacniania spójności społecznej w powiecie, poprzez aktywizowanie i włączanie społeczne osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Przedstawione w poprzednim rozdziale zadania, wynikające z założeń *Strategii* w większości powinny mieć postać wieloletnich działań ciągłych, finansowanych zarówno ze środków własnych jednostek samorządowych, jak również ze środków zewnętrznych (w tym z funduszy europejskich). Mając na względzie ograniczone nierzadko możliwości budżetowe powiatu i poszczególnych gmin, podstawowym zadaniem jest wypracowanie mechanizmów finansowych, pozwalających na łączenie środków z różnych źródeł. Ważne jest ciągłe aplikowanie i pozyskiwanie funduszy ze źródeł zewnętrznych. Zgodnie z ideą *Strategii* zadania powinny być realizowane adekwatnie do możliwości finansowych jednostek samorządowych w danym roku budżetowym, z uwzględnieniem pozyskiwanych środków zewnętrznych.

W realizacji konkretnych przedsięwzięć, a poprzez to głównych celów wytyczonych w przedkładanej *Strategii* należy uwzględnić kilka zasad, które pozwalają przewyżczać pojawiające się ograniczenia (zwłaszcza zewnętrzne) i znacznie ułatwiają wypełnianie założonych priorytetów (por. Staręga-Piasek 2005):

- 1) **zasada pomocniczości (subsydiarności)** – zgodnie z którą odpowiedzialne wsparcie słabszych jednostek (osób ubogich, bezrobotnych, starszych, niepełnosprawnych, bezdomnym itp.) należy do obowiązków społeczeństwa/państwa i jego instytucji, przy czym ingerencja państwa pojawia się dopiero wtedy, gdy działania na „niższych szczeblach” są niewystarczające lub nieefektywne. Sama zasada sprowadza się do kilku postulatów: 1) **zakaz odbierania** (nie powinno się odbierać jednostce tego, czym dysponuje ani tego, co sama potrafi uczynić); 2) **subsydiarne towarzyszenie** (powinno się wspomagać jednostkę w tym, czego nie jest w stanie sama osiągnąć i aktywizować ją, świadcząc „pomoc dla samopomocy”); 3) **subsydiarna redukcja** (zezwoleń na samodzielność – gdy jednostka jest już samodzielna, należy wstrzymać wsparcie, by nie stało się „pomocą alienującą” i nie prowadziło do wyuczonej bezradności i uzależnienia od świadczeń).
W kontekście zasady pomocniczości powiatowe jednostki samorządowe jawią się jako odpowiedzialne za realizację zadań publicznych, których nie można scedować na inne podmioty. W wykonaniu przedstawionych zadań ważna jest jednak współpraca i wsparcie innych instytucji publicznych, jak również organizacji pozarządowych i samych mieszkańców (zwłaszcza rodzin, środowisk sąsiedzkich itp.).
- 2) **zasada aktywności społecznej i współodpowiedzialności** – polega na aktywizowaniu i włączaniu w lokalne życie społeczne jak największej liczby mieszkańców wspólnoty lokalnej. Zasada ta jest związana z procesami tworzenia społeczeństwa obywatelskiego i zakłada budowanie wspólnoty we wspólnym działaniu (np. poprzez organizacje pozarządowe, towarzystwa regionalne, wolontariat). W nawiązaniu do prezentowanych w *Strategii* kierunków działań należy przyjąć, że za efektywną realizację wytyczonych celów (współ)odpowiadają różnorodne podmioty, jak również sami adresaci działań. O sukcesie w poszczególnych obszarach decydować będzie w szczególności autentyczne zaangażowanie wszystkich stron.
- 3) **zasada równości szans do świadczenia usług publicznych** – jej istotą jest stały i bezpośredni dostęp do sektora usług publicznych, co zapobiega procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego. Samorządowe instytucje pomocowe powinny wspierać i umożliwiać wszystkim mieszkańcom powiatu, a zwłaszcza osobom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym, korzystanie ze świadczeń publicznych, zwłaszcza w zakresie edukacji, rynku pracy i ochrony zdrowia.
- 4) **zasada pozornego altruizmu** – wedle której pomoc osobom wykluczonym świadczona jest także w interesie osób niewykluczonych. Należy podkreślić, że wdrażanie proponowanych w *Strategii* działań służy wzmacnianiu spójności społecznej powiatu i tym samym prowadzić ma do poprawy warunków i jakości życia wszystkich mieszkańców, nie tylko wąsko wyodrębnionych kategorii.

- 5) **zasada akceptacji społecznej** – zakłada, że działania realizowane przez władze samorządowe powinny być pozytywnie odbierane przez mieszkańców, to bowiem znacząco wzmacnia więzi pomiędzy decydentami, realizatorami a otoczeniem, sprzyja również mobilizacji do działania na rzecz dobra wspólnego.
- 6) **zasada jawności i przejrzystości działań** – zakłada, że wszystkie działania podejmowane przez władze samorządowe, w tym realizowane w związku z wdrażaniem przedkładanej *Strategii* powinny być jawne i transparentne. W interesie władz samorządowych jest zatem umożliwienie dostępu do informacji publicznej wszystkim zainteresowanym.
- 7) **zasada efektów odłożonych w czasie** – jej istotą jest dystans czasowy pomiędzy bodźcem (działaniami inicjowanymi w celu przekształcenia rzeczywistości społecznej), a reakcją (pozytywnie rozumianą zmianą społeczną). Sama zapowiedź zmian organizacyjnych, które mają poprawić i/lub usprawnić te aspekty rzeczywistości społecznej, które do tej pory nie funkcjonowały w zadowalający sposób wywołuje zazwyczaj wzrost oczekiwań wśród mieszkańców. Nadmierne odkładanie w czasie pozytywnych efektów wprowadzanych zmian osłabia mobilizację społeczną, jak również rodzi rozgoryczenie i pretensje, zwłaszcza w sytuacji, gdy zmiany te dotyczyć mają znacznych grup czy kategorii społecznych. W przedłożonej *Strategii* realizację działań przedstawiono w niezbyt odległym siedmioletnim horyzoncie czasowym;
- 8) **zasada szerokiego zasięgu skutków (promieniowania efektów)** – wedle której działania podejmowane w obrębie któregoś z obszarów polityki społecznej obejmują swoim wpływem również ich szersze lub węższe „obrzeża” (por. zasada pozornego altruizmu).

Instytucją wdrażającą *Strategię rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025* jest Starostwo Powiatowe w Żaganiu we współpracy z podległymi mu jednostkami. Jednym z warunków sukcesu w realizacji założeń dokumentu jest również zaangażowanie innych podmiotów głównie z terenu powiatu (por. wiersze „podmioty uczestniczące / realizatorzy / partnerzy” w tabelach 36-43). Funkcja koordynatora działań spoczywa na instytucji wdrażającej i/lub powołanym przez Starostę Powiatu Żagańskiego Zespole ds. Wdrażania i Monitorowania *Strategii*.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025 powinna być dokumentem dostępnym dla wszystkich zainteresowanych. Udostępnianie *Strategii* realizować można poprzez jej rozesłanie do jednostek samorządowych z terenu powiatu, organizacji pozarządowych i innych instytucji działających w obszarze polityki społecznej. Dobrą praktyką w tym zakresie jest również publikacja dokumentu na stronach internetowych powiatu.

W tabeli 44 Przedstawiono najważniejsze zadania związane z wdrażaniem i realizacją *Strategii* oraz ich harmonogram ze wskazaniem podmiotu odpowiedzialnego za wykonanie zadania.

Tabela 44

Wdrażanie *Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025*

Lp.	Zadanie związane z wdrażaniem i realizacją <i>Strategii</i>	Podmiot odpowiedzialny za wykonanie zadania	Termin realizacji
1.	Przedłożenie <i>Strategii</i> Radzie Powiatu Żagańskiego	Zarząd Powiatu Żagańskiego	wrzesień 2019
2.	Zatwierdzenie <i>Strategii</i> przez Radę Powiatu Żagańskiego	Rada Powiatu Żagańskiego	wrzesień 2019
3.	Koordinacja działań zaplanowanych w <i>Strategii</i>	Starostwo Powiatowe i/lub podmiot powołany bądź wskazany przez Starostę Powiatu Żagańskiego (np. Zespół ds. Wdrażania i Monitorowania <i>Strategii</i>)	Działania ciągłe w latach 2019-2025
4.	Realizacja działań zaplanowanych w <i>Strategii</i>	Podmioty określone w tabelach 36-43	Działania ciągłe w latach 2019-2025
5.	Udostępnianie <i>Strategii</i> zainteresowanym podmiotom	Starostwo Powiatowe i/lub podmiot powołany bądź wskazany przez Starostę Powiatu Żagańskiego (np. Zespół ds. Wdrażania i Monitorowania <i>Strategii</i>)	Działania ciągłe w latach 2019-2025

Źródło: opracowanie własne

5.2. Monitoring i ewaluacja *Strategii*

Głównym celem monitoringu *Strategii* jest ocena zakresu i stopnia jej realizacji. Z uwagi na fakt, że realizacja *Strategii* jest zadaniem wieloletnim, jej ewaluacja i (ewentualna) aktualizacja są konieczne dla adekwatnego programowania działań w danym roku (uwzględnianie aktualnej sytuacji społecznej, ekonomicznej, zmieniających się regulacji prawnych, elastyczne reagowanie na efekty działań już zrealizowanych i na ewentualne pojawienie się nowych problemów w przestrzeni powiatu itp.). W związku z tym instytucja wdrażająca *Strategię* (Starostwo Powiatowe w Żaganiu) powinna wskazać lub powołać podmiot, którego zadaniem będzie monitoring i ewaluacja *Strategii*, a także wytyczanie zadań priorytetowych na dany rok i ewentualne wnioskowanie propozycji nowelizacji zapisów dokumentu. Dobrą praktyką w tym zakresie jest powoływanie Zespołu ds. Wdrażania i Monitorowania *Strategii*. Skład takiego Zespołu, jako podmiotu faktycznie koordynującego realizację *Strategii*, powinien mieć możliwie interdyscyplinarny charakter. Tworzyć go powinni reprezentanci władz samorządowych, jak również innych podmiotów działających w obszarze rozwiązywania problemów społecznych. Ważna w tym kontekście jest częstotliwość spotkań Zespołu i bieżące przedstawianie wyników prac Radzie Powiatu.

Raz w roku powinny być sporządzane (i przedkładane do zatwierdzenia Radzie Powiatu) sprawozdania z ewaluacji *Strategii* wraz z ewentualnymi propozycjami jej aktualizacji. Zgodnie z zasadą transparentności działań władz, wskazane jest udostępnianie ww. sprawozdań zainteresowanym podmiotom. Sprawozdania te powinny zawierać przede wszystkim wykaz podjętych w danym okresie działań (wraz z ich efektami) oraz wykaz podmiotów partycypujących w działaniach (wraz z kosztami realizowanych przedsięwzięć). Monitoring realizacji *Strategii* powinien być prowadzony w odniesieniu do wskaźników osiągnięcia poszczególnych celów (por. tabele 36-43). Prowadząc monitoring i przygotowując sprawozdania z realizacji *Strategii*, należy uwzględnić (i starać się przewyższać) niedogodności płynące z niejednorodnych danych gromadzonych przez poszczególne instytucje (i/lub organizacje) oraz różnych sposobów ich agregowania, dokładając wszelkich starań w zakresie obiektywnego przedstawiania wniosków płynących z ich analizy. Pomocne w tym zakresie mogą być źródła statystyki państwowej (GUS / Bank Danych Lokalnych), jak również podjęta międzysektorowa współpraca, sugerowana w niniejszym dokumencie.

W celu dokonania ostatecznej oceny realizacji zapisów *Strategii* należy po jej zakończeniu (ex-post) przygotować syntetyczny raport końcowy. W raporcie tym powinna znaleźć się ocena zakresu i stopnia realizacji poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych oraz informacje na temat działań uwieńczonych sukcesem, jak i tych, których nie udało się przeprowadzić w objętym planowaniem okresie.

PODSUMOWANIE

Przedłożona *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2018-2025* stanowi propozycję dla władz i mieszkańców powiatu żagańskiego. Zastosowane w dokumencie szerokie ujęcie problemów społecznych spowodowało, że wyznaczone cele i kierunki działań wychodzą poza wąsko zdefiniowany system pomocy socjalnej, wpisując się w szeroko rozumianą politykę społeczną. Poszczególne rozwiązania koncentrują się wprawdzie wokół problemów wykluczenia społecznego, niemniej jednak ich finalnym efektem ma być wzrost spójności społecznej powiatu, poprzez aktywizowanie i społeczne włączanie tych kategorii mieszkańców, którzy obecnie są beneficjentami różnych form instytucjonalnej pomocy. Realizacja *Strategii* powinna więc przyczynić się do (z)budowania w powiecie żagańskim nowoczesnego modelu polityki społecznej, w którym nacisk położony zostanie nie na sprzyjającą utrwalaniu niesamodzielności i uzależnienia od wsparcia finansowego, pomoc o charakterze alienującym (i nierzadko stygmatyzującym), ale na procesy aktywizowania, włączania i readaptacji społecznej mieszkańców powiatu należących do grup ryzyka, wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ważnym w tym kontekście zadaniem jest stale rozwijanie sektora coraz bardziej zróżnicowanych i zarazem wyspecjalizowanych usług społecznych oraz zwiększanie ich dostępności, jak również wypracowanie modelu współpracy (partnerstwa lokalnego) pomiędzy wieloma podmiotami, które działają na rzecz środowisk i grup defaworyzowanych. Oba wskazane tu wątki (współpraca między podmiotami i konieczność przechodzenia od pomocy w postaci świadczeń finansowych na rzecz usług społecznych oferowanych osobom wymagającym wsparcia) szczególnie wybrzmiały podczas zorganizowanego w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Żaganiu spotkania konsultacyjnego z reprezentantami instytucji i organizacji działających w sferze polityki społecznej.

Niniejsza *Strategia* stwarza warunki, pozwala wyznaczyć ramy działań sprzyjających eliminowaniu problemów społecznych i zbudować fundamenty dobrych praktyk w tym zakresie. To jednak, na ile zostaną zrealizowane jej zapisy, zależy nie tylko od władz powiatowych. Rzeczywista zmiana warunkowana jest autentycznym zaangażowaniem różnych podmiotów i wielopłaszczyznową współpracą. *Strategia* ma więc pobudzać do aktywności zarówno organizacje, instytucje i inne środowiska działające w obszarze polityki społecznej, jak i mobilizować do działania samych mieszkańców powiatu. Eliminowanie problemów społecznych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i budowanie wspólnoty lokalnej stanowi bowiem wyzwanie dla całej społeczności i w efekcie prowadzić ma do poprawy jakości i warunków życia wszystkich członków lokalnej zbiorowości, a nie tylko osób i rodzin z grup ryzyka. Podobnie jak sam proces przygotowywania niniejszej *Strategii*, tak i realizacja jej zapisów powinna mieć wysoce partycypacyjny charakter.

Opracowanie:
dr Izabela Kaźmierczak-Kaluźna
Instytut Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego
we współpracy z
dr Magdaleną Pokrzyńską
Instytut Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego

SPIS RYSUNKÓW, TABEL I WYKRESÓW

RYSUNEK 1.	Podział administracyjny województwa lubuskiego	17
RYSUNEK 2.	Podział administracyjny powiatu żagańskiego	18
TABELA 1.	Powierzchnia i ludność powiatu żagańskiego	19
TABELA 2.	Przyrost naturalny i saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w powiecie żagańskim na tle innych powiatów województwa lubuskiego	20
TABELA 3.	Ruch naturalny ludności w powiecie żagańskim w latach 2010-2017	21
TABELA 4.	Mażeństwa i rozwody w powiecie żagańskim w latach 2010-2017	22
TABELA 5.	Ruch naturalny i migracyjny ludności w powiecie żagańskim według prognozy GUS na lata 2014-2050	25
TABELA 6.	Struktura wykształcenia ludności powiatu żagańskiego w latach 2002 i 2011 [w %]	27
TABELA 7.	Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną w gminach powiatu żagańskiego	29
TABELA 8.	Udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie ludności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2009, 2014 i 2017	30
TABELA 9.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa	31
TABELA 10.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (w tym rodziny niepełne i wielodzietne)	32
TABELA 11.	Liczba rodzin pobierających świadczenia wychowawcze z programu „Rodzina 500+” w latach 2016-2018	32
TABELA 12.	Liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne oraz dodatki do zasiłków rodzinnych w latach 2014-2018	33
TABELA 13.	Liczba rodzin objętych pracą socjalną w latach 2014-2018	34
TABELA 14.	Liczba wszczętych przez Policję procedur Niebieskiej Karty	35
TABELA 15.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu	36
TABELA 16.	Rodzina piecza zastępcza w powiecie żagańskim w latach 2014-2018	37
TABELA 17.	Wysokość kosztów ponoszonych przez gminy z tytułu pobytu dzieci z ich terenu w różnych formach rodzinnej pieczy zastępczej	37
TABELA 18.	Osoby niepełnosprawne w powiecie żagańskim według kategorii niepełnosprawności	40
TABELA 19.	Działalność Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności	41
TABELA 20.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności	42
TABELA 21.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby	42
TABELA 22.	Liczba osób przebywających w Domach Pomocy Społecznej	45
TABELA 23.	Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych	47
TABELA 24.	Liczba podmiotów gospodarczych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2016-2018	49
TABELA 25.	Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie żagańskim na tle innych powiatów województwa lubuskiego	50
TABELA 26.	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w gminach powiatu żagańskiego w latach 2014-2018.....	50
TABELA 27.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną powodu bezrobocia.....	51
TABELA 28.	Liczba bezrobotnych zarejestrowanych według poziomu wykształcenia w latach 2014-2018	53
TABELA 29.	Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy i płci [w 2018 roku]	55
TABELA 30.	Rzeczywista liczba rodzin objętych pomocą społeczną powodu bezdomności	60
TABELA 31.	Liczba lokali socjalnych w gminach powiatu żagańskiego	61
TABELA 32.	Analiza SWOT – Obszar I: Rodzina jako podmiot wsparcia	63
TABELA 33.	Analiza SWOT – Obszar II: Problemy osób niepełnosprawnych i starszych	66
TABELA 34.	Analiza SWOT – Obszar III: Bezrobocie i sytuacja na lokalnym rynku pracy	69
TABELA 35.	Analiza SWOT – Obszar IV: Bezdomność i wykluczenie mieszkaniowe	71
TABELA 36.	Cel operacyjny 1.1. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	74
TABELA 37.	Cel operacyjny 1.2. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	76

TABELA 38.	Cel operacyjny 1.3. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	77
TABELA 39.	Cel operacyjny 1.4. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	80
TABELA 40.	Cel operacyjny 2.1. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	81
TABELA 41.	Cel operacyjny 2.2. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	84
TABELA 42.	Cel operacyjny 3.1. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	86
TABELA 43.	Cel operacyjny 3.2. – kierunki działań, podmioty uczestniczące, wskaźniki realizacji i źródła finansowania	88
TABELA 44.	Wdrażanie <i>Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025</i>	92
WYKRES 1.	Procentowy udział ludności gmin w stosunku do ogółu mieszkańców powiatu żagańskiego	19
WYKRES 2.	Liczba zgonów w powiecie żagańskim w latach 2010-2017	21
WYKRES 3.	Liczba małżeństw zawartych w powiecie żagańskim w latach 2010-2017	22
WYKRES 4.	Udział ludności w wieku do 25 lat i w wieku 65 lat i więcej w populacji powiatu [w %]	23
WYKRES 5.	Struktura ludności powiatu żagańskiego w latach 2010 i 2017 [w %]	23
WYKRES 6.	Liczba ludności powiatu żagańskiego według prognozy GUS na lata 2014-2050	24
WYKRES 7.	Struktura wieku ludności w powiecie żagańskim według prognozy GUS na lata 2014-2050	26
WYKRES 8.	Udział osób objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie ludności w gminach powiatu żagańskiego w latach 2009, 2014 i 2017 [w %]	30
WYKRES 9.	Liczba podmiotów gospodarczych w powiecie żagańskim w latach 2010-2018	48
WYKRES 10.	Bezrobotni zarejestrowani według płci w latach 2014-2018 [w %]	51
WYKRES 11.	Bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia w latach 2014-2018 [w %]	52
WYKRES 12.	Bezrobotni zarejestrowani według grup wieku [w %]	53
WYKRES 13.	Bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy [w %]	54
WYKRES 14.	Struktura celów <i>Strategii rozwiązywania problemów społecznych w powiecie żagańskim na lata 2019-2025</i>	73

LITERATURA I ŹRÓDŁA

- Diagnoza usług społecznych w powiatach województwa lubuskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, Zielona Góra 2017.
- Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Komisja Europejska, KOM(2010) 2020, Bruksela 2010.
- Informator o dostępnych w województwie lubuskim formach wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, Zielona Góra 2018.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów: Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym – europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej, Komisja Europejska, KOM(2010) 758, Bruksela, 2010.
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020, załącznik do uchwały nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r., M.P. 2014 poz. 445.
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji, MPiPS, Warszawa 2014.
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2023. Ekonomia Solidarności Społecznej, MRPiPS, Warszawa 2018 (projekt).
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, MPiPS, Warszawa 2014.
- Lipke H., Hryniewicka A., Analiza strategii rozwiązywania problemów społecznych, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2008.
- Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2014-2020, Zielona Góra 2014.
- Ludność w województwie lubuskim. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2013.
- Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 marca 2017 roku w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2017-2022, Dz. U. 2017 poz. 458.
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2016-2020, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2016 roku w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020, Dz. U. 2016 poz. 1492.
- Podsumowanie. Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych w województwie lubuskim – edycja 2019, www.lubuskie.uw.gov.pl.
- Pokonać bezdomność. Program pomocy osobom bezdomnym (edycje roczne), MRPiPS, Warszawa 2018.
- Program „Opieka 75 +” na rok 2019, MRPiPS, Warszawa 2018.
- Program asystent rodziny i koordynator pieczy zastępczej na rok 2018 (roczne edycje), MRPiPS, Warszawa 2018.
- Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla powiatu żagańskiego na lata 2018-2022, Żagań 2018.
- Program promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w powiecie żagańskim na lata 2018-2022, Powiatowy Urząd Pracy w Żaganiu, Żagań 2017.
- Program przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji, MPiPS, Warszawa 2014.
- Program Wieloletni „Senior +” na lata 2015-2020, załącznik do uchwały nr 157 Rady Ministrów z dnia 20 grudnia 2016 r., M.P. 2016 poz. 1254.
- Program wsparcia osób niepełnosprawnych w powiecie żagańskim, PCPR, Żagań 2005.
- Program współpracy MRPiPS z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art.3 ust. 3 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2018-2020, załącznik do zarządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nr 29 z dnia 29.11.2017 r. (poz. 30), MRPiPS, Warszawa 2017.
- Rejestr Wojewody Lubuskiego placówek udzielających tymczasowego schronienia, Lubuski Urząd Wojewódzki w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wielkopolski 2018, www.lubuskapolicja.gov.pl.
- Rządowy Program „Dobry start”, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 roku w sprawie szczegółowych warunków realizacji programu „Dobry Start, Dz. U. 2018 poz. 1061.
- Rządowy Program „Rodzina 500 +”, Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 lipca 2017 roku w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o przyznanie świadczenia wychowawczego oraz zakresu informacji, jakie mają być zawarte we wniosku, zaświadczeniach i oświadczeniach o ustalenie prawa do świadczenia wychowawczego, Dz. U. 2017 poz. 1465.
- Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020, załącznik do uchwały nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r., M.P. 2014 poz. 52.
- Staręga-Piasek J., Podręcznik budowy strategii integracji społecznej, Warszawa 2005.
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r., Warszawa 2017.

- Strategia polityki społecznej województwa lubuskiego na lata 2014-2020, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, 2012.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Iłowa na lata 2008-2017, Iłowa 2008.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Szprotawa – ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – na lata 2014-2020, Szprotawa 2014.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Brzeźnica na lata 2014-2020, Brzeźnica 2014.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Małomice na lata 2014-2020, Małomice 2014.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Niegosławice na lata 2014-2020, Niegosławice 2014.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych gminy Żagań na lata 2008-2018, Żagań 2008.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych miasta Żagań na lata 2015-2020, Żagań 2015.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu żagańskiego na lata 2011-2018, Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Żagań 2011.
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych w gminie Wymiarki na lata 2018-2027, Wymiarki 2018.
- Strategia rozwoju kapitału społecznego, MKiDN, Warszawa 2013.
- Strategia rozwoju województwa lubuskiego 2020, Sejmik Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2012.
- Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu żagańskiego na lata 2015-2023, Starostwo Powiatowe w Żaganiu, Żagań 2015.
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 roku o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym, Dz. U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. 2004 nr 99 poz. 1001 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o dodatkach mieszkaniowych, Dz. U. 2001 Nr 71 poz. 734 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz. U. 1982 nr 35 poz. 230 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Dz. U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. 2003 Nr 228 poz. 2255 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. 2005 Nr 179 poz. 1485 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. 2005 Nr 180 poz. 1493 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, Dz. U. 1998 Nr 91 poz. 578 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz. U. 2007 Nr 192 poz. 1378 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.
- Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubuskim na lata 2013 – 2020, Zielona Góra 2013.
- Wojewódzki program na rzecz osób starszych, ROPS, Zielona Góra 2017.
- Wojewódzki program pomocy społecznej, ROPS, Zielona Góra 2014.
- Wojewódzki program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na lata 2018-2023, Zielona Góra 2017.
- Wojewódzki program przeciwdziałania narkomanii, ROPS, Zielona Góra 2017.
- Wojewódzki program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, ROPS, Zielona Góra 2016.
- Województwo Lubuskie. Podregiony, powiaty, gminy. 2011, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2011.
- Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2017 roku, informacje sygnałne, 30.05.2018, GUS, Warszawa.